

Stichting Bedrijfstakpensioenfonds voor de Betonproductenindustrie

Jaarverslag 2017

colofon

Dit jaarverslag is een uitgave van
Stichting Bedrijfstakpensioenfonds
voor de Betonproductenindustrie

Post- en bezoekadres
Postbus 340, 3400 AH IJsselstein
Einsteinweg 12, 3404 LL IJsselstein

administrateur
Centric Pension and Insurance Solutions
Postbus 340, 3400 AH IJsselstein
telefoon: 088 919 38 11

datum
20 juni 2018

Versie
Definitief

Inhoud

I. Bestuursverslag

1	Voorwoord	4
2	Karakteristieken van Bpf Beton	6
2.1	Kenmerken pensioenregeling 2017	6
2.2	Profiel van de organisatie	9
2.3	Kerngegevens	15
3	Verslag van het bestuur	16
3.1	Bestuursbesluiten en gevoerd beleid	16
3.2	Governance	31
3.3	Communicatie	35
3.4	Risicoparagraaf	38
3.5	Pensioenontwikkelingen	42
3.6	Beleggingen	44
3.7	Vooruitzichten	54
3.8	Financiële paragraaf	56
4	Raad van Toezicht	61
4.1	Inleiding	61
4.2	Bevindingen en aanbevelingen	61
4.3	Verklaring inzake goedkeuring van het bestuursverslag en de jaarrekening	63
4.4	Reactie bestuur	63
5	Verantwoordingsorgaan	64
5.1	Verslag 2017	64
5.2	Oordeel 2017	66
5.3	Reactie bestuur	67
6	Slotwoord	68

II. Jaarrekening

7	Jaarrekening	69
7.1	Balans per 31 december	70
7.2	Staat van baten en lasten	71
7.3	Kasstroomoverzicht	72
7.4	Algemene toelichting	73
7.5	Toelichting op de Balans	81
7.6	Toelichting op de staat van baten en lasten	104

III. Overige gegevens

8	Overige gegevens	111
8.1	Bestemming van het saldo van baten en lasten	111
8.2	Belangrijke gebeurtenissen na balansdatum	111
8.3	Actuariële verklaring	112
8.4	Controleverklaring van de onafhankelijke accountant	114

IV. Bijlagen

9	Bijlagen	117
	Bijlage 1 Nevenfuncties 2017	
	Bijlage 2 Begrippenlijst	

1 Voorwoord

Inleiding

Voor u ligt het jaarverslag 2017 van de Stichting Bedrijfstakpensioenfonds voor de Betonproductenindustrie (verder "Bpf Beton"). Het bestuur geeft met dit bestuursverslag nader inzicht in het gevoerde beleid en de financiële situatie van Bpf Beton.

Met enige regelmaat wordt er door verschillende partijen twijfel uitgesproken over de houdbaarheid van het pensioenstelsel zoals wij dat thans kennen. Een stelsel met een hoge mate van solidariteit en een doorsneepremie. De regering staat een herziening van het stelsel voor. De doorsneepremie is een maatschappelijk punt van discussie, maar niemand weet precies hoe de afschaffing hiervan gefinancierd moet worden. Intussen lijkt de wereldeconomie zich hersteld te hebben van de diepe financiële crisis en loopt de zeer lage rente van de laatste jaren langzaam iets op.

Het bestuur van Bpf Beton ziet een langzaam stijgende dekkingsgraad. Nog niet genoeg om te kunnen indexeren, maar toch, de financiële positie wordt iets beter. Ook het aantal actieve deelnemers stijgt licht, mede dankzij toegenomen bouwactiviteiten én door ondernemingen die er voor kiezen hun regeling niet langer in eigen beheer te houden, maar deze bij ons pensioenfonds onder te brengen. Dat schept vertrouwen. Het kiezen van een nieuwe pensioenuitvoerder nadat Syntrus Achmea te kennen had gegeven afscheid te willen nemen van alle bedrijfstakpensioenfondsen, bracht eenmalig hoge advieskosten met zich mee. Uiteindelijk heeft het bestuur gekozen om de administratie onder te brengen bij Centric. Door beter gebruik te maken van automatisering is er een contract tot stand gekomen dat aanzienlijk lagere kosten met zich meebrengt. De eerste betalingen in 2018 aan pensioengerechtigden via Centric zijn dankzij de inspanningen van de medewerkers van Centric bij het overnemen van alle gegevens zeer goed verlopen, evenals het versturen van de premienota's aan de werkgevers.

Het bestuur ziet 2018 met vertrouwen tegemoet en zal bij alle turbulentie die ons ongetwijfeld te wachten staat alle belangen van deelnemers evenwichtig afwegen, zoals zij dat ook in 2017 heeft gedaan.

Ontwikkelingen financiële positie

De beleidsdekkingsgraad is in 2017 gestegen van 95,3% (ultimo 2016) naar 102,0% (ultimo 2017). De belangrijkste oorzaken zijn het behaalde beleggingsrendement en het stijgen van de rente. Voorzichtig zet het herstel zich in, maar de pensioenaanspraken kunnen in 2018 wederom niet verhoogd worden. Ook voor de komende jaren zal dit naar verwachting niet het geval zijn.

De financiële positie begin 2018 is nog steeds broos en het is de vraag of het fonds de komende jaren kortingen kan voorkomen. De ontwikkelingen worden nauwlettend in de gaten gehouden. Op 29 maart 2018 is de update van het herstelplan aan De Nederlandsche Bank (DNB) verstuurd. Uit de update van het herstelplan 2018 volgt dat Bpf Beton binnen de hersteltermijn uit zowel dekkingstekort als reservetekort zal zijn en vooralsnog niet hoeft te korten. Op 18 mei 2018 heeft DNB ingestemd met het herstelplan.

De waarde van de totale beleggingsportefeuille steeg in 2017 van € 910 miljoen naar € 964 miljoen en de voorziening pensioenverplichting steeg in 2017 van € 925 miljoen tot € 932 miljoen. De z-score voor het jaar 2017 bedraagt 0,18. De uitkomst van de performancetoets is positief en bedraagt 1,62 (nieuwe stijl). Bpf Beton zit hiermee boven de norm van minimaal 0.

Pensioenregeling verbeterd

In 2017 is de pensioenregeling verbeterd. Eind november 2016 hebben cao-partijen een akkoord bereikt over het beëindigen van de optrekregeling en het verbeteren van de pensioenregeling per 1 januari 2017. Er wordt naar gestreefd de franchise van de pensioenregeling in de jaren 2017 t/m 2021 stapsgewijs te verlagen naar het niveau van de in 2021 geldende wettelijke minimumfranchise. Het geld dat tot 1 januari 2017 opzij gezet is voor de optrekregeling, is verdeeld over de (meeste) deelnemers die per 31 december 2016 uitzicht hadden op een optrekpensioen. Met dit geld werd voor deze deelnemers extra onvoorwaardelijk pensioen ingekocht.

De pensioenrichtleeftijd ¹ is in 2017 gehandhaafd op 67 jaar en het opbouwpercentage is 1,875% per jaar gebleven. De franchise is per 1 januari 2017 verlaagd naar € 15.300,- (2016: € 17.486,-). Hierdoor is de maximum pensioengrondslag waarover de werknemer pensioen opbouwt in 2017 verhoogd naar € 38.401,- (2016: € 35.297,-).

De premie is in 2017 verhoogd van 25,20% naar 25,8% van de pensioengrondslag om kostendekkend te zijn. De werkgeverspremie ten behoeve van de voorwaardelijke optrekregeling is vervallen.

Rendement

Bpf Beton behaalde in 2017 op de beleggingsportefeuille een overall rendement van 4,83% (42 miljoen). Het benchmarkrendement (de meetlat waartegen het fondsrendement wordt afgezet) bedroeg 4,50%. Per saldo is sprake van een outperformance van 0,31%.

Vaststelling jaarverslag

Het bestuur heeft het jaarverslag 2017 besproken in de bestuursvergadering van 6 juni 2018. Het jaarverslag 2017 en de daarbij behorende verslagstaten voor DNB zijn vastgesteld op 20 juni 2018. Het bestuur bedankt iedereen die zich op betrokken en deskundige wijze heeft ingezet voor Bpf Beton.

Stichting Bedrijfstakpensioenfonds voor de Betonproductenindustrie Amsterdam, 20 juni 2018

De heer H. Korthof (voorzitter)

De heer G.W. van der Peijl (secretaris)

¹ Per 1 januari 2018 is de pensioenrichtleeftijd verhoogd naar 68 jaar.

2 Karakteristieken van Bpf Beton

2.1 Kenmerken pensioenregeling 2017

Soort pensioenregeling

De regeling van Bpf Beton heeft het karakter van een uitkeringsovereenkomst in de vorm van een zogenaamde geïndexeerde middelloonregeling. Elk jaar bouwt de deelnemer een stukje van zijn pensioen op, gebaseerd op de pensioengrondslag in dat jaar. De pensioenuitkering beoogt een afspiegeling te zijn van het gemiddelde verdiende salaris tijdens de deelname aan de regeling. Door middel van een toeslagenbeleid wordt ernaar gestreefd het reeds opgebouwde pensioen zijn waarde te laten behouden.

Verplichtstelling

Deelnemers in Bpf Beton zijn verplicht voor werknemers in dienst van een werkgever in de Betonproductenindustrie, zoals is vastgelegd in de verplichtstelling. De verplichtstelling is terug te vinden op de website van Bpf Beton (www.betonpensioen.nl: Werkgevers > Aansluiten bij het fonds).

Pensioenrichtleeftijd

De minimum toetredingsleeftijd is 21 jaar. Het ouderdompensioen gaat (vanaf 1 januari 2015) in op de leeftijd van 67 jaar.

Partnerpensioen

Het partnerpensioen op opbouwbasis bedraagt maximaal 70% van het opgebouwde ouderdompensioen.

Franchise

De franchise is het deel van het pensioengevend loon waarover geen pensioenpremie wordt betaald en ook geen opbouw plaatsvindt. Reden hiervoor is dat de deelnemer naast het pensioen ook een AOW-uitkering krijgt.

Pensioengevend loon

Onder loon in de zin van de pensioenregeling wordt het vaste jaarsalaris verstaan inclusief de vakantietoeslag en de eindejaarsuitkering.

Pensioengrondslag

De pensioengrondslag is het gedeelte van het loon dat de grondslag vormt voor de pensioenopbouw van een deelnemer. De pensioengrondslag wordt verkregen door het pensioengevend loon te verminderen met de franchise.

Kenmerken van de pensioenregeling van de deelnemers die geboren zijn op of ná 1 januari 1950

Dit betreft een middelloonregeling met een voorwaardelijke toeslagverlening. Voor 2017 is het opbouwpercentage vastgesteld op 1,875% van de pensioengrondslag. De maximumpensioengrondslag bedroeg in 2017 € 38.401,-, de franchise € 15.300,- en het maximum salaris € 53.701,-.

Voor de groep deelnemers, geboren op of na 1 januari 1950, die voldeden aan de gestelde voorwaarden van Bpf Beton, bestond een zogenaamde overgangsregeling (voorwaardelijke optrekregeling) waarbij extra pensioenrechten onder voorwaarden werden toegekend tot wat fiscaal maximaal toelaatbaar is. Eind november 2016 hebben cao-partijen een akkoord bereikt over het beëindigen van de optrekregeling. Het geld dat tot 1 januari 2017 opzij gezet is voor de optrekregeling, is middels een staffel verdeeld over de deelnemers die per 31 december 2016 uitzicht hadden op een optrekpensioen. Met dit geld is voor deze deelnemers extra onvoorwaardelijk pensioen ingekocht. De staffel is terug te vinden op de website www.betonpensioen.nl Home (oud-)werknemers De pensioenregeling Overgangsregeling

De pensioenen worden gefinancierd door het heffen van een premie waaraan zowel de werkgever als de werknemer een bijdrage levert. In 2017 bedroeg de premie 25,8% van de pensioengrondslag. Hiervan kon maximaal 1/3 (= 8,6%) ten laste van de werknemer worden gebracht. Werkgevers betaalden in 2017 geen premie meer ten behoeve van de voorwaardelijke optrekregeling. Er was geen sprake van een werknemersbijdrage ten behoeve van de voorwaardelijke optrekregeling.

De kostendekkende, gedempte kostendekkende en feitelijke premie

De kostendekkende, gedempte kostendekkende en feitelijke premie volgens artikel 130 van de Pensioenwet zijn als volgt:

	2017	2016
Kostendekkende premie	48.105	30.491
Gedempte kostendekkende premie	30.474	19.675
Feitelijke premie (exclusief premie oude jaren)	30.355	22.112

De kostendekkende premie 2017 is gebaseerd op de marktrente (nominale rentetermijnstructuur van 31 december 2016 gepubliceerd door DNB).

De samenstelling van de kostendekkende premie is als volgt:

	2017	2016
Actuarieel benodigde koopsom	39.852	24.709
Opslag voor uitvoeringskosten	1.638	1.359
Solvabiliteitsopslag	6.615	4.423
	48.105	30.491

De samenstelling van de gedempte kostendekkende premie is als volgt:

	2017	2016
Actuarieel benodigde koopsom	17.367	11.020
Opslag voor uitvoeringskosten	1.638	1.359
Solvabiliteitsopslag	2.883	1.973
Voorwaardelijke onderdelen	8.586	5.323
	30.474	19.675

De samenstelling van de feitelijke premie (exclusief premie oude jaren) is als volgt:

	2017	2016
Actuarieel benodigde koopsom	17.367	11.020
Opslag voor uitvoeringskosten	1.638	1.359
Solvabiliteitsopslag	2.883	1.973
Voorwaardelijke onderdelen *	8.586	5.323
Opslag feitelijke premie	-119	2.437
	30.355	22.112

* Gezien het aanhouden van de methodiek van verwacht rendement (5 jaar) is er thans in de premie een indexatiecomponent verankerd.

Het fonds hanteert een financieringsbeleid dat uitgaat van een gedempte premie. De gedempte kostendekkendepremie wordt geacht kostendekkend te zijn. De gedempte premie wordt analoog aan de kostendekkende premie berekend. De gedempte kostendekkende premie is berekend op basis van een verwacht rendement. De gehanteerde rendementscurve is gebaseerd op

de maximaal toegestane parameters, waarbij de gehele curve met 0,1%-punt wordt verlaagd uit het oogpunt van evenwichtige belangenafweging. De gedempte premie maakt gebruik van de gemiddelde marktrente van de afgelopen 10 jaar, gebaseerd op de door DNB gepubliceerde termijnstructuren.

Excedentregeling

Werkgevers kunnen werknemers de mogelijkheid bieden om over het salaris dat boven het maximum salaris van € 53.701,- (2017) ligt ook pensioen op te bouwen. Hiervoor kan de werkgever een excedentcontract aangaan met Bpf Beton. Per 31 december 2017 zijn er 9 werkgevers (in 2016: 9) die een excedentregeling bij Bpf Beton hebben.

Hoofdlijnen uitvoeringsreglement

Invulling

De afspraken over de uitvoering van de pensioenovereenkomst die van belang zijn voor de aangesloten werkgever(s) zijn vastgelegd in het uitvoeringsreglement zoals bedoeld in artikel 23 lid 2 sub b en artikel 25 van de Pensioenwet. Het uitvoeringsreglement is opgenomen als bijlage bij de Actuariële en Bedrijfstechnische Nota (ABTN).

Aangesloten werkgevers

De aangesloten werkgever is verantwoordelijk voor het tijdig verstrekken van de juiste gegevens die nodig zijn om de pensioenregeling uit te kunnen voeren. Indien het fonds het voor een goede uitvoering van de statuten en het pensioenreglement nodig acht, is de werkgever verplicht inzage te verlenen van boeken en bescheiden aan een door het fonds aan te wijzen persoon.

Nieuwe werkgevers met personeel in dienst dienen zich voor de werknemersverzekeringen te melden bij het Uitvoeringsinstituut Werknemersverzekeringen (UWV) voor de voor hen van toepassing zijnde sector. Het UWV bepaalt in welke sector zij de onderneming op grond van de bedrijfsactiviteiten moet indelen. Als een werkgever wordt ingedeeld in een categorie, waarvoor mogelijk een verplichting tot deelname aan een bedrijfstak(pensioen)fonds geldt, dan wordt de administrateur geïnformeerd. Als de werkgever al bekend is en op grond van de bedrijfsactiviteiten onder de werkingssfeeromschrijving van een bedrijfstak(pensioen)fonds ressorteert, wordt een aansluiting gerealiseerd. Indien niet met een redelijke mate van zekerheid kan worden bepaald of een (bedrijfstak)pensioenregeling van toepassing is, wordt een vragenformulier verzonden voor het opvragen van nadere informatie. Als aan het verzoek tot het verstrekken van nadere informatie, ondanks diverse rappels, niet wordt voldaan wordt er aan de hand van de beschikbare informatie een aansluiting gerealiseerd.

Als een aansluiting is gerealiseerd, wordt de werkgever hiervan in kennis gesteld. De werkgever moet zelf bepalen of hij personeel in dienst heeft waarvoor pensioenpremie verschuldigd is. Aan de hand van de opgave van de werkgever wordt de pensioenpremie berekend en een premienota vastgesteld. De nota wordt aan de werkgever gezonden. Wanneer een werkgever met deelnemingsplichtig personeel in dienst verzuimt zich aan te melden en de werkgever wordt op een later tijdstip gesignaleerd, dan wordt de werkgever met terugwerkende kracht aangesloten. De werkgever dient alsnog de niet betaalde premie te voldoen.

2.2 Profiel van de organisatie

Stichting Bedrijfstakpensioenfonds voor de Betonproductenindustrie, statutair gevestigd te Amsterdam, is opgericht op 28 juni 1957. De stichting is ingeschreven bij de Kamer van Koophandel onder nummer 41199582.

Bpf Beton is aangesloten bij de Pensioenfederatie.

Doelstelling van Bpf Beton is, overeenkomstig de bepalingen van de statuten en de pensioenreglementen, de (gewezen) deelnemers en hun nabestaanden te beschermen tegen de geldelijke gevolgen van ouderdom en overlijden.

2.2.1. Bestuur

Het bestuur heeft een paritair bestuursmodel. Sinds 1 juli 2014 bestaat het bestuur uit negen leden, te weten: drie van werknemerszijde, vier van werkgeverszijde en twee namens pensioengerechtigden. De functies van voorzitter en secretaris van het bestuur worden bekleed voor de periode van één jaar. De werkgeversvereniging en de werknemersorganisaties leveren jaarlijks beurtelings de voorzitter en secretaris.

Benoeming van bestuursleden vindt plaats door het bestuur, na het horen van de raad van toezicht over de procedure. Bpf Beton hanteert een gewogen stemverhouding. De bestuursleden die zijn voorgedragen door de werkgeversvereniging hebben gezamenlijk evenveel stemmen als de bestuursleden die zijn voorgedragen door de werknemersorganisaties én de bestuursleden die zijn benoemd namens pensioengerechtigden tezamen. Bij vacatures streeft het fonds er naar invulling te geven aan de diversiteitsnormen uit de Code pensioenfondsen.

Het bestuur bepaalt het dagelijks beleid van Bpf Beton en draagt zorg voor de handhaving en uitvoering van de statuten en pensioenreglementen. Het uitgangspunt hierbij is dat dit gebeurt door een evenwichtige en zorgvuldige afweging van de belangen van alle belanghebbenden. Het bestuur laat zich bij het maken van beleid ondersteunen door adviezen en rapportages, gegeven of opgesteld door of in samenspraak met externe deskundigen. Het bestuur ziet er op toe dat de uitvoering voldoet aan de gestelde eisen van de externe toezichthouders, te weten DNB en de Autoriteit Financiële Markten (AFM).

Het bestuur heeft uitsluitend bevoegdheden conform de statuten en de pensioenreglementen van Bpf Beton.

De samenstelling van het bestuur per 31 december 2017 is als volgt:

Leden werkgevers	Functie	Organisatie	Geslacht	Leeftijd
Annemiek Houtman	Beoogd bestuurslid	BFBN	Vrouw	51
Dick Slob	Plv. voorzitter	BFBN	Man	62
Fred Doeve	Bestuurslid	BFBN	Man	62
Govert van der Peijl	Voorzitter	BFBN	Man	54

Leden werknemers	Functie	Organisatie	Geslacht	Leeftijd
Andre Jorna	Bestuurslid	De Unie	Man	69
Henk Korthof	Secretaris	FNV	Man	64
Henk Wuijten	Plv. secretaris	CNV Vakmensen	Man	61

Leden pensioengerechtigden	Functie	Organisatie	Geslacht	Leeftijd
Stef Borghouts	Bestuurslid	ANBO	Man	58
Yvonne Folkers	Bestuurslid	FNV	Vrouw	51

Wijzigingen in de bestuurssamenstelling gedurende 2017:

- Vanaf april 2017 participeert Annemiek Houtman als beoogd bestuurslid en neemt deel aan de bestuursvergaderingen van het fonds.
- Op 22 juni 2017 heeft DNB ingestemd met de voorgenomen benoeming van Fred Doeve als bestuurslid.
- Per 1 juli 2017 is Johan Blom afgetreden.

De nevenfuncties van de bestuursleden zijn opgenomen in bijlage 1.

2.2.2. Bestuurlijke commissies en werkgroepen

Voorzittersoverleg

Voorafgaand aan de bestuursvergaderingen vindt overleg plaats tussen de voorzitter, de secretaris en de bestuursondersteuning om de agendaonderwerpen voor een bestuursvergadering door te spreken. Hierdoor worden de onderwerpen conform de wensen van het bestuur in de bestuursvergadering behandeld.

Voorafgaand aan de bestuursvergaderingen vindt telefonisch overleg plaats tussen de voorzitters van het bestuur en de voorzitter van de raad van toezicht. Tevens wordt door de voorzitter van het bestuur na iedere bestuursvergadering telefonisch een terugkoppeling gedaan aan de voorzitter van het verantwoordingsorgaan. Daarnaast vindt tweemaal per jaar een overleg plaats tussen de voorzitters van het bestuur, de raad van toezicht en het verantwoordingsorgaan.

Jaarwerkcommissie

De jaarwerkcommissie ziet erop toe dat het bestuursverslag tijdig aan het bestuur wordt voorgelegd. De jaarwerkcommissie wordt gevormd door drie bestuursleden die jaarlijks worden benoemd door het bestuur. De commissie bespreekt het bestuursverslag met de administrateur, de waarmerkend actuaris en de externe accountant en adviseert het bestuur over het vaststellen van het bestuursverslag. Ten behoeve van het bestuursverslag 2017 hebben vijf vergaderingen van de jaarwerkcommissie plaatsgevonden.

De jaarwerkcommissie voor het bestuursverslag 2017 bestaat uit de volgende bestuursleden: Dick Slob, Henk Korthof en Yvonne Folkers.

Klachtencommissie

De klachtencommissie bestaat uit twee leden van het bestuur. In het klachtenreglement van Bpf Beton staat de klachtenprocedure omschreven. Het oordeel over een klacht vindt in eerste instantie door de administrateur plaats en wordt schriftelijk aan de klager medegedeeld. Indien de klager het niet eens is met de beslissing van de administrateur, heeft klager het recht binnen 14 dagen in beroep te gaan bij de klachtencommissie. De klachtencommissie geeft schriftelijk een oordeel over de vraag of het oordeel over de klacht in eerste instantie in redelijkheid genomen had kunnen worden. In het verslagjaar is geen klacht gemeld aan de klachtencommissie.

Geschillencommissie

De geschillencommissie wordt gevormd door minimaal twee onafhankelijke personen die door het bestuur worden benoemd. Per 1 januari 2016 maakt het bestuur gebruik van Actor Bureau voor sectoradvies B.V. als geschillencommissie. In het geschillenreglement van Bpf Beton staat de geschillenprocedure omschreven. In het verslagjaar is één geschil gemeld aan de geschillencommissie. Het geschil werd in het tweede en derde kwartaal van 2017 behandeld. De commissie heeft het bezwaar ongegrond verklaard en heeft de beslissing van het pensioenfonds bevestigd.

Werkgroep ABTN

In deze werkgroep wordt de ABTN voorbereid ter vaststelling in het bestuur. De werkgroep bestaat uit de volgende bestuursleden: Henk Korthof, Henk Wuijten en Yvonne Folkers.

IRM-commissie

De IRM-commissie ondersteunt het bestuur met het Integraal Risico Managementbeleid (IRM-beleid). De commissie voert de regie op het integraal risicomanagement in de rol als risicomanager. De IRM-commissie bestaat uit de volgende bestuursleden: Andre Jorna, Henk Wuijten en Stef Borghouts.

Werkgroep schaalvergroting

In 2015 hebben cao-partijen en het bestuur besloten tot een onderzoek naar de voor- en nadelen en mogelijkheden tot schaalvergroting door samengaan met een ander pensioenfonds met meer toekomstbestendigheid.

- Namens cao-partijen: Annemiek Houtman en Piet Janssen
- Namens bestuur: Andre Jorna, Dick Slob en Stef Borghouts.

Werkgroep communicatie

De werkgroep communicatie bestaat uit 3 bestuursleden en heeft als taak om communicatie-uitingen af te stemmen; zoals berichten op de website of de nieuwsbrief aan werkgevers en deelnemers. De werkgroep bestaat uit de volgende bestuursleden: Dick Slob, Govert van der Peijl en Yvonne Folkers.

Werkgroep transitie

De werkgroep transitie fungeert als eerste aanspreekpunt voor het selectieproces van een nieuwe uitvoerder en het transitieproces naar de nieuwe uitvoerder. De werkgroep bestaat uit de volgende bestuursleden: Dick Slob, Govert van der Peijl en Henk Wuijten.

Aandachtsgebied vermogensbeheer

Omdat Bpf Beton geen beleggingscommissie kent, heeft DNB in 2016 DNB gevraagd welke bestuurders bij Bpf Beton het aandachtsgebied beleggen heeft. De navolgende bestuursleden zijn bij DNB gemeld omdat zij verdergaande kennis hebben op het onderwerp vermogensbeheer: Govert van der Peijl, Andre Jorna en Stef Borghouts

Naast de reguliere bestuursvergaderingen vindt vier keer per jaar een aparte beleggingsvergadering plaats, welke door het voltallige bestuur wordt bijgewoond. Daarnaast volgt het gehele bestuur scholingsdagen die in het teken van vermogensbeheer staan.

2.2.3. Intern toezicht

De raad van toezicht heeft tot taak toezicht te houden op het beleid van het bestuur en op de algemene gang van zaken in het fonds. De raad van toezicht is ten minste belast met het toezien op adequate risicobeheersing en evenwichtige belangenafweging door het bestuur. Dit laatste houdt in dat beoordeeld wordt of het bestuur bij het nemen van besluiten rekening heeft gehouden met een evenwichtige belangenafweging. De taken en bevoegdheden van de raad van toezicht zijn vastgelegd in het reglement raad van toezicht.

De samenstelling van de raad van toezicht per 31 december 2017 is als volgt:

Leden	Functie	Geslacht	Leeftijd
Peter Priester	Voorzitter	Man	53
Maas Simon	Lid	Man	57
Gerard Sirks	Lid	Man	62

Het oordeel van de raad van toezicht over het verslagjaar 2017 en de reactie van het bestuur hierop is opgenomen onder hoofdstuk 5. De nevenfuncties van de leden van de raad van toezicht zijn opgenomen in bijlage 1.

2.2.4. Verantwoordingsorgaan

Het verantwoordingsorgaan heeft de bevoegdheid een oordeel te geven over het handelen van het bestuur, over het door het bestuur uitgevoerde beleid, alsmede over de beleidskeuzes voor de toekomst. Het verantwoordingsorgaan baseert zijn oordeel op het bestuursverslag, de jaarrekening en andere informatie, waaronder de bevindingen van de raad van toezicht. De taken en bevoegdheden van het verantwoordingsorgaan zijn vastgelegd in het reglement verantwoordingsorgaan.

Het verantwoordingsorgaan bestaat uit drie leden die de werknemers vertegenwoordigen, drie leden die de pensioengerechtigden vertegenwoordigen en één lid dat de werkgevers vertegenwoordigt.

De samenstelling van het verantwoordingsorgaan per 31 december 2017 is als volgt:

Leden werknemers	Functie	Organisatie	Geslacht	Leeftijd
Arend van de Burg	Lid	CNV Vakmensen	Man	56
Arno van Riet	Voorzitter	FNV	Man	52
Bert Bodelier	Lid	De Unie	Man	66

Leden pensioengerechtigden	Functie	Organisatie	Geslacht	Leeftijd
Jan van Mulligen	Lid	PCOB	Man	74
Wim van der Linden	Plv. voorzitter	De Unie	Man	65
Wout Pieterse	Lid	FNV	Man	66

Lid werkgevers	Functie	Organisatie	Geslacht	Leeftijd
Anton Rijkers	Lid	BFBN	Man	53

Het verantwoordingsorgaan is in het verslagjaar vijf maal bijeengekomen. Het oordeel van het verantwoordingsorgaan over het verslagjaar 2017 en de reactie van het bestuur hierop is opgenomen onder hoofdstuk 5. De nevenfuncties van de leden van het verantwoordingsorgaan zijn opgenomen in bijlage 1.

2.2.5. Externe partijen

Onafhankelijke accountant

Het bestuur heeft PricewaterhouseCoopers Accountants N.V., vertegenwoordigd door Henk van der Rijst, als onafhankelijke accountant belast met de controle van de jaarrekening en de verslagstaten van Bpf Beton.

Adviserend actuaris

Deze adviseert het bestuur over alle voorkomende actuariële onderwerpen (o.a. premie- en toeslagbeleid). Het bestuur maakt gebruik van Willis Towers Watson als externe adviserend actuaris, vertegenwoordigd door Floris van Rijn.

Beleggingsadviseur

Deze adviseert het bestuur over alle voorkomende beleggingsonderwerpen (o.a. beleggingsbeleid, beleggingsplan en de rapportages van de vermogensbeheerders). Daarnaast adviseert de beleggingsadviseur het bestuur tijdens vergaderingen. Het bestuur maakte in 2017 gebruik van Strategeon Investment Consultancy BV als externe beleggingsadviseur, vertegenwoordigd door Gwen van Tongeren. Vanaf 1 januari 2018 is een overeenkomst aangegaan met Van Tongeren Bestuur en Advies.

Compliance officer

Het bestuur heeft een gedragscode vastgesteld. De door het bestuur benoemde compliance officer heeft tot taak toe te zien op de naleving van deze code en heeft toegang tot alle geledingen binnen Bpf Beton. Het bestuur heeft vanaf 1 januari 2010 het Nederlands Compliance Instituut (NCI) als compliance officer gecontracteerd, vertegenwoordigd door Ruud van der Mast. Per 1 januari 2017 is het abonnement vernieuwd en uitgebreid.

Uitvoeringsorganisatie (administrateur)

Het bestuur heeft de dagelijkse uitvoering van de werkzaamheden uitbesteed aan een uitvoeringsorganisatie (administrateur). Deze werkzaamheden betreffen pensioenadministratie, financiële administratie, juridisch advies en bestuursondersteuning. Uitgangspunt is dat het bestuur, conform de eisen van de Pensioenwet, verantwoordelijk blijft voor de juiste uitvoering van de uitbestede taken.

Het bestuur maakte in 2017 gebruik van Syntrus Achmea (Pensioenbeheer) als uitvoerder van de administratie en het secretariaat, vertegenwoordigd door de accountmanager Arco van den Ham en de bestuursadviseurs Inge Engelbregt, Jan-Willem Krab en Rob Janssen. Het bestuur is in goede afstemming met Syntrus Achmea (pensioenbeheer) overeengekomen dat Inge Engelbregt vanaf 1 mei 2017 haar werkzaamheden als bestuursadviseur van BPF Beton voortzet via QIPO BV. De bestuursondersteuning voor Bpf Beton werd in het verslagjaar hierdoor deels vanuit Syntrus Achmea (Pensioenbeheer) verzorgd en deels vanuit QIPO BV.

Eind 2016 is Bpf Beton door Syntrus Achmea (Pensioenbeheer) geïnformeerd over het besluit van Achmea dat zij de dienstverlening aan bedrijfstakpensioenfondsen zal afbouwen. Door het besluit van Achmea moest Bpf Beton uiterlijk per 1 januari 2019 over naar een nieuwe uitvoerder. Het bestuur heeft een zorgvuldig selectieproces doorlopen en gekozen voor Centric Pension and Insurance Solutions B.V. als nieuwe administrateur. Per 1 september 2017 heeft Centric het contract overgenomen van Syntrus Achmea (Pensioenbeheer) en vond de juridische overdracht plaats. Per 1 januari 2018 is de administratie overgezet naar Centric en is een nieuwe uitbestedingsovereenkomst van kracht.

Waarmerkend actuaris

De waarmerkend actuaris beoordeelt de financiële positie van Bpf Beton volgens de eisen van DNB. De waarmerkend actuaris rapporteert eenmaal per jaar aan Bpf Beton door middel van een actuariel rapport en een actuariële verklaring. Rapportage vindt plaats voor 1 juli van het jaar volgend op het jaar waarop de rapportage betrekking heeft.

Het bestuur maakt gebruik van Willis Towers Watson als waarmerkend actuaris, vertegenwoordigd door Marnix Ceelaert.

Vermogensbeheerders

Het fiduciair beheer van het fondsvermogen (met uitzondering van vastgoed en hypotheek) is opgedragen aan BMO Global Asset Management (BMO), vertegenwoordigd door Carlo Splint en Jitzes Noorman. Door BMO worden de beleggingen van Schroders en Syntrus Achmea Real Estate & Finance (SARE&F) periodiek geanalyseerd en geëvalueerd.

Het beheer van de beleggingen in Nederlands vastgoed en hypotheek en internationaal vastgoed is door het bestuur opgedragen aan Syntrus Achmea Real Estate & Finance (SARE&F). SARE&F wordt vertegenwoordigd door Jacqueline Heere.

Het bestuur participeert vanaf 2008 in het Europees Vastgoed Fonds van Schroders. Schroders handelt door middel van een discretionair mandaat. Schroders wordt vertegenwoordigd door Caspar van Eijck.

Geschillencommissie

In het geschillenreglement van Bpf Beton staat de geschillenprocedure omschreven. De geschillencommissie wordt gevormd door minimaal twee onafhankelijke personen die door het bestuur worden benoemd. Per 1 januari 2016 maakt het bestuur gebruik van Actor Bureau voor sectoradvies B.V. als geschillencommissie.

2.2.6. Vertegenwoordigingen

De Pensioenfederatie

Bpf Beton is lid van de Pensioenfederatie. Als afgevaardigde en stemgerechtigde zijn, in het verslagjaar, door het bestuur aangewezen:

- werkgeversvertegenwoordiger: Govert van der Peijl
- werknemersvertegenwoordiger: Henk Korthof

Participantenvergadering Vastgoedfondsen SARE&F

Bpf Beton participeert in de volgende vastgoedfondsen van SARE&F:

- Achmea Dutch Residential Fund
- Achmea Dutch Retail Property Fund
- Achmea Dutch Office Fund
- Achmea Dutch Industrial Property Fund
- Achmea Dutch Health Care Property Fund

Bpf Beton werd in het verslagjaar in de participantenvergadering Vastgoedfondsen SARE&F vertegenwoordigd door:

- werkgeversvertegenwoordiger: Govert van der Peijl
- werknemersvertegenwoordiger: Henk Wuijten

Participantenvergadering zakelijke en particuliere hypotheekfondsen SARE&F

Bpf Beton participeert in de Stichting PVF Zakelijke Hypotheekfonds en de Stichting PVF Particuliere Hypotheekfonds van SARE&F en is vertegenwoordigd door:

- Govert van der Peijl (Andre Jorna als plaatsvervanger)

Participantenvergadering AREA Fund Europe SARE&F

Bpf Beton participeert in AREA Fund Europe van SARE&F en is vertegenwoordigd door:

- werkgeversvertegenwoordiger: Johan Blom (Andre Jorna als plaatsvervanger)
- werknemersvertegenwoordiger: Henk Wuijten

Participantenvergadering AREA Fund North America SARE&F

Bpf Beton participeert in AREA Fund North America van SARE&F en is vertegenwoordigd door:

- werkgeversvertegenwoordiger: Johan Blom (Andre Jorna als plaatsvervanger)
- werknemersvertegenwoordiger: Henk Wuijten

Algemene reserve

Dick Slob heeft zich beschikbaar gesteld als algemene reserve.

2.3 Kerngegevens

	2017	2016	2015	2014
Ondernemingen en deelnemers (aantallen)				
Aangesloten ondernemingen	271	261	251	248
Actieve deelnemers	6.485	5.788	5.585	5.503
Waarvan onder meer arbeidsongeschikten	418	397	432	438
Pensioengerechtigden	7.679	7.676	7.695	7.708
Gewezen deelnemers	16.096	15.952	15.475	15.351
Premies en uitkeringen (x € 1.000)				
Periodieke premies ¹	31.473	59.335	25.889	23.288
Pensioenuitkeringen excl. afkoop gering bedrag	13.596	12.900	12.236	11.681
Beleggingen (x € 1.000)				
Beleggingen	995.722	943.537	806.406	789.721
Beleggingsresultaten	41.682	99.032	-13.500	148.981
Performance	4,83%	13,07%	-1,36%	24,52%
Benchmark	4,50%	12,87%	-1,55%	23,90%
Outperformance	0,31%	0,18%	0,19%	0,51%
Z-score	0,18	-0,02	0,19	0,08
Performancetoets (nieuwe stijl – minimaal 0)	1,62	1,68	0,98	1,09
Reserves en voorziening (x € 1.000)				
Vermogen	966.656	910.882	767.694	770.099
Voorziening pensioenverplichtingen	931.829	924.912	792.652	723.042
Solvabiliteitsreserve	160.108	153.276	141.507	99.421
Algemene reserve	-125.281	-167.306	-166.465	-52.364
Aanwezige dekkingsgraad	103,7%	98,5%	96,9%	106,5%
Beleidsdekkingsgraad	102,0%	95,3%	100,3%	107,8%
Resultaat boekjaar (x € 1.000)	48.857	10.928	-72.015	16.494
Pensioenregeling voor deelnemers geboren op of ná 01-01-1950				
Opbouw per jaar	1,875%	1,875%	1,875%	2,0%
Franchise	15.300,-	17.466,-	17.047,-	17.047,-
Maximum pensioengrondslag	38.401,-	35.297,-	34.929,-	34.367,-
Premie per jaar ²	25,8%	25,20%	25,80%	26,30%
-waarvan werknemersdeel maximaal	8,6%	9,59%	9,82%	10,00%
Koopkrachtbehoud pensioenregeling				
Toeslagverlening	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%
Korten pensioenrechten	0	0	0	0
Kosten				
Pensioenuitvoeringskosten per deelnemer	180,22	163,81	125,93	-
Vermogensbeheerkosten per deelnemer	309,31	299,39	308,27	-
Transactiekosten in % van gemiddeld belegd vermogen	0,12%	0,11%	0,13%	-

¹ In 2016 heeft inkoop plaatsgevonden inzake de VPL-regeling. Dit verhoogt de periodieke premies met € 35.772 (2015: € 3.055).

² Naast de premie van de pensioenregeling gold een werkgeverspremie ten behoeve van de voorwaardelijke optrekregeling; 11,04% (2016), 11,30 (2015) en 11,60% (2014) van de pensioengrondslag voor de 55- deelnemers.

3 Verslag van het bestuur

3.1 Bestuursbesluiten en gevoerd beleid

3.1.1. Bestuursbesluiten

In dit hoofdstuk worden de belangrijkste besluiten van het bestuur chronologisch en kort weergegeven. Verderop in paragraaf 3.1.2 zijn besluiten ten aanzien van wijziging reglementen en statuten, beleid, communicatie, governance, risicobeheersing en beleggingsbeleid opgenomen.

Aanpassing premie- en toeslagenbeleid 2017

Gewijzigde regeling

Eind november 2016 hebben cao-partijen een akkoord bereikt over het beëindigen van de optrekregeling en het verbeteren van de pensioenregeling per 1 januari 2017. Er wordt naar gestreefd de franchise van de pensioenregeling in de jaren 2017 t/m 2021 stapsgewijs te verlagen naar het niveau van de in 2021 geldende wettelijke minimum-franchise. De franchise is per 1 januari 2017 verlaagd naar 15.300,-. Het geld dat tot 1 januari 2017 opzij gezet is voor de optrekregeling, is volgens een staffel verdeeld over de deelnemers die per 31 december 2016 uitzicht hadden op een optrekpensioen. Met dit geld is voor deze deelnemers extra onvoorwaardelijk pensioen ingekocht; deze pensioenaanspraken zijn definitief toegekend.

Premie en toeslagenbeleid

Op 9 december 2016 heeft het bestuur de pensioenpremies en parameters vastgesteld voor 2017. Het overzicht van de vastgestelde premie en parameters voor 2017 treft u aan in paragraaf 2.3 (kerngegevens). Het bestuur heeft, conform het toeslagenbeleid, besloten dat er geen toeslag wordt verleend per 1 januari 2017. Dit is opgenomen in de voorwaardelijkheidsverklaring.

Haalbaarheidstoets

Het pensioenresultaat is een uitkomst van de haalbaarheidstoets. Deze haalbaarheidstoets is voorgeschreven door wet- en regelgeving (artikel 143 PW, art 22 besluit FTK en artikelen 30 a, b en c van de Regeling Pensioenwet) met als doel inzicht te geven in de samenhang tussen de financiële opzet, het verwachte pensioenresultaat en de risico's die daarbij gelden. Achteraf kan worden vastgesteld of het gekozen beleid past bij de risicohouding.

De haalbaarheidstoets is het wettelijk voorgeschreven middel om te toetsen of het gevoerde beleid past bij de risicohouding. Dat gaat aan de hand van het pensioenresultaat. Gezien de grote onzekerheid over het pensioenresultaat in die voorgeschreven haalbaarheidstoets is de waarde die het bestuur aan de uitkomst hecht beperkt. Uit oogpunt van transparantie vermelden wij hier de voor het onderdeel pensioenresultaat geldende cijfers.

	Risicohouding (lange termijn)	2016	2017	
Toetsing - Pensioenresultaat	Ondergrens en maximale afwijking	Resultaat	Resultaat	Voldaan?
<i>Vanuit de feitelijke financiële positie</i>				
Mediaan	80%	85,5%	82,7%	Ja
5 ^e percentiel		58,9%	56,4%	
Relatieve afwijking t.o.v. mediaan	40%	31,0%	31,8%	Ja

Het pensioenresultaat voor ons fonds is over 2017 82,7% (2016 mediaan 85,5%). Dit betekent dat, voor de huidige populatie en gewogen naar het aantal deelnemers, de som van de totale te ontvangen uitkeringen gemiddeld genomen 85,5% bedraagt van

diezelfde som als ieder jaar volledige opbouw en prijsinflatie zou worden toegekend (met een indexatie van 0% bedraagt het pensioenresultaat nog steeds ergens tussen de 50% en 70%). Doordat de huidige dekkingsgraad van ons fonds (nog) niet boven de 110% ligt mag er op korte termijn in ieder geval nog niet worden geïndexeerd.

Aanpassing premie- en toeslagenbeleid 2018

Gewijzigde regeling

De fiscale pensioenrichtleeftijd is per 1 januari 2018 verhoogd van 67 naar 68 jaar. Cao-partijen hebben besloten de pensioenregeling per 2018 te wijzigen en de pensioenrichtleeftijd te verhogen naar 68 jaar. De verplichtstellingsbeschikking is hierop aangepast. In verband met deze verhoging hebben cao-partijen het bestuur verzocht over te gaan tot conversie van de pensioenaanspraken. Deze conversie geschiedt op dezelfde wijze als de conversie, zoals die heeft plaatsgevonden in 2014, toen de pensioenrichtleeftijd werd verhoogd van 65 naar 67 jaar. Deze conversie houdt in dat:

- de pensioenaanspraken worden herrekend;
- deze herrekening collectief actuarieel neutraal geschiedt;
- werknemers hier geen nadeel van ondervinden. Indien in de toekomst de factoren voor vervroegen of uitstellen worden aangepast, kan er op individueel niveau een verschil ontstaan, dat zowel positief als negatief kan zijn;
- er op deze wijze geen individueel bezwaarrecht ontstaat.

Eind mei 2018 zijn de deelnemers persoonlijk geïnformeerd over de conversie van hun pensioenaanspraken.

Door de adviserend actuaaris is een controle uitgevoerd op de juistheid van de conversie naar de pensioenrichtleeftijd van 68 jaar per 1 januari 2018. Op grond van de aangeleverde bestanden concludeert WTW dat de omzetting van OP67 naar OP68 conform de geleverde omzettingstarieven heeft plaatsgevonden. En er is geen sprake van een dekkingsgraadeffect als gevolg van de omzetting.

Nieuw premiebeleid

De premie is voor 2018 vastgesteld door het bestuur op basis van de ter beschikking gestelde premie door cao-partijen. Het bestuur en cao-partijen besloten de premie niet aan te passen naar aanleiding van de verhoging van de pensioenrichtleeftijd, maar de ruimte in de premie te gebruiken voor het verhogen van de premiedekkingsgraad. Op 1 december 2017 is in de bestuursvergadering door het bestuur besloten om, met goedkeuring van cao-partijen, de premie voor 2018 vast te stellen op 15,3% van de salarissom.

De premie is verlaagd van 25,8% (2017) naar 25,6% (2018) van de pensioengrondslag. De bijdrage van de werknemer is vast gesteld op 8,53% (was in 2017: 8,6%), de werkgeverspremie is vastgesteld op 17,07% (was in 2017: 17,2%). De premie die de werkgever voor de voorwaardelijke optrekregeling betaalde, wordt vanaf 2017 niet meer geheven.

Toeslagenbeleid

In de bestuursvergadering van 1 december 2017 heeft het bestuur besloten om geen toeslag te verlenen. Dit is conform het toeslagenbeleid, waarin is opgenomen dat bij een beleidsdekkingsgraad lager dan 110% er geen toeslag mag worden verleend. De opgebouwde aanspraken zijn per 1 januari 2018 niet verhoogd en de verwachting is dat dit ook de komende jaren niet mogelijk zal zijn. Volgens het herstelplan hoeven de pensioenen vooralsnog niet verlaagd te worden.

De toeslagverlening is voorwaardelijk; er is geen recht op toeslag en het is ook voor de langere termijn niet zeker of, en in welke mate er in de toekomst toeslagverlening kan plaatsvinden.

Flexibiliseringsfactoren

Per 1 januari 2018 wordt de pensioenrichtleeftijd van Bpf Beton verhoogd van 67 jaar naar 68 jaar. Naar aanleiding hiervan zijn de aangepaste flexibiliseringsfactoren voor 2018 in de bestuursvergadering van 20 oktober 2017 vastgesteld. De definitieve berekening van de omzettingfactoren was afhankelijk van de besluiten die het bestuur zou nemen over de verhoging van de pensioenrichtleeftijd van het ouderdomspensioen naar 68 jaar. Deze zijn nadien schriftelijk vastgesteld op 27 oktober 2017.

Overlevingsgrondslagen en kostenvoorziening

In de bestuursvergadering van 9 december 2016 heeft het bestuur de overlevingstafels, ervaringssterfte en kostenvoorziening vastgesteld. In 2017 zijn deze niet herzien.

Minimaal vereist eigen vermogen (MVEV)

Het MVEV is in de bestuursvergadering van 9 december 2016 ongewijzigd vastgesteld op 4,4% van de TV. Periodiek dient het MVEV opnieuw te worden vastgesteld. In 2017 is deze niet herzien.

Herbenoeming bestuursleden

In de bestuursvergaderingen van 10 maart 2017 is gesproken over de herbenoeming van de bestuursleden per 1 juli 2017. Per genoemde datum zou Johan Blom als bestuurslid aftreden. De aanmeldingsprocedure voor Fred Doeve was op dat moment in behandeling. De zittingsperiode van Henk Korthof zou mogelijk in september 2017 eindigen wegens pensionering. En voor Yvonne Folkers gold dat zij conform het rooster van aftreden voor herbenoeming in aanmerking komt.

Het bestuur kwam tot de conclusie dat het niet wenselijk was om de herbenoeming van mevrouw Folkers per 1 juli 2017 te laten plaatsvinden, maar deze uit te stellen naar 1 juli 2018. De overwegingen hierbij waren dat het bestuur continuïteit en stabiliteit binnen de bestuurssamenstelling wenst en het organiseren van een verkiezing van gepensioneerden veel tijd kost. Bij uitstel van de verkiezing naar 2018 kan de herbenoeming van Stef Borghouts (ook afgevaardigde namens de gepensioneerden) en Yvonne Folkers worden gecombineerd, hetgeen kostenefficiënt is. Yvonne Folkers is voor vier jaar benoemd, daarvan waren er drie verstreken. Daardoor was het mogelijk haar zittingsperiode ten volle te benutten en de herbenoeming op te schuiven naar 1 juli 2018. Besparing van kosten samen met de zorg voor stabiliteit en continuïteit van de bestuurssamenstelling, vormden de basis van het bestuursbesluit om de herbenoeming van Yvonne Folkers op 1 juli 2018 te stellen.

Per 1 juli 2016 is Henk Korthof voor een tweede termijn benoemd voor een zittingsperiode van 4 jaar (tot 1 juli 2020). In verband met het ingaan van zijn vroegpensioen zou zijn bestuurslidmaatschap mogelijk per september 2017 eindigen. Het bestuur heeft in september 2017 overeenstemming bereikt met Henk Korthof en de FNV over het langer aanblijven als bestuurder ook al ging hij per 1 oktober 2017 met vroegpensioen. Henk Korthof zal aanblijven tot zijn opvolger beschikbaar is.

Het verantwoordingsorgaan, de raad van toezicht en de voordragende partijen zijn door het bestuur hierover tijdig geïnformeerd en bij het proces betrokken.

Norm 60 van de code pensioenfondsen wordt toegepast vanaf 1 juli 2014. De zittingsperiode van bestuursleden vóór 2014 valt niet onder de code. Vanaf 1 juli 2014 start de telling van de termijn van de zittingsperiode. Deze termijn is gesteld op maximaal 12 jaar.

Actuariële en bedrijfstechnische nota

Het bestuur heeft haar beleid verwoord in de actuariële en bedrijfstechnische nota (ABTN). De werkgroep ABTN heeft gedurende het verslagjaar de ABTN bijgewerkt. De grootste veranderingen in de ABTN betreffen:

- verwerking van de besluiten ten aanzien van de missie, visie en strategie;
- de kerncijfers 2017;
- verwerking van beleidskeuzes ten aanzien van het premiebeleid.

De ABTN is begin december 2017 via e-line ingediend bij DNB.

Btw-positie

In 2014 is gestart met een onderzoek naar de btw-positie van het fonds. Er is onderzocht of het mogelijk is om de btw terug te vorderen. Dit heeft vooralsnog niet geleid tot teruggave van btw.

In 2016 is een stuurgroep door PME en Bpf Bouw geformeerd om de PPG-route gezamenlijk te doorlopen. De PPG-route houdt kort gezegd in dat pensioenfondsen aftrek van inkoop-btw kunnen claimen op de operationele kosten (van externe

dienstverleners). Het doorlopen van de PPG-route zal naar verwachting tot 2020 duren. De investering voor het doorlopen van de procedure is hoog en het is onduidelijk wat de uitkomst zal zijn. Daarom besloot het bestuur op 13 januari 2017 niet te procederen vanuit het fonds, maar alleen aan te sluiten bij de stuurgroep. Vervolgens kan bij een positieve uitslag voor de andere fondsen alsnog de PPG-route worden ingevoerd.

In oktober 2017 is door Bpf Beton bij de Belastingdienst het verzoek ingediend het btw-nummer op non-actief te stellen, door het over te zetten naar een zogenoemde 'slapende registratie'. Dit in afwachting van de uitkomsten van de verschillende procedures die fondsen uit de stuurgroep PPG-route doorlopen. De Belastingdienst is hiermee akkoord gegaan. Bpf Beton hoeft per 1 oktober 2017 geen aangifte omzetbelasting meer in te dienen.

Aanbevelingen accountant en waarmerkend actuaris

PwC heeft het accountantsverslag opgesteld. De aanbevelingen over het boekjaar 2016 betroffen:

- voorziening pensioenverplichtingen - kostenvoorziening;
- overgang naar nieuwe pensioenuitvoerder;
- risicomangement - Three Lines of Defence;
- Ontwikkelingen in Nederlandse GAAP
- ontwikkelingen btw-positie

WTW heeft het actuariële rapport opgesteld. De aanbevelingen over het boekjaar 2016 betroffen:

- negatief resultaat op kosten;
- opname gewijzigde wijze kostenopslag in kostendekkende premie in ABTN;
- aanpassing voorwaardelijkheidsverklaring;
- vastleggen ervaringssterftecorrectie in ABTN;
- evaluatie vermogensbeheerders.

De aanbevelingen uit het accountantsverslag boekjaar 2016 en uit het actuariële rapport boekjaar 2016 zijn toegelicht in de bestuursvergadering van 9 juni 2017. De hieruit voortvloeiende acties zijn opgepakt door het bestuur. In de bestuursvergadering van 20 oktober 2017 is het overzicht van deze aanbevelingen en de status besproken. Tevens is ditzelfde geactualiseerde overzicht besproken in de kick-off van het jaarwerk 2017, de bijeenkomst van de volledige jaarwerkcommissie op 15 december 2017.

Opslag voor uitvoeringskosten in de kostendekkende premie

Het fonds houdt een meerjarig gemiddelde aan. De kostenopslag is in de bestuursvergadering van 9 december 2016 geëvalueerd. Voor wat betreft de opslag voor directe kosten in de premie wordt jaarlijks uitgegaan van een zo goed mogelijke inschatting van de te verwachten kosten verminderd met de vrijval over de excassokosten.

De certificerend actuaris heeft, gezien het negatieve resultaat op kosten, geadviseerd om de kostenopslag opnieuw te beoordelen en tevens rekening te houden met de kosten in 2017 m.b.t. de selectie en transitie van en naar de nieuwe uitvoerder. Dit is met de adviserend actuaris opgenomen.

Het bestuur is van mening dat de kosten die als gevolg van de transitie naar de nieuwe uitvoerder in het boekjaar 2017 en 2018 gemaakt worden apart gehouden moeten worden; het zijn eenmalige kosten. Het gaat immers voor de kostenopslag om een meerjarig gemiddelde. Het bestuur besloot 30 juni 2017 dat de opslag voor uitvoeringskosten in de kostendekkende premie voldoende zijn conform het advies van de adviserend actuaris dat is besproken op 9 december 2016

Datakwaliteit en uitkeringsverschillen

Syntrus Achmea (Pensioenbeheer) voerde als onderdeel van het datakwaliteitsprogramma IMPERO diverse werkzaamheden gericht op de verbeterde datakwaliteit uit. In het eerste kwartaal van 2016 was een integrale vergelijking uitgevoerd tussen het pensioenadministratiesysteem (toegekende pensioenuitkeringen) en het excassosysteem (uitbetaalde pensioenuitkeringen). Uit

deze vergelijking werden verschillen geconstateerd. De verschillen zijn in kaart gebracht en het bestuur werd in de bestuursvergadering van 22 april 2016 hierover geïnformeerd. De verschillen hebben geleid tot terugvorderingen of nabetalingen aan de deelnemers. Het proces en de voortgang werd door de administrateur uitvoerig afgestemd met het bestuur in de verschillende bestuursvergaderingen in 2016 en 2017. Naast de herstelacties die zijn uitgevoerd, werden de periodieke verschillenanalyses tussen beide systemen structureel uitgevoerd.

DNB onderzoeken 2017

In 2017 is Bpf Beton door DNB benaderd deel te nemen aan de volgende onderzoeken:

- Uitvraag niet-financiële risico's pensioenfondsen. Dit betrof een sector brede uitvraag met als doel inzicht te verkrijgen in deze risico's en de beheersing ervan. De beantwoording van de vragenlijst is door de IRM-commissie voorbereid en besproken in de bestuursvergadering van 30 juni 2017. Nadien heeft schriftelijk afstemming plaatsgevonden. Op 25 juli 2017 is de vragenlijst bij DNB ingediend.
- Vervolgonderzoek EMIR self-assessment. Dit betrof het vervolgonderzoek op de self-assessment uitgevoerd in 2016. Het doel van de uitvraag was een zo volledig beeld te krijgen van de huidige status van compliance met de EMIR regelgeving en de consequenties voor de bedrijfsvoering. De vragenlijst moest bij de toezichthouder opgevraagd worden. Na herhaaldelijk contact is deze pas enkele dagen voor de deadline ontvangen. De vragenlijst is op de deadline van 14 juli 2017 ingediend bij DNB.
Op 30 januari 2018 heeft DNB een nieuwsbericht gepubliceerd dat uit het onderzoek naar voren komt dat de sector zich goed voorbereid op de gevolgen van EMIR.
- Uitvraag strategiedocumentatie. Dit betrof een uitvraag naar de missie, visie en strategie van pensioenfondsen met als doel de dialoog aan te gaan over de opzet en het proces. In de beleggingsvergadering van 25 augustus 2017 is een eerste versie behandeld. In de bestuursvergadering/studiedag van 15 september 2017 is de definitieve versie vastgesteld en bij DNB ingediend op 27 september 2017.
Op 30 januari 2018 heeft DNB een nieuwsbericht gepubliceerd dat uit het onderzoek is gebleken dat pensioenfondsen goede voortgang hebben geboekt.

Van DNB is op het moment van opstellen van dit jaarverslag nog geen individuele terugkoppeling ontvangen.

Enquête toezichtkosten door de Pensioenfederatie

Eind augustus 2017 heeft de Pensioenfederatie haar leden benaderd met het verzoek om deel te nemen aan de enquête toezichtkosten. Dit met als doel in gesprek te gaan met de toezichthouders. Reden hiervan is de ontvangen kritiek vanuit de achterban op de onderzoeken van de toezichthouders. Die kritiek concentreert zich op het onduidelijke doel, de hoge kosten die gemaakt moeten worden en de korte doorlooptijden.

Het bestuur heeft op 28 september 2017 haar input geleverd aan de Pensioenfederatie over de toezichtonderzoeken in 2016 en de eerste helft van 2017. In totaal heeft het bestuur aan 7 onderzoeken deelgenomen. De ingeschatte kosten voor het pensioenfonds komen uit op € 9.125,-. De reguliere bijdrage toezichtkosten aan DNB is € 58.517,- en aan AFM € 5.501,- in 2017. De indirecte toezichtskosten van € 9.125,- bedragen ruim 14% van de reguliere kosten.

Op 2 februari 2018 heeft de Pensioenfederatie de uitkomsten van haar onderzoek gedeeld met haar leden. Door 25 pensioenfondsen is de enquête ingediend. Een schatting van de totale indirecte toezichtskosten op basis van het gedane onderzoek is ruim € 10,5 miljoen. Uitgedrukt in de jaarlijkse directe bijdrage van € 29,3 miljoen aan DNB is dat ruim 35%. Wanneer de indirecte toezichtskosten worden uitgedrukt in kosten per (actieve) deelnemer dan kunnen deze kosten variëren van € 1 tot € 49 per (actieve) deelnemer. Uit het onderzoek kwam ook naar voren dat veel onderzoeken binnen een relatief korte periode ingediend moesten worden en vaak gedurende de vakantieperiode werden uitgevraagd. Tevens werd de vraagstelling soms onvoldoende op de pensioensector toegespitst en was de reden van het onderzoek niet altijd helder. De terugkoppeling werd soms erg algemeen van aard gevonden, of er vond geen terugkoppeling plaats of de terugkoppeling werd pas heel laat (na vele maanden) ontvangen.

Dankzij de ontvangen input heeft de Pensioenfederatie veel voorbeelden van onnodige indirecte toezichtskosten laten zien aan DNB. Op basis hiervan zijn 7 adviezen aan DNB uitgebracht. Mede op aandringen van de Pensioenfederatie is door DNB een werkgroep Indirecte toezichtskosten opgericht waarin de Pensioenfederatie ook is vertegenwoordigd. Medio februari 2018 werden de adviezen van deze werkgroep aangeboden aan de Panelbijeenkomst, waar DNB tot op het hoogste niveau is vertegenwoordigd.

Vacatievergoeding 2018

In 2014 is gekozen voor een systematiek op basis van de opgestelde matrix tijdsbesteding bestuur. De totale vergoeding van het bestuur is in tweeën gedeeld; een vaste vergoeding voor het op peil houden van de deskundigheid en een vergoeding per bijgewoonde vergadering. De vaste vergoeding stelt de bestuursleden in staat tijd te besteden aan educatie waarmee het bestuur aan de deskundigheidseisen kan blijven voldoen. De vergoeding staat gelijk aan twee voltijd dagen die ingezet worden als studiedagen.

In de bestuursvergadering van 1 december 2017 is de vacatievergoeding geëvalueerd. Op basis van de matrix tijdsbesteding bestuur ligt de vergoeding op een vergelijkbaar niveau als de norm die destijds door KPMG werd gesteld. Het bestuur ziet dan ook geen reden om de hoogte van de vergoeding aan te passen.

Geen bestuurlijke boete (PW)

DNB houdt, samen met de AFM, toezicht op de naleving van de Pensioenwet (PW) en alle uit de PW voortvloeiende regels. Om effectief toezicht te kunnen houden, heeft DNB de mogelijkheid om sancties op te leggen indien de PW wordt overtreden. Het gaat om de bestuurlijke boete, de last onder dwangsom en de openbare kennisgeving.

In het verslagjaar zijn aan Bpf Beton geen dwangsommen of boetes opgelegd. Eveneens zijn door DNB geen aanwijzingen gegeven, noch is een bewindvoerder aangesteld of is bevoegdheidsuitoefening van organen van Bpf Beton gebonden aan toestemming van de toezichthouder.

Keuze uitvoerder en transitie van Syntrus naar Centric

Op 2 en 3 november 2016 werd Bpf Beton door Syntrus Achmea geïnformeerd over het besluit van Achmea dat zij de dienstverlening aan bedrijfstakpensioenfondsen zou afbouwen. Door het besluit van Achmea moest Bpf Beton uiterlijk per 1 januari 2019 over naar een nieuwe uitvoerder. Het bestuur formeerde een werkgroep die als eerste aanspreekpunt fungeerde voor de selectie van en het proces voor de transitie naar de nieuwe uitvoerder. In elke bestuursvergadering werd uitvoerig aandacht besteed aan de toekomst van Bpf Beton en het proces voor de selectie van en de transitie naar een nieuwe uitvoerder. Het bestuur stelde een plan van aanpak op en ieder kwartaal werd aan DNB over de voortgang gerapporteerd. Tevens deelde het bestuur periodiek voortgangsrapportages met het verantwoordingsorgaan en de raad van toezicht.

Door het bestuur werd 23 februari 2017 een RFP (Request For Proposal) uitgezet bij 3 partijen. Bij het opstellen van de RFP en het selectieproces van de nieuwe uitvoerder is een externe partij betrokken (Willis Towers Watson). Op 13 april 2017 vond de vervolgbespreking plaats van de selectie nieuwe uitvoerder. Tijdens deze vergadering werd de rapportage m.b.t. de ontvangen offertes besproken en werden vervolgstappen bepaald. Van de 3 partijen zijn er 2 partijen overgebleven die op 8 mei 2017 een presentatie aan het bestuur hebben gegeven.

Op 11 mei 2017 sprak het bestuur na ampele overwegingen de intentie uit in het collectief scenario mee te willen gaan van Syntrus Achmea Pensioenbeheer naar Centric. Vervolgens ging het bestuur het gesprek aan met Centric over de contractvoorwaarden. Willis Towers Watson werd als transitie manager aangesteld.

Syntrus Achmea (Pensioenbeheer) sloot met Centric een intentie-overeenkomst voor een collectieve overgang van minimaal 5 bedrijfstakpensioenfondsen. Het voordeel van deze collectieve overgang was dat in juridische zin alle rechten en plichten (overeenkomsten) zijn overgegaan van Syntrus Achmea (Pensioenbeheer) naar Centric.

Per 1 september 2017 vond deze juridische overgang plaats. Deel van de medewerkers werkzaam voor Bpf Beton is in dienst getreden bij Centric en werd t/m 31 december 2017 gedetacheerd aan Syntrus Achmea (Pensioenbeheer). De dienstverlening vond tot dan plaats vanuit De Meern op basis van de in het contract met Syntrus Achmea (Pensioenbeheer) gemaakte afspraken.

De transitie van Syntrus Achmea (Pensioenbeheer) naar Centric werd samen met Bpf Reiserwerk gedaan. Daarnaast liep het traject voor Bpf Houthandel en Bpf Meubel. Met betrekking tot de transitie vond een tweewekelijks (transitie-) voortgangsoverleg plaats met Centric. Dick Slob vertegenwoordigde Bpf Beton tijdens dit overleg. Ten behoeve van de transitie werden processen en beheersmaatregelen beschreven en fall back scenario's bepaald. Op 22 december 2017 werd de administratie bij Syntrus Achmea (Pensioenbeheer) gesloten en op 27 december 2017 werden de databestanden overgedragen aan Centric. De controle op de overdracht van deze data is door middel van uitgebreide checks uitgevoerd. De data is succesvol overgedragen. Vanaf 1 januari 2018 draait de administratie vanuit Centric gecontroleerd live, waarbij nog enkele processen handmatig worden uitgevoerd.

De werkgroep transitie heeft de contractonderhandelingen gevoerd met Centric over een contract per 1 januari 2018. Ook hierbij werd het bestuur begeleid door Willis Towers Watson. Centric heeft de inhoud van de contracten voor de 5 fondsen, die van Syntrus Achmea (Pensioenbeheer) naar Centric zijn overgestapt, nagenoeg gelijk gehouden. Ieder fonds heeft de overeenkomst juridisch laten toetsen door een externe partij. Over de inhoud van het contract is eind december 2017 overeenstemming bereikt. Op 26 januari 2018 is de uitvoeringsovereenkomst ondertekend.

Het jaarwerk 2017 wordt door Syntrus Achmea (Pensioenbeheer) opgeleverd en volgt uit deze administratie. In de maanden januari t/m juni 2018 vinden diverse controles plaats van de administratie. Dit zijn reguliere werkzaamheden die in het kader van de ISAE 3402 rapportage (controle op de processen) worden gedaan. Vervolgens vindt de audit op basisgegevens plaats en wordt aan de accountant van Bpf Beton opgeleverd. Onderdeel hiervan is het IMPERO onderzoek met de gedefinieerde maatmensen. Hierbij wordt van de nieuwe jaarlaag gecontroleerd of de opbouw in dat jaar overeenkomst met de aanspraak/opbouw die in de administratie is opgenomen. Tot slot vindt een extra controle plaats. Dit betreffen alle controles die op de transitie bestanden worden gedaan. De controles op die transitiebestanden worden vergeleken met de jaarwerkbestanden. Hierin zitten een aantal controles op onder andere het betalingsverkeer en de uitkeringen. Extra hierin zijn de maatmens controles. Hiervoor wordt op basis van het controleplan een rapportage opgesteld. De controle op de jaarwerkbestanden, de transitiebestanden en de controles op de data en uitkeringen betreft de totale aansluiting van het geheel.

Ontwikkelingen dekkingsgraad in 2017

De dekkingsgraad en beleidsdekkingsgraad worden maandelijks gerapporteerd aan DNB. De beleidsdekkingsgraad was 95,3% per eind december 2016 is in gedurende 2017 gestegen naar 102,0% per eind december 2017. Dit betekent dat Bpf Beton nog steeds een dekkingstekort en een reservetekort heeft. Omdat per eind september de beleidsdekkingsgraad tot boven de grens van 100% is gestegen, was vanaf dat moment de stop op de individuele waardeoverdrachten niet langer van kracht. Op de website van Bpf Beton wordt maandelijks onderstaand overzicht van de dekkingsgraad en de beleidsdekkingsgraad gepubliceerd. Dit overzicht is gebaseerd op een andere (voorlopige) berekening van de (beleids)dekkingsgraad dan de (beleids)dekkingsgraad zoals opgenomen in dit bestuursverslag en kan daarom afwijken.

Overzicht verloop dekkingsgraad Bpf Beton (31 december 2017):

Datum	TV	Vermogen	Dekkingsgraad	Beleidsdekkingsgraad
31-dec-17	931.420	966.078	103,7%	102,0%
30-nov-17	925.148	956.504	103,4%	101,6%
31-okt-17	918.823	951.176	103,5%	101,1%
30-sep-17	901.958	931.113	103,2%	100,5%
31-aug-17	919.210	939.495	102,2%	99,8%
31-jul-17	890.669	917.763	103,0%	99,2%
30-jun-17	899.797	916.737	101,9%	98,5%
31-mei-17	908.801	928.220	102,1%	98,0%
30-apr-17	913.547	923.834	101,1%	97,5%
31-mrt-17	913.849	916.818	100,2%	97,0%
28-feb-17	923.306	921.676	99,8%	96,5%
31-jan-17	893.720	892.067	99,8%	95,9%

Beleidsdekkingsgraad

Conform het FTK wordt de dekkingsgraad berekend als een gemiddelde van de cijfers van de afgelopen twaalf maanden (dit noemen we de beleidsdekkingsgraad). Hiermee is een stabielere dekkingsgraad beoogd ten behoeve van alle beleidsbeslissingen, zoals toeslagverlening en kortingsmaatregelen. Volgens deze berekening bedraagt de beleidsdekkingsgraad 102,0% ultimo december 2017.

Herstelplansystematiek

De financiële positie per einde 2014 bepaalde of er een nieuw herstelplan moest worden opgesteld. De beleidsdekkingsgraad per 31 december 2014 voor Bpf Beton lag onder de vereiste dekkingsgraad (op basis van het FTK). Op 30 juni 2015 heeft Bpf Beton een herstelplan ingediend bij DNB, waarvoor jaarlijks een update moet worden ingediend.

Op 29 maart 2018 is de update van het herstelplan aan De Nederlandsche Bank (DNB) verstuurd. Concluderend: op basis van de gehanteerde veronderstellingen zal het fonds in 2023 naar verwachting uit het reservetekort komen en ligt de beleidsdekkingsgraad aan het einde van het herstelplan naar verwachting boven de vereiste dekkingsgraad. Vanaf 2021 zou er sprake kunnen zijn van gedeeltelijke toeslagverlening. Ook is er naar verwachting geen sprake van het moeten toepassen van een voorwaardelijke korting. De dekkingsgraad komt naar verwachting gedurende 2018 boven MVEV uit, waardoor er naar verwachting geen sprake zal zijn van een korting uit hoofde van de maatregel MVEV.

3.1.2. Wijziging pensioenreglementen en statuten

In de verschillende bestuursvergaderingen zijn de pensioenreglementen besproken en zijn hierover besluiten genomen. De deelnemers zijn op de hoogte gebracht over de besluiten door publicatie in de Pensioenflitsen.

Beëindiging optrekregeling per 1 januari 2017

Eind november 2016 hebben cao-partijen een akkoord bereikt over het beëindigen van de optrekregeling. In het pensioenreglement wordt veelvuldig verwezen naar de optrekregeling. Conform het bestuursbesluit op 27 januari 2017 zijn al deze verwijzingen geschrapt.

Fiscale knelpunten

In de bestuursvergadering van 27 januari 2017 heeft het bestuur ingestemd met het wijzigen van het pensioenreglement ten aanzien van de volgende punten:

- het ouderdomspensioen mag ook na 1-1-2018 ingaan op de eerste dag van de maand waarin de (gewezen) deelnemer 67 jaar wordt (68 jaar vanaf 2018), zonder dat actuariële herrekening plaatsvindt;
- het partner- en wezenpensioen mogen ingaan op de eerste dag van de maand van overlijden van de (gewezen) werknemer (of gepensioneerde);
- in geval van uitstel van de ingang van het pensioen geldt niet langer het vereiste van doorwerken;
- de 100%-grens komt te vervallen. Voorheen mocht het ouderdomspensioen (met inbegrip van de AOW-uitkering) niet uit gaan boven 100% van het laatstverdiende pensioengevend loon.

Aanpassing van de pensioengrondslag van de arbeidsongeschikten die premievrij deelnemen

Het bestuur besloot om artikel 21.4 van het pensioenreglement te verduidelijken in die zin dat bij de besluitvorming over de aanpassing van de pensioengrondslag van arbeidsongeschikten die premievrij deelnemen rekening wordt gehouden met de financiële situatie van het pensioenfonds. In de bestuursvergadering van 9 juni 2017 is deze wijziging door het bestuur vastgesteld.

Wijziging verplichtstelling

Cao-partijen besloten de pensioenrichtleeftijd per 1 januari 2018 te verhogen van 67 naar 68 jaar en hebben aan de Minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid verzocht om de verplichtstelling tot deelneming in het bedrijfstakpensioenfonds voor Bpf Beton hier op aan te passen. In de Staatscourant van 17 augustus 2017 (Nr. 47318) is het besluit van de Staatssecretaris van Sociale Zaken en Werkgelegenheid tot wijziging van de verplichtstelling bevestigd.

Wijziging reglement verantwoordingsorgaan en raad van toezicht

In de pensioenwetgeving is de term 'jaarverslag' vervangen door 'bestuursverslag'. Dat heeft gevolgen voor de aanduiding van dit document in het reglement verantwoordingsorgaan en raad van toezicht.

Het reglement van het verantwoordingsorgaan kan worden gewijzigd bij besluit van het bestuur. Hiertoe heeft het bestuur op 29 september 2017 besloten.

Het reglement van de raad van toezicht kan worden gewijzigd nadat het verantwoordingsorgaan advies heeft uitgebracht over het voorstel tot wijziging. Het bestuur heeft op 29 september 2017 het voorgenomen besluit genomen akkoord te gaan met de wijziging van het reglement van de raad van toezicht. Het verantwoordingsorgaan is op 27 oktober 2017 akkoord gegaan met de wijziging van het reglement van de raad van toezicht.

Statuten

De wijziging van statuten van Bpf Beton is in de bestuursvergadering van 20 oktober 2017 vastgesteld. De wijzigingen betreffen:

- Toekenning prepensioen;
- Aanvullende regeling;
- Naamswijziging FNV;
- Rol raad van toezicht bij benoeming van bestuursleden;
- Werkwijze bij een tussentijdse vacature in het bestuur;
- Wijziging jaarverslag in bestuursverslag;
- Inwerkingtreding wijziging statuten;
- Schrappen van de passage "Overeenkomsten ter beperking van pensioenverlies";
- Informatieverstrekking.

Een statutenwijziging kan pas in werking treden op het moment dat de notariële akte is gepasseerd. Het bestuur heeft Centric de volmacht verleent om namens het Bpf Beton de statutenwijziging bij de notaris door te voeren. Dit heeft op 29 januari 2018 plaatsgevonden.

Premie, parameters en flexibiliseringsfactoren 2018

De gewijzigde parameters, premie en flexibiliseringsfactoren zijn in het pensioenreglement verwerkt. In de bestuursvergadering van 1 december 2017 zijn de wijzigingen vastgesteld.

Uitvoeringsreglement

Het uitvoeringsreglement is per 1 januari 2018 gewijzigd. De wijziging van de factureringmethodiek is aangepast in de uitvoeringsovereenkomst. Tevens is de premie per 1 januari 2018 in het reglement verwerkt. Tot slot is de inwerkingtreding aangepast. In de bestuursvergadering van 1 december 2017 heeft het bestuur de wijzigingen vastgesteld.

Op grond van artikel 32 van het uitvoeringsreglement kan het bestuur het uitvoeringsreglement aanpassen na overleg met cao-partijen. Met betrekking tot de wijziging van de premie heeft deze afstemming reeds plaatsgevonden. Deze is immers tot stand gekomen in overleg met cao-partijen. De verwerking van de wijziging van de factureringmethodiek is met cao-partijen gedeeld en cao-partijen hebben ingestemd met de aanpassing van het uitvoeringsreglement.

3.1.3. Beleid

Uitbestedingsbeleid

Document uitbestedingsbeleid

De IRM-commissie heeft op 19 januari 2017 het uitbestedingsbeleid behandeld. Daaruit volgde een verder aangescherpt uitbestedingsbeleid, dat in de bestuursvergadering van 27 januari 2017 werd behandeld. Het uitbestedingsbeleid werd aanvankelijk driejaarlijks en nu jaarlijks getoetst. De besproken opmerkingen heeft de IRM-commissie in het document verwerkt. Het document uitbestedingsbeleid is in de bestuursvergadering van 10 maart 2017 definitief vastgesteld.

Bijlage van het document uitbestedingsbeleid is de procedure omtrent aanvraag offertes en inkoop van goederen en diensten. Deze procedure is op 27 januari 2017 vastgesteld. Het grensbedrag waarboven bij ten minste 3 partijen een offerte uitgevraagd moet worden is verhoogd van € 2.500,- naar € 10.000,-. Wel blijft het mogelijk om ook onder dit grensbedrag bij meerdere partijen een offerte op te vragen.

Beleid ten aanzien van kwaliteit van de dienstverlening/uitbesteding

Bpf Beton heeft in overeenkomsten vastgelegd wat de afspraken zijn omtrent uitbesteding. Nadere afspraken over de kwaliteit van de dienstverlening zijn vastgelegd in aparte Service Level Agreements (SLA's). In de ABTN is een beschrijving opgenomen van de hoofdlijnen van het beheersysteem. Het bestuur hecht er waarde aan om de samenwerking met haar uitbestedingspartijen jaarlijks te evalueren.

Pensioenbeheer

Het bestuur heeft de uitvoering van het pensioenbeheer in het verslagjaar uitbesteed aan Syntrus Achmea (Pensioenbeheer) N.V.. De condities van de uitbesteding zijn vastgelegd in de pensioenbeheerovereenkomst. Syntrus Achmea (Pensioenbeheer) ondersteunde het bestuur met adviezen en rapportages over verschillende aangelegenheden. Syntrus Achmea (Pensioenbeheer) beschikt over een ISAE 3402 Type II verklaring. De pensioenbeheerovereenkomst liep tot 1 januari 2019.

In november 2016 kondigde Achmea aan dat zij de dienstverlening aan bedrijfstakpensioenfondsen zou afbouwen. Hiertoe heeft het bestuur een zorgvuldig selectie- en transitietraject doorlopen. In mei 2017 besloot het bestuur in het collectief scenario mee te willen gaan van Syntrus Achmea (Pensioenbeheer) naar Centric. Het voordeel van deze collectieve overgang is dat in juridische zin alle rechten en plichten (overeenkomsten) overgaan van Syntrus Achmea (Pensioenbeheer) naar Centric. Per 1 september 2017 heeft de juridische overdracht plaatsgevonden. Per 1 januari 2018 is de nieuwe uitvoeringsovereenkomst met Centric in werking getreden. Zie eveneens paragraaf 2.2.5 en 3.1.1.

Vastgoedbeheer en hypotheek

Het bestuur heeft de uitvoering van het vastgoedbeheer uitbesteed aan (zie eveneens paragraaf 2.2.5.):

- **SARE&F:**
De overeenkomst met SARE&F betreffende vastgoedbeheer en hypotheek wordt vanaf 1 januari 2010 telkens stilzwijgend met 1 jaar verlengd. De voorwaarden zijn vastgelegd in een vermogensbeheerovereenkomst met serviceafspraken over het niveau van de dienstverlening en in de fondsvoorwaarden. SARE&F adviseert het bestuur bij de totstandkoming van het beleggingsplan vastgoed en hypotheek. Het besluit tot vaststelling van de jaarlijkse mandaatovereenkomsten ligt bij het bestuur. SARE&F beschikt over een ISAE 3402 Type II verklaring.
- **Schroders:**
Bpf Beton heeft een overeenkomst betreffende vastgoedbeheer met Schroders om conform een discretionair mandaat deel te nemen in een fonds met een initiële looptijd tot 20 november 2019.

Vermogensbeheer

De uitvoering van het vermogensbeheer is uitbesteed aan BMO Global Asset Management (BMO). De voorwaarden zijn vastgelegd in een vermogensbeheerovereenkomst met serviceafspraken over het niveau van de dienstverlening. BMO beschikt over een AAF verklaring.

De overeenkomst met de vermogensbeheerder BMO is in 2009 onder condities voor onbepaalde tijd verlengd, met een opzegtermijn van drie maanden. In 2015 heeft overleg plaatsgevonden met BMO over de fee-structuur. De geformeerde werkgroep, bestaande uit André Jorna, Dick Slob, Henk Korthof en Govert van der Peijl, is tot de conclusie gekomen dat het voorstel van BMO inzake de nieuwe fee-structuur een passend voorstel is. In de bestuursvergadering van 15 januari 2016 is een discussiedocument van de nieuwe fee-structuur besproken. Eind 2016 heeft het bestuur een nieuwe dienstentabel en een nieuwe fee-tabel getekend. Die twee bijlagen maken onderdeel uit van de vermogensbeheerovereenkomst.

Het bestuur heeft BMO aangesteld om het beleggingsplan uit te voeren. BMO adviseert het bestuur tevens over de jaarlijkse invulling van de totale beleggingsportefeuille. Het besluit tot jaarlijkse vaststelling van het beleggingsplan en de normportefeuille ligt bij het bestuur. In het beleggingsplan wordt onder meer voor elke beleggingscategorie het percentage van het totaal belegde vermogen vastgesteld en de toegestane marges. BMO belegt een deel van het vermogen via derden.

Evaluatie externe partijen

Om de kwaliteit van de dienstverlening door genoemde partijen te optimaliseren, besteedt het bestuur veel aandacht aan het maken van afspraken over de te leveren diensten.

In de bestuursvergadering van 27 januari 2017 is het evaluatieformulier voor uitbestedingspartijen en die voor adviseurs vastgesteld. Hiermee wordt inzichtelijk gemaakt waar de dienstverlening staat en of er verbetering zichtbaar is. Deze formulieren zijn voorgelegd aan de raad van toezicht. De raad van toezicht heeft aangegeven dat de formulieren een compleet beeld geven van de benodigde evaluatiepunten.

Het bestuur voert jaarlijks evaluatiegesprekken met haar externe adviseurs (adviserend actuaris, uitvoeringsorganisatie, vermogensbeheerders en beleggingsadviseur). In het verslagjaar hebben de evaluatiegesprekken plaatsgevonden op 7 april 2017.

Missie, visie en strategie Bpf Beton

Missie

Stichting Bedrijfstakpensioenfonds voor de Betonproductenindustrie heeft als missie het, als goed huisvader, uitvoeren van de pensioenregeling, zoals deze tussen sociale partners is overeengekomen. Het bestuur voert hiertoe een solide financieel beleid, dat in overeenstemming is met wet- en regelgeving. Streven is om op de pensioenaanspraken en pensioenrechten, indien mogelijk, toeslagen te verlenen. Het vermogen dat bestemd is tot het doen van pensioenuitkeringen wordt op efficiënte en kosteneffectieve wijze beheerd. Risico's worden adequaat gemanaged; de premie, het risico en de kosten moeten met elkaar in balans zijn.

Kernwaarden

Uit bovenstaande missie blijkt dat het fonds ook een reële ambitie heeft, namelijk om op de lange termijn minimaal een deel van de inflatie bij te houden. Het FTK stuurt echter op de bescherming van de nominale pensioenaanspraken. Het sturen op nominale en reële ambitie is lastig te combineren. Het bestuur ziet hierin een risico, omdat het veiligstellen van nominale pensioenen ten koste gaat van indexatiepotentieel. Dit risico speelt vooral bij het beheersen van het renterisico. Het bestuur streeft er naar hier continu de ideale mix in te vinden.

Visie

De visie van Bpf Beton is als volgt verwoord: Het doel, dat voortvloeit uit de missie, is om een optimaal pensioenresultaat voor de deelnemers van het pensioenfonds te bereiken.

Het bestuur hanteert de volgende algemene beginselen:

- Het beleggingsbeleid is afgestemd op bescherming van nominale aanspraken met een redelijke kans op toeslagverlening.
- De uitvoering gebeurt efficiënt en tegen lage kosten.
- Betrokkenheid van deelnemers is van groot belang voor het behoud van draagvlak. Goede communicatie en medezeggenschap staan hoog in het vaandel.

- Het bestuur draagt zorg voor voortdurende ontwikkeling van de eigen kennis en vaardigheden.
- Het bestuur sluit de mogelijkheden van samenwerking met andere pensioenfondsen op diverse gebieden niet uit, zolang dit de belangen van de deelnemers ten goede komt.

Het pensioenfonds wordt geconfronteerd met risico's. Risicomanagement is van het grootste belang en het bestuur hanteert de volgende uitgangspunten:

- Risicobeheersing is een integraal onderdeel van de besturing en monitoring op uitvoering van de activiteiten van het pensioenfonds. Financiële en niet-financiële risico's worden, gezien kans en impact, daar waar mogelijk en wenselijk beheerst.
- De risico's die bij de uitvoering van de regeling aanwezig zijn worden zo evenwichtig mogelijk aan alle belanghebbenden toegedeeld.
- Het pensioenfonds belegt en neemt beleggingsrisico in het belang van de deelnemers. Het bestuur is van mening dat beleggingsrisico nemen op de lange termijn beloond wordt met een positief rendement ten opzichte van het risicovrije rendement. Een positief rendement is noodzakelijk om een optimaal pensioenresultaat te realiseren.

Het pensioenfonds belegt prudent, dat wil zeggen:

- neemt alleen risico's die het begrijpt en beheerst;
- kiest beleggingen die kostenefficiënt zijn van opzet;
- handelt inzichtelijk, begrijpelijk, uitlegbaar en transparant.

Beleidsuitgangspunten

De missie en visie leiden tot een aantal beleidsuitgangspunten. Deze uitgangspunten worden vertaald in algemene beginselen van het fonds. Als afgeleide van deze uitgangspunten wordt het specifieke fonds beleid geformuleerd.

Het bestuur hanteert de volgende algemene beginselen:

- Het beleggingsbeleid is afgestemd op bescherming van nominale aanspraken met een redelijke kans op toeslagverlening.
- De uitvoering gebeurt efficiënt en tegen lage kosten.
- Betrokkenheid van deelnemers is van groot belang voor het behoud van draagvlak. Goede communicatie en medezeggenschap staan hoog in het vaandel.
- Het bestuur draagt zorg voor voortdurende ontwikkeling van de eigen kennis en vaardigheden.
- Het bestuur sluit de mogelijkheden van samenwerking met andere pensioenfondsen op diverse gebieden niet uit, zolang dit de belangen van de deelnemers ten goede komt.
- Periodiek wordt een kwetsbaarheidsanalyse uitgevoerd. Daarin kijkt het fonds naar de ontwikkeling van het aantal deelnemers en werkgevers, haar sterktes en zwaktes en financiële vitaliteit.
- Over de uitvoering van de pensioenregeling vindt periodiek contact plaats met de cao-partners.

Strategie

De strategie van Bpf Beton is als volgt verwoord: De strategie van het pensioenfonds is uitgewerkt in plannen en nota's (fondsdocumenten), die jaarlijkse worden herzien.

Het betreft:

- het jaarplan;
- het beleggingsplan;
- het communicatieplan;
- de actuariële- en bedrijfstechnische nota.

In een strategiesessie in 2016 heeft het bestuur aandacht gegeven aan de volgende vijf onderwerpen: (1) beleggingen, (2) samenwerking met andere pensioenfondsen, (3) IRM, (4) communicatie met deelnemers, (5) evenwichtige belangenbehartiging.

In 2017 heeft het bestuur de navolgende acties voor de komende periode afgesproken:

1. In 2018 wordt de eerstvolgende ALM-studie uitgevoerd. Daarin analyseert het fonds alle ijkpunten die van invloed zijn op het pensioenresultaat;
2. Op grond van het herstelplan monitoren van de (ontwikkeling) dekkingsgraad: blijft de ontwikkeling van de dekkingsgraad in lijn met het beoogde herstel?
3. De kosten per deelnemer bedragen ultimo 2016 € 163,81 voor pensioenbeheer en € 267,31 voor vermogensbeheer. Het fonds streeft naar een kostenverlaging door:
 - nog scherpere tariefafspraken met de uitbestedingspartijen,
 - verdere analyse van de inzet van actief dan wel passief vermogensbeheer in relatie tot de kosten daarvan;
4. Eens in de drie jaar voert het fonds een vervolgonderzoek uit naar de risicobereidheid en naar tevredenheid over de pensioenregeling en communicatie.

Jaarlijks beoordeelt het fonds of de maatregelen leiden tot het beoogde resultaat.

Bereikte doelen missie, visie en strategie

Het bestuur is voortdurend bezig om een zo goed mogelijk pensioenresultaat voor de deelnemers te behalen. De bewegingsruimte voor het bestuur is momenteel echter zeer beperkt.

Het bestuur houdt vast aan het in 2015 aangepaste strategische beleggingsplan. Daarmee wordt een afgewogen beleid gevoerd van het enerzijds risico's nemen om rendement te genereren en anderzijds om de daarmee gepaard gaande risico's binnen vooraf vastgestelde grenzen te houden.

Kostenbeheersing is een andere belangrijke doelstelling. In 2017 was een verhoging van de kosten echter niet te vermijden. De belangrijkste oorzaak was de transitie naar de nieuwe uitvoerder. Wel heeft het bestuur met Centric scherpe tarieven afgesproken, waardoor de pensioenbeheerkosten in 2018 naar verwachting ongeveer € 700 duizend lager zullen zijn dan in 2017. Tijdens de selectieprocedure voor een nieuwe uitvoerder heeft het bestuur ook mogelijke samenwerking met andere pensioenfondsen op termijn bekeken. De uiteindelijke keuze voor Centric had mede te maken met een collectieve overgang met 4 andere fondsen, waardoor tijdens het proces ook samengewerkt kon worden.

De IRM-commissie heeft in 2017 veel bereikt. In maart 2017 is het plan van aanpak IRM vastgesteld. Zo heeft de commissie de documenten uitbestedingsbeleid, IRM beleidsplan en IT beleidsplan voorbereid. De 'systematische integriteitsrisicoanalyse' (SIRA) is in samenwerking met NCI en Willis Towers Watson uitgevoerd en tevens is het risico-assessment niet-financiële risico's doorlopen. Tot slot is de risico kwartaalrapportage opgesteld en zal deze ieder kwartaal worden besproken.

Met het communicatieplan tenslotte beoogt het bestuur om pensioen goed te communiceren aan de deelnemer. Het verstrekken van de juiste informatie, in begrijpelijke taal en via diverse kanalen verloopt naar wens van het bestuur.

Besluitvorming vindt plaats op basis evenwichtige belangenbehartiging van alle deelnemers en werkgevers. Zo heeft het bestuur bij de vaststelling van de premie voor 2018 er niet voor gekozen de ruimte in de premie te benutten om de premie te verlagen, maar te gebruiken om de premiedekkingsgraad te verhogen.

Kort samengevat hebben we het volgende bereikt in 2017: Met de positieve beleggingsresultaten, kunnen we concluderen dat de financiële situatie van het fonds in 2017 is verbeterd. Maar we zijn er nog niet. De situatie is voornamelijk broos. Wel is de pensioenregeling in 2017 verbeterd door verlaging van de franchise. Hierdoor wordt er meer pensioen opgebouwd. In 2018 kunnen we geen toeslag verlenen, maar we hoeven ook geen korting door te voeren.

Financieel beleid

Uitvoering beleid

Het bestuur voert een degelijk financieel beleid met enerzijds als doelstelling voldoende middelen op te bouwen om aan de verplichtingen (lees: de pensioenuitkeringen) te kunnen blijven voldoen en anderzijds om een stabiel premie- en toeslagbeleid te kunnen voeren. De inkomsten uit premies en de opbrengsten uit de beleggingen moeten voldoende zijn om de pensioenrechten van de deelnemers te waarborgen en de pensioenrechten van de huidige en van de toekomstige gepensioneerden te kunnen blijven betalen. Het bestuur streeft naar kostenverlaging, kijkt hierbij kritisch naar de uitvoeringskosten en gaat hierover geregeld in discussie met de leveranciers van diensten aan Bpf Beton.

De IRM-commissie heeft eind 2016 het uitbestedingsbeleid opnieuw beoordeeld. Het beleidsdocument is vastgesteld in de bestuursvergadering van 10 maart 2017.

Kostenbeheersing

In de bestuursvergaderingen is het onderwerp kosten verschillende malen aan de orde geweest. Om het inzicht in de kosten van externe adviseurs te vergroten, vraagt het bestuur aan alle adviseurs een jaarbegroting. Door middel van gespecificeerde kwartaaluitputtingen houdt het bestuur zicht op de kosten. Afwijkingen op de begroting worden elk kwartaal aan het bestuur gemeld en toegelicht.

Voor het aanvragen van offertes c.q. het aangaan van overeenkomsten door Bpf Beton ter zake de levering van diensten en goederen door derden, heeft het bestuur een inkoopprocedure vastgesteld. Deze inkoopprocedure maakt onderdeel uit van het document uitbestedingsbeleid.

Het bestuur laat een financiële rapportage door Syntrus Achmea (Pensioenbeheer) opstellen. In dit rapport wordt het bestuur maandelijks op de hoogte gehouden van de financiële situatie van Bpf Beton. De actuele cijfers worden getoetst aan de vooraf vastgestelde budgetten. Naast een managementoverzicht met de belangrijkste financiële ontwikkelingen die afgezet zijn tegen het budget, zijn ook een verkorte balans, de verkorte baten en lasten, een kasstroomoverzicht en een specificatie van de pensioenbeheerskosten opgenomen. Met deze rapportage heeft het bestuur direct inzicht in de beheersbare kosten van Bpf Beton, wordt de impact van het resultaat op de dekkingsgraad direct gevolgd en kan zo nodig tussentijds actie worden ondernomen.

Incasso

Teneinde wanbetalers en doorstarters in de sector adequaat te kunnen volgen en de incassotermijnen zo kort mogelijk te houden, hanteert Bpf Beton een strikt incassobeleid. De betalingsmoraal van de aangesloten werkgevers van Bpf Beton is over het algemeen goed te noemen. Bpf Beton hanteert een incassobeleid, waarbij de ontwikkeling van het openstaand saldo goed onder controle wordt gehouden. De kern van dit incassobeleid is dat er nadruk ligt op incassoactiviteiten, zoals aanscherpen monitoring en telefonisch aanmanen. Ieder kwartaal wordt hierover door Syntrus Achmea (Pensioenbeheer) een rapportage opgesteld die in de bestuursvergadering wordt behandeld.

Begin januari 2017 heeft het bestuur de juridische kaders besproken voor de mogelijkheden bestuurder(s) aansprakelijk te stellen voor achterstallige premies. In het eerste kwartaal 2017 is een onderzoek naar de verhaalbaarheid bij de bestuurders van een onderneming gedaan. Met dit dossier wordt ervaring opgedaan en op basis van de uitkomsten wordt bepaald of dit proces onderdeel wordt van het incassobeleid. Het bestuur besloot in maart 2017 om bij drie (ex)bestuurders een bestuurdersaansprakelijkheidsprocedure te starten. Betrokkenen konden tot 1 juni 2017 toelichting geven, zij hebben dit niet gedaan. Op 9 juni 2017 besloot het bestuur over te gaan tot het uitvoeren van dwangbevelen. De betrokkenen hebben bezwaar gemaakt tegen de dwangbevelen. De conclusie van repliek is door de betrokkenen 2 mei 2018 ingediend. Het fonds heeft op 20 mei 2018 een conclusie van dupliek ingediend. Het vonnis is gepland op 27 juni 2018.

Beleggingsbeleid

De doelstelling van het beleggingsbeleid is het solide beheren van beleggingen, zodat met de beleggingsresultaten en de premiestortingen kan worden voldaan aan de lopende en toekomstige pensioenverplichtingen en de ambitie van een stabiel premie- en toeslagbeleid, uit te voeren binnen de kaders van de Pensioenwet en beleidsregels die DNB heeft opgesteld. Het bestuur bepaalt welke risico's zij daarbij neemt, met inachtneming van de opbouw van het deelnemersbestand, de vereiste solvabiliteit en de wenselijkheid van stabiele premies. Aan het eind van het verslagjaar heeft het bestuur het beleggingsplan 2018, de normportefeuille 2018 vastgesteld. Vanaf 2018 worden geen aparte mandaatvoorstellen meer gehanteerd. In plaats daarvan heeft SARE&F separate brieven met de beleggingsafspraken verstrekt.

Tevens heeft het bestuur alle kwartaalrapportages van de beleggingen, de maandrapportages dekkingsgraad en de risicorapportages behandeld in de beleggingsvergaderingen.

Verklaring inzake de beleggingsbeginselen

Het bestuur heeft een verklaring inzake de beleggingsbeginselen opgesteld. Deze beschrijft beknopt de uitgangspunten van het beleggingsbeleid van Bpf Beton. De verklaring is als bijlage opgenomen in de ABTN en op de website van Bpf Beton geplaatst.

Investment Beliefs

Het bestuur heeft de Investment Beliefs vastgesteld. Dit zijn negen door het bestuur geformuleerde uitgangspunten op basis waarvan het beleggingsbeleid wordt bepaald. De Investment Beliefs zijn opgenomen in de verklaring inzake de beleggingsbeginselen.

Beleidsdocument managerselectie

Het bestuur heeft een beleidsdocument managerselectie vastgesteld inclusief de beleggingscategorieën Vastgoed en Hypotheken.

3.1.4. Uitvoering reglement en administratie

Dispensatie

In het verslagjaar is geen verzoek om vrijstelling van de verplichte deelneming gedaan.

Vrijwillige aansluiting

In het verslagjaar zijn 3 verzoeken tot vrijwillige aansluiting gedaan en toegekend.

Bezwaren

In het verslagjaar is geen bezwaar ontvangen.

Gelijkwaardigheidstoets

Het bestuur had ultimo 2017 aan 16 ondernemingen dispensatie van deelname aan de verplichte bedrijfstakpensioenregeling verleend ten behoeve van (een gedeelte van) de werknemers (2016: 27). Aan de verleende vrijstelling is de voorwaarde verbonden dat de eigen pensioenregeling van de werkgever te allen tijde tenminste financieel en actuair gelijkwaardig is aan de bedrijfstakpensioenregeling.

Faillissementen

In het verslagjaar zijn twee faillissementen geweest. Tot het faillissement is de werkgever premie aan het fonds verschuldigd. Het faillissement wordt afgewikkeld met een curator. Dit kan enkele maanden tot een paar jaar in beslag nemen. Tot die tijd blijft het openstaande saldo in de boeken staan. Op het moment dat het faillissement geheel is afgewikkeld, zal het eventuele openstaande saldo worden afgeboekt.

3.2 Governance

Goed pensioenfondsbestuur (Pension Fund Governance)

Het fonds hanteert de principes voor goed pensioenfondsbestuur (Pension Fund Governance). De naleving van de principes moet zorgen voor meer openheid en transparantie richting werkgevers, werknemers, pensioengerechtigden en gewezen deelnemers (slapers). Het gaat om zorgvuldig bestuur, intern toezicht, verantwoording, deskundigheid, openheid en communicatie. Bovendien dient er verantwoording te worden afgelegd over het gevoerde beleid aan zowel werknemers, werkgevers en pensioengerechtigden. De keuzes die het bestuur heeft gemaakt bij de besturing van het pensioenfonds, de wijze waarop het bestuur verantwoording over het beleid aflegt en hoe het interne toezicht is vormgegeven, staan beschreven in een zogenaamd transparantiedocument. Hierin is opgenomen waar het bestuursverslag en de statuten en reglementen kunnen worden opgevraagd. Het transparantiedocument wordt periodiek geactualiseerd en gepubliceerd op de website. De laatste versie is op 20 oktober 2017 vastgesteld.

Code Pensioenfondsen

De Code Pensioenfondsen (de Code) heeft het doel de verhoudingen binnen het pensioenfonds transparanter te maken. Daarnaast moet door de Code ook de communicatie met de belanghebbenden zoals werkgevers, deelnemers en pensioengerechtigden transparanter worden. Tot slot moet de Code bijdragen aan het versterken van 'goed pensioenfondsbestuur'. De Monitoringcommissie Code Pensioenfondsen ziet toe op de naleving van de Code.

De Code legt de nadruk op het beïnvloeden van het gedrag van bestuurders, intern toezichthouders en belanghebbenden in de verantwoordingsfunctie. Per orgaan zijn normen opgenomen over taak en werkwijze, samenstelling en zittingsduur, geschiktheid, benoeming, schorsing en ontslag. Daarnaast zijn overkoepelende thema's opgenomen. De thema's gaan zowel over het eigen functioneren van het fonds als van dienstverleners. Voorbeelden hiervan zijn integraal risicomanagement, communicatie en transparantie, verantwoord beleggen, kosten, uitvoering en uitbesteding, geschiktheid, diversiteit, integer handelen en beloningsbeleid. Een pensioenfonds past de normen van de Code toe of zet in het bestuursverslag gemotiveerd uiteen waarom een norm niet (volledig) is toegepast.

Op 20 oktober 2017 heeft het bestuur de naleving van de normen uit de Code Pensioenfondsen geëvalueerd. Hiertoe is de bijgewerkte checklist code pensioenfondsen behandeld. Bij verschillende normen zijn vervolgacties en/of aanpassingen in fondsdocumenten afgesproken. De uit te voeren acties zijn opgenomen in de jaarplanning. Aan de normen waarvoor vervolgacties en/of aanpassingen in fondsdocumenten zijn afgesproken, wordt aan de code voldaan. Waar wordt afgeweken van de code legt het bestuur de reden uit.

Wet versterking bestuur pensioenfondsen

De Wet versterking bestuur pensioenfondsen wordt in de praktijk toegepast. Deze wet beoogt een integrale herziening van de governance en medezeggenschap bij pensioenfondsen. Er zijn bepalingen over het verantwoorden van het beleggingsbeleid en over geschiktheid en tijdsbeslag. Het intern toezicht en het verantwoordingsorgaan zien erop toe dat het bestuur naar behoren functioneert en zich houdt aan wet- en regelgeving.

Raad van toezicht

De raad van toezicht ziet toe op het beleid van het bestuur en op de algemene gang van zaken in het fonds. De raad van toezicht is ten minste belast met het toezien op adequate risicobeheersing en evenwichtige belangenafweging door het bestuur. Dat laatste houdt in dat beoordeeld wordt of er een evenwichtige belangenafweging is geweest.

De aanbevelingen van de raad van toezicht over het verslagjaar 2017 en de reactie van het bestuur hierop zijn opgenomen onder hoofdstuk 4.

Verantwoordingsorgaan

Het verantwoordingsorgaan heeft de bevoegdheid een oordeel te geven over het handelen van het bestuur, over het door het bestuur uitgevoerde beleid, alsmede over de beleidskeuzes voor de toekomst. Het verantwoordingsorgaan baseert zijn oordeel op het bestuursverslag, de jaarrekening en andere informatie, waaronder de bevindingen van de raad van toezicht. Het bestuur heeft regelmatig overleg met het verantwoordingsorgaan. Het oordeel van het verantwoordingsorgaan over 2017 en de reactie van het bestuur hierop zijn terug te vinden in hoofdstuk 5 van dit bestuursverslag.

Gedragscodes / compliance

Het bestuur heeft een gedragscode waarin de regels en richtlijnen voor bestuursleden en andere betrokkenen zijn opgenomen. Deze gedragscode geldt eveneens voor de raad van toezicht en het verantwoordingsorgaan.

In de gedragscode is onder andere opgenomen dat bestuursleden nevenfuncties moeten melden en daar goedkeuring voor moeten krijgen. Het criterium is of de nevenfunctie de schijn heeft of kan opwekken van een conflicterend belang met de functie van de persoon binnen het fonds. Verder moet elke verbonden persoon elk (potentieel) belangenconflict melden bij de compliance officer. Ook pogingen van een (aspirant)-relatie tot beïnvloeding dienen onmiddellijk te worden gemeld. In de gedragscode is ook geregeld dat verbonden personen geen gebruik mogen maken van voorwetenschap en dat persoonlijke transacties die op enigerlei wijze in verband gebracht kunnen worden met transacties of relaties van het fonds onverwijld te melden aan de compliance officer. De compliance officer ziet toe op de naleving van de gedragscode, waaronder begrepen de punten van mogelijke tegenstrijdige belangen en van mogelijk gebruik van voorwetenschap.

Het Nederlands Compliance Instituut treedt op als compliance officer, die de naleving van de gedragscode door de bestuursleden jaarlijks controleert.

Het bestuur besloot om per 1 januari 2017 voor de invulling van de rol van compliance officer NCI aan te houden maar wel de taken uit te breiden en daartoe een uitgebreider abonnement bij NCI af te nemen. Tevens stelde het bestuur in de bestuursvergadering van 27 januari 2017 het nieuwe model gedragscode vast ingaande per 1 januari 2017.

Het bestuur heeft tevens geanalyseerd of zij insiders zouden moeten aanwijzen. De overwegingen zijn besproken in de bestuursvergadering van 20 oktober 2017. Het bestuur besloot dat zij geen insiders aan hoeft te wijzen.

Deskundigheidsbevordering bestuur en verantwoordingsorgaan

Het bestuur handelt naar het geschiktheidsplan dat is gebaseerd op wet- en regelgeving, de Code Pensioenfondsen en de handreiking geschikt pensioenfondsbestuur van de Pensioenfederatie. Alle bestuurders beschikken minimaal over het geschiktheidsniveau A en op deelonderwerpen over geschiktheidsniveau B. In het geschiktheidsplan is het kennisniveau vastgelegd, daarnaast zijn ook competenties en professioneel gedrag opgenomen. Het diversiteitsbeleid en het beloningsbeleid zijn eveneens onderdeel van het geschiktheidsplan. Het geschiktheidsplan is toegelicht in de ABTN en daarin eveneens opgenomen als bijlage in het overzicht fondsdocumenten en is op aanvraag beschikbaar.

Opleidingsplan bestuur

In het geschiktheidsplan is het opleidingsplan opgenomen. Het bestuur is voldoende deskundig en heeft ruime ervaring binnen de branche. Bpf Beton organiseert jaarlijks voor zijn bestuurders studiedagen waar de recente ontwikkelingen en specifieke onderwerpen op het gebied van de diverse kennisgebieden worden toegelicht. Daarmee wordt bereikt dat de kennis van het bestuur actueel blijft.

Daarnaast stelt Bpf Beton bestuursleden in de gelegenheid om op zijn kosten nader te bepalen cursussen te volgen teneinde een eventueel gebrek aan kennis op een bepaald gebied te verhelpen of de geschiktheid op peil te houden. Bestuursleden kunnen zich op eigen initiatief aanmelden voor deze cursussen nadat zij het bestuur hiervan in kennis hebben gesteld. Bpf Beton biedt de bestuursleden de mogelijkheid om pensioencursussen en/of –opleidingen te volgen bij de Stichting Pensioen Opleidingen en bij Willis Towers Watson.

Portefeuillehouders

Het bestuur heeft conform de aanbeveling van de raad van toezicht het onderwerp portefeuillehouders besproken. Het bestuur heeft besloten, met uitzondering van de IRM-commissie, geen portefeuillehouders of commissies aan te wijzen. Alleen voor het vermogensbeheer zijn aan DNB drie bestuursleden als portefeuillehouder aangewezen. Voor onderwerpen die meer voorbereidingstijd vergen wordt een tijdelijke werkgroep ingesteld.

Geschiktheids- en competentiematrix

Op 20 oktober 2017 heeft het bestuur het bijgewerkte geschiktheidsplan behandeld en vastgesteld. De belangrijkste aandachtspunten uit de handreiking geschikt pensioenfondsbestuur van de Pensioenfederatie zijn verwerkt.

Het bestuur stelde in september 2016 vast dat minimaal 2 bestuursleden het kennisniveau B per aandachtsgebied hebben. Het streven is dat drie of meer bestuursleden kennisniveau B per aandachtsgebied hebben. Het bestuur voldoet aan deze gestelde norm, per aandachtsgebied hebben meer dan 5 bestuursleden het kennisniveau B.

Aan elke bestuurder is door de anderen de vijf meest in het oog springende competentie toegewezen. Op basis van deze input is de competentiematrix opgesteld.

Bijhouden kennisniveau bestuur

De bestuursleden hebben in 2017 drie collectieve studiedagen gevolgd, waarin de volgende onderwerpen aan bod zijn gekomen:

- Op 13 april 2017 is de studiedag ingezet als extra bestuursvergadering i.v.m. de selectie nieuwe uitvoerder, kick-off transitie en de herijking van de kwetsbaarheidsanalyse;
- Op 30 juni 2017: balansrisico's in de portefeuille, inrichting aandelenportefeuille, proces herbalanceren, risico dashboard, transactiekosten bij de wissel van actief naar passief, ESG beleid, governance, TAA en visie Emerging Markets;
- Op 15 september 2017: SIRA, strategiedocumentatie en nieuw pensioencontract.

De bestuursleden hebben in 2017 verder diverse bijeenkomsten, seminars en congressen bijgewoond. Eveneens houden de bestuursleden de (pensioen- en wets) ontwikkelingen in de gaten door middel van de Syntrus Achmea (Pensioenbeheer) nieuwsbrief, de Willis Towers Watson Update, de beleggingsomgeving van Strategeon en diverse berichten van de Pensioenfederatie.

Verantwoordingsorgaan

Bpf Beton organiseert voor de leden van het verantwoordingsorgaan twee keer per jaar een studiemiddag om de kennis op peil te houden.

Tijdens de studiemiddag van 24 maart 2017 werd het IRM Beleidsplan behandeld.

Tijdens de studiemiddag van 8 september 2017 werd de herijking risicomodel, wijzigingen in en toekomst van de pensioenwereld en aandachtspunten transitie nieuwe pensioenuitvoerder behandeld.

Een afvaardiging van het verantwoordingsorgaan is aanwezig bij de themabijeenkomsten van de Pensioenfederatie.

Zelfevaluatie

Jaarlijks voert het bestuur van Bpf Beton een zelfevaluatie uit. Het gaat om het functioneren van het bestuur als geheel en van de individuele bestuursleden afzonderlijk. Doel van de zelfevaluatie is de kwaliteit van het bestuur in stand te houden en/of te verbeteren.

Het bestuur heeft in de bestuursvergadering van 29 september 2017 voor Mens&Kennis gekozen om de zelfevaluatie uit te voeren. Een observatie vindt plaats in een bestuursvergadering met terugkoppeling in een bestuursvergadering van het resultaat. Op 23 oktober 2017 hebben drie bestuursleden met Mens&Kennis de zelfevaluatie voorbesproken. De observatie heeft op 26 januari 2018 plaatsgevonden. De observaties en aanbevelingen zijn verwoord in een rapportage. Deze is op 9 maart 2018 door het bestuur onderling besproken. Vervolgens heeft een terugkoppeling van Mens&Kennis plaatsgevonden in de bestuursvergadering van 20 april 2018.

Nevenfuncties

De lijst met nevenfuncties in 2017 van de bestuursleden, de leden van het verantwoordingsorgaan en de leden van de raad van toezicht is als bijlage 1 bij het bestuursverslag opgenomen. Met het opnemen van deze lijst is het bestuur, het verantwoordingsorgaan en de raad van toezicht transparant over de nevenfuncties.

3.3 Communicatie

Het bestuur heeft een communicatiejaarplan voor 2017 vastgesteld. Het communicatiebeleid is erop gericht om - alle wettelijke verplichtingen in acht nemend - voldoende informatie te verschaffen aan de (gewezen) deelnemers, de pensioengerechtigden en de werkgevers. Het bestuur wil het pensioenbewustzijn van de belanghebbenden verhogen en meer inzicht geven in hun persoonlijke situatie. Het gebruik van heldere en begrijpelijke taal is hierbij een voorwaarde.

Wet Pensioencommunicatie

Op 1 juli 2015 is de Wet Pensioencommunicatie in werking getreden. Het doel van deze wet is dat de pensioeninformatie de deelnemer beter in staat stelt om een goede financiële planning voor zijn oude dag te maken. De gegeven informatie dient correct, duidelijk en evenwichtig te zijn. De wet bevat bepalingen die erop gericht zijn om persoonlijke risico's beter inzichtelijk te maken, pensioenregelingen makkelijker met elkaar te kunnen vergelijken en duidelijk te maken welke keuzemogelijkheden een deelnemer heeft. In de informatieverstrekking vanuit Bpf Beton wordt aan deze wet aandacht besteed en uitvoering gegeven. Er is ook een werkgroep ingesteld voor de implementatie van de Wet Pensioencommunicatie. De implementatie is per 1 juli 2016 voltooid.

Voorwaardelijkheidsverklaring

Met het inwerking treden van de Wet pensioencommunicatie gelden er vanaf 1 januari 2016 ook nieuwe regels voor het verlenen van informatie over toeslagverlening en over verlaging van pensioenen. De inhoud van de voorwaardelijkheidsverklaring is vormvrij, maar er moet wel een onderscheid gemaakt worden in de verschillende communicatie uitingen. In alle verplichte uitingen en overige informatieverstrekking wordt het 5-jarig overzicht opgenomen. Het 10-jarig overzicht wordt op de website ter beschikking gesteld.

Het overzicht voor actieven en inactieven wordt jaarlijks bijgewerkt met de eventuele verhogingen of kortingen.

De AFM en DNB onderzochten in 2016 samen of pensioenfondsen hun deelnemers en pensioengerechtigden goed informeren. De AFM en DNB bekeken of de informatie over toeslagen en verlagingen consistent is met de financiële opzet. En of die informatie correct, evenwichtig en duidelijk is. De uitkomsten van het onderzoek zijn op 15 december 2016 verstrekt. De boodschap over verhogen en verlagen van pensioenen op de middellange termijn zijn beoordeeld en hierbij plaatste de AFM enkele opmerkingen.

De werkgroep communicatie heeft de tekst m.b.t. het verlagen van pensioenen in het 5- en 10-jarig overzicht aangepast. Hierbij is de informatie over verlagen als apart kopje opgenomen. Er wordt alleen een indicatie gegeven voor het huidige jaar en niet over de middellange termijn. Op basis van de uitkomsten van de update herstelplan geeft het fonds aan dat in 2017 niet gekort hoeft te worden. Het bestuur is van mening dat dit niet voor de komende jaren is aan te geven, door de onzekerheid ten aanzien van de renteontwikkeling. Deze aanpassing is schriftelijk vastgesteld op 15 augustus 2017.

In oktober 2017 is door AFM en DNB een tweede meting gedaan naar de financiële opzet en informatie. In de beantwoording is aangegeven dat Bpf Beton m.b.t. verlagen niet informeert over de middellange termijn met de toelichting zoals hierboven beschreven.

In de bestuursvergadering van 1 december 2017 is de voorwaardelijkheidsverklaring opnieuw besproken. Op basis van de voorbeelden bij andere fondsen en de aanbeveling van de AFM/DNB, is besloten de voorwaardelijkheidsverklaring aan te passen ten aanzien van de informatie over mogelijke korting en hier een voorbehoud bij op te nemen. En voor verdere informatie op de website een link te plaatsen naar een aparte pagina over korten en verhogen, waarbij wordt aangegeven wanneer pensioenen verhoogd kunnen worden en wanneer pensioenen verlaagd moeten worden. De aanpassing wordt voorbereid door de werkgroep communicatie en wordt in het derde kwartaal van 2018 afgerond.

Communicatie momenten

Vanuit de Pensioenwet zijn er verschillende verplichte communicatie momenten. Zo dient Bpf Beton onder andere ieder jaar aan actieve deelnemers een Uniform Pensioenoverzicht (UPO) toe te zenden en worden pensioengerechtigden binnen drie maanden geïnformeerd over een wijziging in het toeslag beleid. Medio september 2017 is het UPO aan de actieve deelnemers verstuurd.

Pensioen 1-2-3

Pensioen 1-2-3 is medio 2016 ingevoerd. Pensioen 1-2-3 informeert gelaagd, persoonlijk en concreet over de pensioenregeling. Nieuwe deelnemers krijgen bij hun arbeidsvoorwaardengesprek laag 1 van het Pensioen 1-2-3. Het vervangt de startbrief en is volledig digitaal. Op de website komt een directe koppeling naar het Pensioen 1-2-3 die de pensioenregeling in 3 lagen conform pensioen 1-2-3 uitlegt.

Website

Bpf Beton heeft een eigen website, www.betonpensioen.nl. Het doel van de website is alle belanghebbenden te informeren en de betrokkenheid en het kennisniveau te vergroten. Het bestuur werkt aan continue verbetering van de online dienstverlening, performance en stabiliteit in 2017. De website is responsive, zodat deze ook geschikt is om te raadplegen op een mobiele telefoon of tablet.

De website van Bpf Beton werd in 2017 in totaal 8.847 maal bezocht. Dat is 19% meer ten opzichte van 2016 (7.431 maal). In alle correspondentie en uitingen aan deelnemers en werkgevers wordt verwezen naar de website. Dit is een mogelijke verklaring voor de toename van het aantal bezoeken.

Bezoeken en bezoekduur	2015	2016	2017
Aantal bezoeken	7.986	7.431	8.847
Gemiddelde bezoekduur	3 min, 13 sec	3 min, 13 sec	2 min, 19 sec

Digitale nieuwsbrief werkgevers

Om werkgevers periodiek op de hoogte te houden van belangrijk nieuws, is de digitale nieuwsbrief ontwikkeld voor Bpf Beton. Er zijn in 2017 twee digitale nieuwsbrieven gestuurd aan werkgevers met de volgende onderwerpen:

- 1e editie (april 2017): verbetering van de pensioenregeling door beëindiging optrekregeling, de verzonden pensioenflits aan deelnemers, uitbreiding instemmingsrecht OR en de parameters 2017;
- 2e editie (december 2017): nieuwe uitvoerder Centric neemt rol Syntrus Achmea Pensioenbeheer over, op tijd melden van mutaties, premiefacturatie wijzigt per 1 januari 2018, parameters 2018, fiscale pensioenleeftijd omhoog naar 68 jaar, handige tips voor werknemers en veelgestelde vragen werkgevers.

Pensioenflitsen

In 2017 zijn er drie pensioenflitsen gepubliceerd. Via de website van Bpf Beton zijn de pensioenflitsen te raadplegen. De volgende onderwerpen zijn aan de orde gekomen:

- 1^e editie (maart 2017): verbetering van de pensioenregeling door beëindiging optrekregeling met uitleg van de hogere opbouw en verdeling van de reeds ingelegde premie voor de optrekregeling door middel van rekenvoorbeelden. Tevens zijn de reglementswijzigingen, de parameters 2017 en het niet toekennen van toeslagverlening gecommuniceerd;
- 2^e editie (juli 2017): verhoging AOW leeftijd en pensioenrichtleeftijd, verkort jaarverslag, nieuwe pensioenuitvoerder en haalbaarheidstoets. Aan de deelnemers tot 60 jaar is een andere pensioenflits gestuurd dan aan de deelnemers van 60 jaar of ouder. Het artikel over verhoging AOW en pensioenrichtleeftijd is vanuit een andere invalshoek beschreven;
- 3^e editie (december 2017): verhoging pensioenrichtleeftijd en collectieve omzetting van de aanspraken met rekenvoorbeelden, keuzemogelijkheden ten aanzien van pensionering, aanpassing pensioenreglement, parameters 2018 en contactgegevens nieuwe uitvoerder Centric en geen verhoging van het pensioen.

Verkort jaarverslag 2016

Het jaarverslag 2016 is kort samengevat met de belangrijkste onderwerpen voor de deelnemers. Het verkorte jaarverslag 2016 is opgenomen in de pensioenflits die in juli 2017 aan alle deelnemers en pensioengerechtigden is verstuurd. Ook is het verkorte jaarverslag 2016 als document op de website geplaatst.

Transitiecommunicatie

Zorgvuldige communicatie over de gevolgen van de overgang naar Centric is geborgd in een transitie-communicatieplan.

Kernboodschap was dat deze transitie continuïteit biedt met een verbeterde dienstverlening voor Bpf Beton. Alle doelgroepen zijn volgens planning geïnformeerd over de nieuwe werkwijze en contactgegevens:

- Werkgevers en administratiekantoren;
- Deelnemers, slapers, ex-partners en gepensioneerden;
- Salarissoftware pakketleveranciers;
- Stakeholders (DNB, AFM, uitvoerders, adviseurs).

Op 31 december 2017 is de website geactualiseerd met nieuwe contactgegevens.

Communicatie verhoging pensioenleeftijd naar 68

Voor communicatie over de verhoging van de pensioenleeftijd is gebruik gemaakt van een speciale landingspagina op de website, nieuwsberichten, de pensioenflits van juli en december 2017 en de e-mailnieuwsbrief voor werkgevers in december. De conversiebrief is eind mei 2018 verstuurd. Daarin is de oude en nieuwe waarde van de pensioenaanspraak vermeld.

Deelnemersonderzoek

Door het Verantwoordingsorgaan zijn in 2017 een aantal kwalitatieve gesprekken gevoerd met deelnemers. In de interviews zijn vragen gesteld over hoe de deelnemer zelf met pensioen bezig zijn en hoe de communicatiemiddelen zoals UPO, pensioenflits en website worden ervaren. De opnames zijn in 2018 overdragen aan de communicatie adviseur voor het uitwerken van conclusies en aanbevelingen. Deze zijn besproken met de bestuursleden in de werkgroep communicatie op 20 april 2018 en met het verantwoordingsorgaan op 25 mei 2018.

Het aantal deelnemers dat heeft meegedaan aan het onderzoek is beperkt. Ondanks het beperkte aantal, kan wel geconcludeerd worden dat met name het bieden van overzicht een belangrijk aandachtspunt is. In 2018 heeft het fonds een Pensioenplanner geïntroduceerd, dat meer inzicht geeft in de persoonlijke situatie van iedere deelnemer. En biedt eveneens de mogelijkheid om het eigen pensioen te plannen; dus welke mogelijkheden zijn er (flexibiliseringsmogelijkheden) en waar komt een deelnemer dan netto op uit als die mogelijkheden worden ingezet.

3.4 Risicoparagraaf

Algemeen

Het risicomanagement van het fonds ondersteunt de missie, visie en strategie van het fonds. Het fonds wil enerzijds rendement maken om de doelstellingen van het fonds te kunnen realiseren, terwijl het fonds anderzijds de risico's wil beperken.

Risicohouding

In het kader van het Financieel Toetsingskader (FTK) heeft het bestuur, in samenspraak met het verantwoordingsorgaan en na overleg met cao-partijen, een risicohouding vastgesteld. Deze risicohouding is in eerste instantie kwalitatief bepaald.

Lange termijn

- Gericht op een zo hoog mogelijk pensioenresultaat;
- Minimaal kostendekkende premie om nominale pensioenen in te kunnen kopen;
- Een hogere premie dan minimaal kostendekkend ter verhoging van het pensioenresultaat is acceptabel binnen het door cao-partijen vastgestelde premiebudget;
- Enig risico nemen om een zo goed mogelijk rendement op de beleggingen te halen;
- Een beleggingsmix met een hoog risicoprofiel is niet gewenst.

Korte termijn

- Is gericht op het verlenen van toeslagen;
- Is gericht op het zoveel mogelijk voorkomen van een vermindering;
- Een eventuele vermindering dient zo beperkt mogelijk gehouden te worden, hetgeen pleit voor een zo groot mogelijke spreidingsperiode, tenzij dit financieel onverantwoord is.

Het bestuur heeft de risicohouding voor de korte termijn gekwantificeerd naar een strategische beleggingsportefeuille met een Vereist Eigen Vermogen (VEV) van 117,7% (niveau 2015). Deze risicohouding voor de korte termijn past binnen het risicoprofiel zoals die was op het moment van ontstaan van de tekortsituatie waarvoor het fonds sinds 2009 jaarlijks een herstelplan opstelt.

Het bestuur heeft de risicohouding voor de lange termijn vertaald naar de volgende grenzen voor de haalbaarheidstoets:

- Vanuit de feitelijke dekkingsgraad is het verwachte pensioenresultaat 80%;
- Vanuit een hypothetische evenwichtssituatie is het verwachte pensioenresultaat 85%;
- In een slecht weer scenario mag het pensioenresultaat maximaal 40% lager zijn dan bovengenoemde verwachte pensioenresultaat.

Deze uitkomsten gelden over een periode van 60 jaar onder de veronderstellingen die DNB heeft voorgeschreven. Het bestuur acht de periode van 15 jaar, waar de ALM-studie van uit gaat, realistischer om lange termijn effecten van beleidsalternatieven door te rekenen en tegen elkaar af te wegen.

Missie

Bpf Beton heeft als missie het, als goed huisvader, uitvoeren van de pensioenregeling, zoals deze tussen sociale partners is overeengekomen. Het bestuur voert hiertoe een solide financieel beleid, dat in overeenstemming is met wet- en regelgeving. Streven is om op de pensioenaanspraken en pensioenrechten, indien mogelijk, toeslagen te verlenen. Het vermogen dat bestemd is tot het doen van pensioenuitkeringen wordt op efficiënte en kosteneffectieve wijze beheerd. Risico's worden adequaat gemanaged; de premie, het risico en de kosten moeten met elkaar in balans zijn.

Uit bovenstaande missie blijkt dat het fonds ook een reële ambitie heeft, namelijk om op lange termijn minimaal een deel van de inflatie bij te kunnen houden. Het FTK stuurt echter op de bescherming van de nominale pensioenaanspraken. Het sturen op nominale en reële ambitie is lastig te combineren. Het bestuur ziet hierin een mogelijk risico, omdat het veiligstellen van nominale pensioenen ten koste gaat van indexatiepotentieel. Dit risico speelt vooral bij het beheersen van het renterisico. Het bestuur probeert hier continu de ideale mix in te vinden.

ALM studie

In 2015 is de laatste ALM analyse uitgevoerd, met ondersteuning van Ortec Finance. In deze ALM is 15 jaar vooruitgekeken en zijn circa 2000 verschillende economische scenario's doorgerekend. De uitkomsten van deze ALM-studie zijn de basis geweest voor de aanpassing van het strategische beleggingsbeleid. Het fonds heeft daarbij geen gebruik gemaakt van de mogelijkheid om eenmalig het risicoprofiel te verhogen. De ALM-studie is ook gedeeld met cao-partijen omdat een andere conclusie was dat óf de regeling versoerd moest worden óf de premie omhoog zou moeten. Dit heeft geleid tot een aanpassing van de regeling per 1 januari 2017.

Integraal Risicomanagement

Het bestuur heeft in 2016 de commissie Integraal Risicomanagement (IRM) ingesteld om invulling te geven aan de ambitie om risicomanagement extra aandacht te geven. Gedurende 2017 heeft Willis Towers Watson de IRM-commissie ondersteund in haar taken. De IRM-commissie adviseert het bestuur. Het beleid en de taken van de commissie zijn vastgesteld door het bestuur.

Het bestuur behandelt de voorstellen van de commissie en betreft risico's bij het uitvoeren van de strategie en bij alle besluitvorming. Hierbij wordt zowel een inschatting gemaakt van de totale impact op het fonds als een inschatting van de impact op de verschillende groepen binnen het fonds (evenwichtige belangenafweging).

Het bestuur liet zich in het verslagjaar voor de beleggingen en de daarmee gepaard gaande risico's tevens adviseren door Strategeon. De adviseur van Strategeon woonde alle beleggingsvergaderingen bij en is betrokken bij de totstandkoming van het jaarlijkse beleggingsplan.

Het bestuur heeft ten slotte een externe accountant en een certificerend actuaaris aangesteld. Met beide wordt jaarlijks besproken of er naast de reguliere zaken aandachtspunten zijn die in hun controle betrokken dienen te worden.

IRM (beleids)documenten/rapportages

Op 10 maart 2017 is het plan van aanpak IRM vastgesteld. De IRM-commissie heeft in 2017 de documenten uitbestedingsbeleid, IRM beleidsplan en IT beleidsplan voorbereid.

Het uitbestedingsbeleid en de bijbehorende procedure aanvraag offertes en inkoop van goederen en diensten is vastgesteld in de bestuursvergadering van 27 januari en 10 maart 2017. Zie ook paragraaf 3.1.3. Beleid/Uitbestedingsbeleid.

Door Willis Towers Watson is samen met de IRM-commissie de risicorapportage Q4 2017 Integraal Risicomanagement opgesteld. De rapportage moet in samenhang worden gezien met het IRM beleidsdocument en het vastgestelde document naar aanleiding van de risico-assessment niet-financiële risico's (besproken op 29 september 2017). De uitkomsten van de SIRA worden na afronding toegevoegd aan de kwartaalrapportage.

Het bestuur heeft in december 2016 een update gerealiseerd van het IRM beleidsdocument. Gedurende 2017 heeft de IRM-commissie het IRM beleid aangescherpt. Hierbij zijn de ervaringen vanuit SIRA meegenomen en is nader ingezoomd op de ranking van de risico's. Het herziene IRM Beleidsdocument is vastgesteld in de bestuursvergadering van 26 januari 2018.

Strategische risico's

De belangrijkste financiële risico's zijn het renterisico en het marktrisico. Deze risico's hangen nauw samen met het strategische beleggingsbeleid. De uitkomsten van het gevoerde beleid komen samen in de dekkingsgraad van het fonds. Het bestuur wil enerzijds rendement behalen en anderzijds de risico's beperken. Rendement zonder risico's is echter onmogelijk.

De tabel getoond bij renterisico is een voorbeeld hoe het bestuur deze afweging tussen risico en rendement maakt. Deze tabel is onderdeel van de risicorapportage van de vermogensbeheerder, die op kwartaalbasis door het bestuur besproken wordt.

Renterisico

Het renterisico is het risico dat bij renteveranderingen de waarde van de beleggingen anders beweegt dan de waarde van de verplichtingen. Het renterisico is sinds 2015 voor 55% afgedekt. Het bestuur hanteert een rentestafel waarbij de koppeling wordt gelegd tussen het afdekkingspercentage en het niveau van de 30-jaars Euroswaprente. Het huidige niveau van 55% is het laagste percentage van de rentestafel. Pas bij een renteniveau van 2,25% zal dit percentage in principe verhoogd worden tot 60%.

Het bestuur maakt gebruik van rentederivaten om de renteafdekking te realiseren. Per kwartaal ontvangt het bestuur een risicorapportage, waarin onder andere (potentiële) renteschokken en aandelenschokken zijn opgenomen, ter bewaking van de onderkant van de dekkingsgraad. Ook wordt in dit rapport de effectiviteit van de renteafdekking gerapporteerd aan het bestuur. Het bepalen van de hoogte van het onderpand dat aan de tegenpartijen van de renteswaps wordt gevraagd of verstrekt, vindt dagelijks plaats.

Marktdekkingsgraad scenarioanalyse					
Aandelen					
Rente	-40%	-20%	0%	20%	40%
2%	109	117	126	135	143
1%	97	105	113	120	128
0%	87	94	100	107	114
-0,5%	82	88	95	101	108
-1%	78	84	90	96	102

Bovenstaande tabel geeft de marktdekkingsgraad weer per 31 december 2017 van 100%. De tabel laat de impact van renteschokken en aandelenschokken op de dekkingsgraad zien.

Het bestuur heeft gedurende 2017 EMIR geïmplementeerd. EMIR staat voor European Market Infrastructure Regulations. Dit betreft regelgeving om de systeemrisico's rondom derivaten terug te dringen. Het grootste deel van de bilaterale renteswaps zijn gedurende 2017 omgezet naar central clearing, uitgezonderd enkele swaps waarvoor het gunstiger was om deze niet om te zetten.

Marktrisico

Marktrisico is het risico als gevolg van het blootstaan aan wijzigingen in marktprijzen van de beleggingen binnen de Returnportefeuille.

Bpf Beton loopt marktrisico over de hele Return portefeuille. Op basis van de ALM-studie wordt een zodanige beleggingsmix vastgesteld dat het marktrisico acceptabel is. Uitgangspunt in het beleid is dat het marktrisico wordt beperkt door een goede spreiding over de diverse beleggingscategorieën. Per categorie is een strategische weging vastgesteld, met daaraan gekoppeld een bandbreedte. Voorts heeft het bestuur een beleid vastgesteld om managers te selecteren en afspraken gemaakt over de monitoring van deze managers. Hierbij heeft Strategeon een adviserende, onafhankelijke en controlerende rol. In het beleggingsplan en het daarin aangegeven beleggingsmandaat worden jaarlijks de beheersingsafspraken vastgelegd. Deze afspraken betreffen onder andere de samenstelling van de portefeuille, de tactische marges, de performancemeting, de benchmarks en het renteafdekkings-, valuta- en derivatenbeleid, en de risicometing en – beheersing. Tenslotte zijn door het bestuur triggers bepaald op de 30-jarige swaprente, de stand van de aandelenbeurs (S&P 500), het aandelengewicht in de portefeuille en de tracking error ten opzichte van de verplichtingen.

Diversificatie binnen beleggingscategorieën wordt bereikt door te beleggen via fondsen. Door beleggingsrestricties aan beheerders op te leggen wordt het concentratierisico beperkt.

Omgevingsrisico

Omgevingsrisico is het risico op externe ontwikkelingen die impact kunnen hebben op het fonds. Een voorbeeld is de toezichthouder. DNB heeft bijvoorbeeld per 15 juli 2015 een 'technische aanpassing' van het lange deel van de rentetermijnstructuur (RTS) doorgevoerd. Deze aanpassing had een negatieve impact op de dekkinggraad per 15 juli 2015 en werkt nog tien jaar door. De uiteindelijke impact loopt op tot 8,4 procentpunten, zijnde het verschil in dekkinggraad op marktrente en op basis van de RTS op dat moment. De impact van 8,4 procentpunten correspondeert met circa drie jaarpremies. ECB heeft als noodmaatregel Quantitative Easing (kwantitatieve versoepeling) toegepast. Dit is een externe ontwikkeling met onvoorspelbare effecten op de beleggingsportefeuille.

Uitbestedingsrisico

Het uitbestedingsrisico is het risico dat de continuïteit, integriteit en/of kwaliteit van de aan derden uitbestede werkzaamheden dan wel door deze derden ter beschikking gestelde apparatuur en personeel wordt geschaad. Dit risico wordt beperkt door afspraken te maken met uitbestedingspartijen.

Bpf Beton heeft beleid vastgesteld met betrekking tot de beheersing van risico's die samenhangen met de uitbesteding. Dit uitbestedingsbeleid is vastgelegd in de ABTN en is van toepassing op alle uitbestedingsrelaties die Bpf Beton aangaat en is aangegaan. Jaarlijks voert het bestuur evaluatiegesprekken met de externe partijen waaraan activiteiten zijn uitbesteed. Met Centric is per 1 januari 2018 een contract afgesloten voor het pensioenbeheer, terwijl de relatie met Syntrus Achmea (Pensioenbeheer) na een lange periode werd beëindigd. Ook met BMO en SARE&F zijn de serviceafspraken over het niveau van de dienstverlening contractueel vastgelegd. Deze serviceorganisaties verstrekken ons bovendien AAF of ISAE 3402 Type II rapportages, waarmee een onafhankelijke accountant heeft vastgesteld dat belangrijke beheersingsmaatregelen ook gewerkt hebben. Jaarlijks wordt hierover in de bestuursvergadering verantwoording afgelegd. Ook het IT-risico en de omgang met vertrouwelijke en/of privacygevoelige gegevens is op deze wijze geborgd.

Niet-financiële risico's

Gedurende 2017 heeft het bestuur een beoordeling van de niet-financiële risico's vastgesteld, inclusief de SIRA. De SIRA is onder begeleiding van het Nederlands Compliance Instituut gemaakt. De beoordeling van de overige niet-financiële risico's is door Willis Towers Watson begeleid. De conclusie is dat de beheersing van deze risico's op orde is. Het omgevingsrisico en de beveiliging van de IT-systemen zijn de twee risico's met het hoogste netto risico, het geschatte restrisico na de genomen beheersmaatregelen. De netto risico's bevinden zich binnen de risicohouding van het fonds.

IORP-II

De Europese pensioenrichtlijn IORP-II is in januari 2017 vastgesteld heeft met name impact op de governance en het risicomanagement van pensioenfondsen. Gedurende 2018 zal deze richtlijn in de Nederlandse pensioenwet worden opgenomen. De implementatie moet uiterlijk 12 januari 2019 gerealiseerd zijn. Het fonds zal zich gedurende 2018 voorbereiden op deze nieuw wet- en regelgeving om tijdig aan de nieuwe eisen te kunnen voldoen.

3.5 Pensioenontwikkelingen

Code pensioenfondsen

De voorzitter van de Monitoringcommissie Code Pensioenfondsen, Margot Scheltema, presenteerde op 13 februari 2018 op een themadag van de Pensioenfederatie de derde nalevingsrapportage van de Code Pensioenfondsen. De commissie heeft haar nalevingsrapportage gebaseerd op het rapport 'Inzicht in de Code Pensioenfondsen, Naleving boekjaar 2016', van de Erasmus Universiteit Rotterdam. De rapportage bevat een vergelijking van de belangrijkste beschikbare informatie over 2014 met de actuele informatie in bestuursverslagen en op websites. Ook zijn standpunten en ervaringen van pensioenfondsbestuurders in 2017 verzameld.

In de rapportage van MCPF zijn een aantal praktische aanbevelingen aan pensioenfondsen opgenomen:

- het levend houden van de Code Pensioenfondsen;
- aandacht te blijven geven aan diversiteit;
- als intern toezicht het gesprek over de Code Pensioenfondsen aan te gaan;
- na te denken over het verbeteren van de toepasbaarheid van de Code Pensioenfondsen;
- als sector een website te ontwikkelen waar fondsen kunnen rapporteren over de wijze waarop ze de normen naleven en hun rapportage periodiek actualiseren. Ook goede praktijken kunnen daar worden verzameld.

Jaarlijks evalueert het bestuur de checklist code pensioenfonds en actualiseert deze. In het bestuursverslag wordt jaarlijks gerapporteerd over de naleving van de code.

Verzamelwet pensioenen 2017

De Eerste Kamer heeft op 19 december 2017 het wetsvoorstel Verzamelwet pensioenen 2017 zonder beraadslaging en zonder stemming aangenomen. Deze Verzamelwet regelt onder meer dat een gesloten pensioenfonds kan aansluiten bij een algemeen pensioenfonds (APF), zonder de werkgever en het APF een uitvoeringsovereenkomst hoeft af te sluiten. Ook worden grotere ondernemingspensioenfondsen verplicht een raad van toezicht in te stellen.

De Verzamelwet pensioenen 2017 zou per 1 januari 2018 in werking treden, maar werd uitgesteld. Pas na het verstrijken van de periode waarbinnen kiesgerechtigden een verzoek kunnen indienen om een referendum te houden over de nieuw aangenomen wet, kon de inwerkingtreding pas plaatsvinden. Voor sommige onderdelen van de Verzamelwet geldt een implementatietermijn, dus is sprake van een latere datum inwerkingtreding.

De wet treedt op 11 april 2018 in werking. Dit met uitzondering van de verplichte raad van toezicht voor ondernemingspensioenfondsen met een beheerd vermogen van meer dan € 1 miljard. Die bepaling treedt in werking per 1 januari 2019. De wijzigingen in de Verzamelwet hebben onder meer betrekking op de volgende onderwerpen:

- Uitvoeringsreglement gesloten fondsen en het algemeen pensioenfonds;
- Elektronische informatieverstrekking;
- Periodieke vaste stijging variabele pensioenuitkering;
- Uitbreiden spreidingstermijn bij de variabele uitkering van 5 naar 10 jaar;
- Voorwaardelijkheidsverklaring;
- Raad van toezicht ondernemingspensioenfondsen;
- Verduidelijken aantal meetmomenten beleidsdekkingsgraad;
- Overgangsrecht website verplichting;
- Bevoegdheid tot waardeoverdracht bij herkansing keuze variabele uitkering;
- Procedure wijziging beroepspensioenregeling;
- Beroepsrecht verantwoordingsorgaan beroepspensioenfondsen;
- De Wet privatisering FVP wordt ingetrokken.

Een wijziging in het besluit FTK treedt gelijktijdig met de Verzamelwet in werking. Dit betreft een technische aanpassing.

Weer Kamervragen over btw-plicht pensioenfondsen

De Tweede Kamer heeft het kabinet wederom om opheldering gevraagd over de btw-plicht voor pensioenfondsen. De staatssecretaris van Financiën erkent in een brief van 29 maart 2018 aan de Tweede Kamer dat pensioenfondsen 21% btw betalen over de beheervergoeding. De staatssecretaris geeft aan dat de Europese Commissie bevestigt dat Nederland juist handelt en btw móet opleggen.

De Pensioenfederatie verschilt van mening met het Ministerie van Financiën over de wettelijke noodzaak om btw in rekening te brengen voor pensioenbeheer. Dat zijn extra uitvoeringskosten die opgehoest moeten worden door werkend Nederland en niet in de pensioenpot belanden. Vrijwel alle inspanningen om kosten te verlagen worden teniet gedaan door een toename aan btw-lasten.

De staatssecretaris verzekert de Kamer dat hij zich inzet voor de belangen van Nederlandse pensioenfondsen en een gelijk speelveld binnen Europa. De staatssecretaris heeft de Pensioenfederatie uitgenodigd om aan te tonen dat er ruimte is om pensioenfondsen te ontzien.

Nieuwe pensioenovereenkomst

Over het pensioenstelsel de laatste jaren discussie ontstaan, ook al hoort het Nederlandse pensioenstelsel tot één van de beste kapitaalgedekte pensioenstelsels ter wereld.. Daar liggen verschillende redenen aan ten grondslag. De ambitie van pensioenfondsen kunnen veelal niet (altijd) waargemaakt worden. Het vertrouwen in het pensioenstelsel is laag. Ook verandert de arbeidsmarkt en de samenleving snel en worden we individueler. De rentegevoeligheid van het stelsel heeft gevolgen voor zowel ouderen als jongeren. En biedt het huidige pensioenstelsel relatief weinig mogelijkheden voor maatwerk en keuzevrijheid. Voor de jongeren van nu geldt dat zij steeds meer zelf verantwoordelijk worden voor hun pensioen, doordat zowel overheid als werkgevers deze verantwoordelijkheid in toenemende mate verschuiven naar de deelnemer. Deze ontwikkeling maakt het belangrijk dat deelnemers inzicht krijgen in hun inkomen na pensionering, de ontwikkeling hiervan na pensionering en de mate waarin dit aansluit op het verwachte uitgavenpatroon. Om ook op langere termijn de kwaliteit van het tweede pijler pensioen te waarborgen, zijn aanpassingen daarom noodzakelijk. Wel met het behoud van de sterke elementen, zoals de collectieve risicodeling en de verplichtstelling.

Op 8 juli 2016 heeft het kabinet de Perspectiefnota Toekomst pensioenstelsel uitgebracht. Het kabinet pleit in deze nota voor fundamentele aanpassingen van het pensioenstelsel. Daarbij stelt het kabinet dat collectiviteit, solidariteit en verplichtstelling de fundamenten zijn waarop het stelsel is gebouwd en dat dit ook belangrijke uitgangspunten zijn voor de toekomst. Uit de studie van de SER van mei 2016 staan twee prototypen- contract beschreven, die interessant zijn om verder te verkennen. De twee varianten zijn:

- het persoonlijke pensioenvermogen met uitgebreide risicodeling; en
- de ambitieovereenkomst met collectieve risicodeling waarin aanspraken worden verdisconteerd op basis van de risicovrije rente.

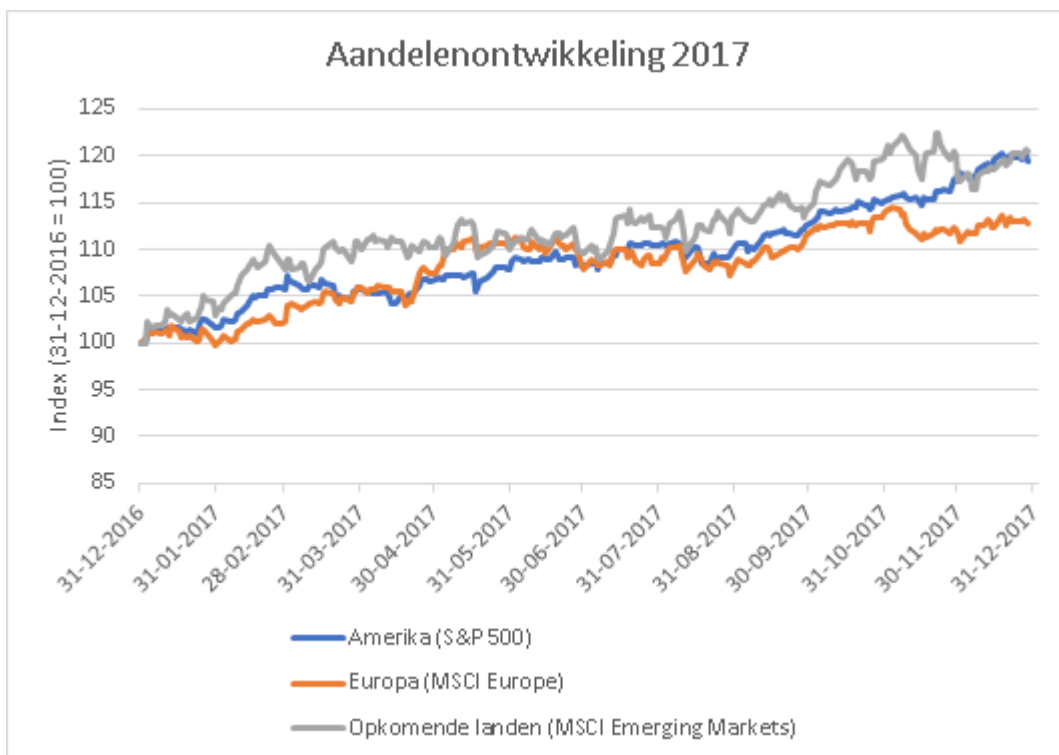
De contractvormen zijn door de Pensioenfederatie onderzocht op financiële, juridisch-fiscale, communicatieve en uitvoeringsaspecten. De hoofdconclusie van de Pensioenfederatie is dat beide onderzochte contractvarianten in de praktijk uitvoerbaar blijken. Eind november 2016 zijn de onderzoeksrapporten aangeboden aan de SER. De Pensioenfederatie geeft op verzoek van de SER intensieve technische ondersteuning aan de gesprekspartners.

3.6 Beleggingen

3.6.1 Marktonwikkelingen 2017

Het jaar kenmerkte zich eigenlijk vooral door stabiel oplopende aandelenbeurzen, het aantal dagen met flink rode cijfers op de schermen was ongekend klein. De verkiezingsresultaten in Duitsland en Frankrijk, de Brexit-ontwikkelingen, noch het eerste jaar van Trump brachten daar weinig verandering in. Het stabiele klimaat ging gepaard met een steeds betere macro economische omgeving. De werkgelegenheid nam toe, de winsten en omzetten van bedrijven stegen gestaag, de economische groei liep op tot niveaus boven potentieel en zelfs op het gebied van inflatie waren er positieve ontwikkelingen, al is de inflatie nog immer laag.

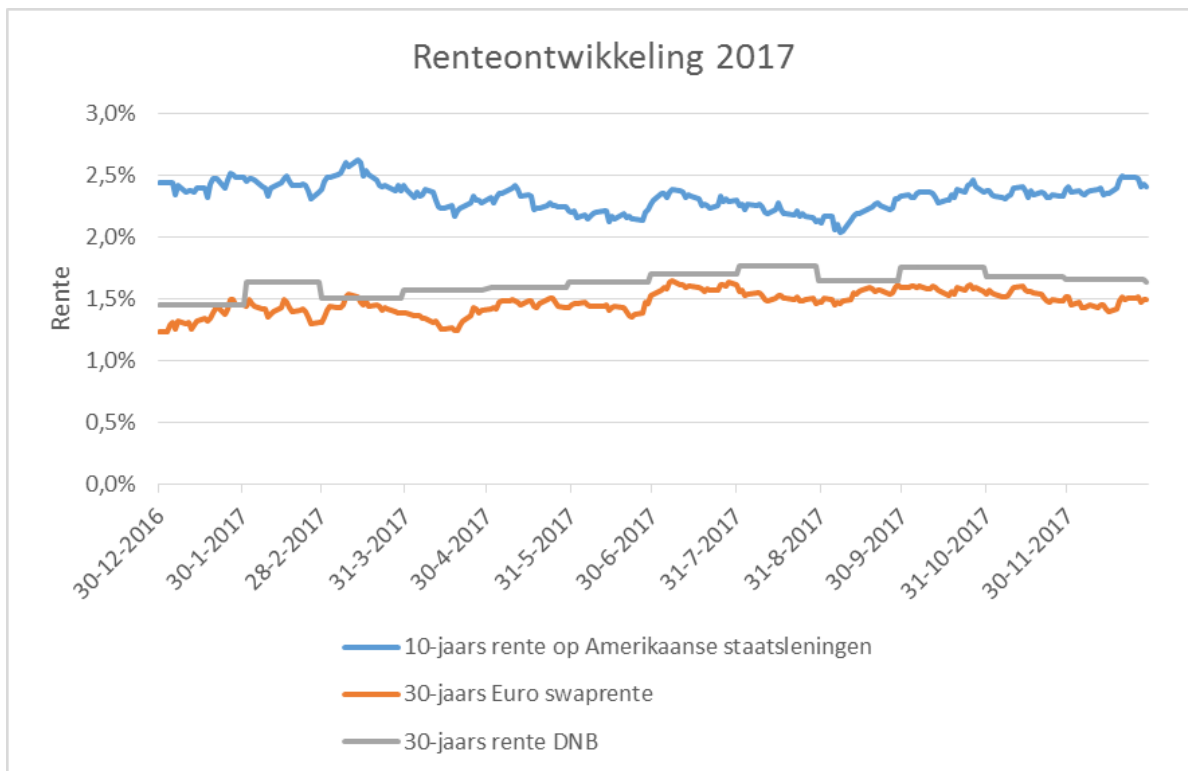
Dit positieve beeld leverde dan ook mooie aandelenrendementen op. In alle regio's waren groene cijfers te zien, met de Amerikaanse beurs en aandelen opkomende landen (in EUR) aan kop. In Europa moesten we het stellen met ongeveer de helft hiervan, onzekerheden rondom Brexit en de aansterkende Euro waren hier debet aan. Opvallend was vooral dat de koers-grafieken stabiel stijgende patronen lieten zien.

Beleggingen in grondstoffen hadden een minder goed jaar, voor een breed gespreide portefeuille was er nog net een klein plusje te noteren. Vooral de stijgende olieprijs in de tweede helft van het jaar hielp het rendement.

Rente

In de Verenigde Staten bleef de rente gelijk. Daar was de 10-jaars rente zowel aan het begin als het einde van het jaar 2,4%, gesteund door stabiel lage inflatie en een voorspelbaar beleid van de centrale bank. Belangrijker is natuurlijk wat de rente in Europa doet. In de Eurozone steeg de 30-jaars rente van 1,2% naar 1,5%. Dat komt vooral door de hogere economische groei, maar ook omdat de ECB de stimulerende maatregelen gaat afbouwen.

Voor obligatiebeleggingen in de Euro-periferie landen waren nog wel bescheiden plusjes te noteren, evenals voor bedrijfsobligaties en obligaties van opkomende landen. De yield pick up en de dalende spreads zorgden daar voor groene cijfers. Voor de risicovollere High Yield beleggingen bleven de rendementen achter bij de verwachtingen, met een min als resultaat. In het kielzog van de aantrekkelijke huizenmarkt kon ook de hypotheekmarkt omhoog. De vraag naar hypothecair krediet steeg navenant. Met een flink deel van de traditionele kredietverschaffers aan de zijlijn, het kapitaalbeslag in het kader van Basel IV zet banken op een achterstand, konden pensioen-fondsen en verzekeraars nog altijd mooie rendementen behalen op hypotheek.

Nederlandse vastgoedmarkten

Woningmarkt

De Nederlandse woningmarkt heeft een sterk jaar achter de rug. Zowel de gebruikersmarkt als de beleggingsmarkt waren zeer in trek. Door de aanhoudende vraag naar woningen wordt de krapte steeds groter. Door de ontstane krapte op de koopwoningmarkt is ook de huurwoningmarkt nog altijd in trek bij gebruikers. De vooruitzichten voor de huurwoningmarkt zijn daarnaast positief, aangezien de druk op de rente naar verwachting gaat toenemen en de hypotheekregels in Nederland verder verscherpen (de loan-to-value daalt en de hypotheekrenteaftrek wordt verder beperkt). Kopen wordt bij het huidige stijgende prijsniveau, met name voor jongeren, steeds moeilijker.

Winkelmarkt

Na een goed einde van 2016 vertoonden de detailhandelsomzetten ook in 2017 een stevige groei. Dagelijkse branches zijn gestaag doorgroeid maar ook niet-dagelijkse branches boekten in 2017 sinds jaren weer flinke progressie. Een groot deel van de omzetgroei kan echter op het conto geschreven worden van sterk stijgende online bestedingen. Niet alle winkelformules zijn in staat daarvan mee te profiteren. Ook winkelgebieden presteren wisselend. Overall is de leegstand in 2017 sterk afgenomen van 7,8% naar 7,2% en op toplocaties beperkt tot frictieleegstand. In 2017 was er dan ook alleen huurgroei op de beste locaties. Voor veel locaties was er een stabiele huurontwikkeling, terwijl slechtere locaties nog steeds te maken hebben met huurdalingen.

Kantorenmarkt

Op de kantorengebruikersmarkt is er sinds de crisis niet zo'n sterke dynamiek gemeten als in 2017. Ook het leegstandsniveau neemt verder af door de sterk herstellende gebruikersmarkt. Voorlopige cijfers duiden op een leegstandspercentage van rond de 10,8%. Er is voornamelijk vraag naar hoogwaardige kwaliteit vastgoed. Grootchalige vrije metrages zijn op de goed bereikbare

kantoorlocaties in grote steden schaars. Daarom zoeken gebruikers steeds meer de randen van de steden op waardoor ook deze markten een herstel laten zien. Door de hoge risicopremies op kantoren zal de belangstelling voor kantoren in de grote steden aanhouden. Het meest courante beleggingsproduct in deze assetclass is zeer schaars geworden.

Zorgvastgoedmarkt

Voor zorgvastgoed was 2017 een zeer positief jaar. De vraag naar woningen waar lichte en zware zorg verleend kan worden is erg groot. Niet alleen vanwege demografische ontwikkelingen maar ook vanwege de beperkte kwaliteit van de bestaande voorraad. In 2017 is het aantal initiatieven voor particuliere woonzorgwoningen enorm toegenomen. Ook het gebruik van eerste- en anderhalvelijns gezondheidscentra neemt als gevolg van beleidsrichtingen en marktvaart vanuit de consument toe. Zorginstellingen presteerden op financieel vlak wisselend vanwege toegenomen extramuralisering, tariefkortingen en de eenmalige onregelmatigheidstoeslag uit 2016. Financiële monitoring van de huurders blijft belangrijk. Na jaren van bezuinigen kan de zorgsector vanuit de Overheid weer rekenen op enige verruiming van budgetten.

AREA Funds

De AREA fondsen welke beleggen in internationaal vastgoed in Europa en Noord Amerika worden gecontroleerd afgebouwd. Doelstelling van de beheerder is om binnen de vastgestelde afbouwperiode een zo hoog mogelijke opbrengst te genereren. Eind 2017 verloopt de afbouw via planning.

Hypotheekmarkt

Particuliere Hypotheken

Het aanbod van te koop staande woningen staat op het laagste punt sinds vijftien jaar. Voor het eerst sinds de crisis zijn er dit kwartaal minder huizen verkocht dan het kwartaal ervoor. De woningmarkt is momenteel krap, en het woningtekort loopt naar verwachting gedurende 2018 verder op. De verwachting is dat de hypotheekproductie, als gevolg van een verwachte daling van het aantal transacties, op korte termijn zal dalen. Potentiële huizenkopers worden door het krappe aanbod, de hoge woningprijzen en het snel moeten kiezen volgens de NVM, koopschuw. Daarnaast mag door aangescherpte financieringsregels per 1 januari 2018 niet meer dan 100% van de marktwaarde geleend worden.

Zakelijke Hypotheken

De stijgende werkgelegenheid en de vraag naar (hoogwaardig) kantorenvastgoed waren van positieve invloed op het beleggingsvolume. Door de aanhoudende lage rente, de grote hoeveelheid kapitaal in de markt en sterk herstellende gebruikersmarkten en hoge rendementen, bereikte de beleggingsmarkt over 2017, een recordhoogte. In lijn met de beleggingsvolumes verwachten Nederlandse banken dat het totale financieringsvolume gerelateerd aan vastgoed de komende achttien maanden zal toenemen.

Duurzaamheid

Duurzaam vastgoed heeft een zo laag mogelijke milieubelasting en blijft op lange termijn aantrekkelijk voor zowel de eigenaar als de gebruiker. Dat betekent dat het energiezuinig is, gebruik maakt van hernieuwbare energie, een lage CO2 uitstoot heeft, een prettig binnenklimaat heeft en in een veilige en leefbare omgeving ligt. Duurzaam vastgoed is courant en zal op termijn beter verhuurbaar zijn en beter zijn waarde behouden dan vastgoed dat niet duurzaam is.

Het beleid richt zich op het verduurzamen van de bestaande vastgoedportefeuille bij onderhoud en renovatie van projecten. Hierbij wordt gestuurd op verbetering van de energielabels.

Acquisities worden getoetst op duurzaamheid en moeten aan minimale eisen voldoen. Daarnaast wordt er een dialoog gevoerd met stakeholders die invloed hebben op de duurzaamheid van het vastgoed, zoals vastgoedbeheerders, huurders, dienstverleners en leveranciers.

3.6.2 Beleggingsbeleid van het pensioenfonds

De actuele dekkingsgraad steeg van 98,5% eind 2016 naar 103,7% eind 2017. De beleidsdekkingsgraad van het fonds (het 12 maanden gemiddelde van de dekkingsgraad) staat per eind 2017 op 102,0% (2016: 95,3%). De waarde van de totale beleggingsportefeuille steeg over dezelfde periode van circa € 910 miljoen tot circa € 964 miljoen. De returnportefeuille liet in 2017

een positief rendement zien. De matchportefeuille is daarentegen in waarde gedaald als gevolg van een gestegen rente. De gestegen rente zorgde voor een daling van de verplichtingen. In combinatie met een positief rendement op de returnbeleggingen is de actuele dekkingsgraad van het pensioenfonds per saldo toegenomen.

Het pensioenfonds heeft gedurende het jaar een stabiel beleid gevoerd. De indeling naar een match- en een returnportefeuille met bijbehorend herbalanceringsbeleid heeft voldaan aan de doelstelling van een stabiel risicoprofiel. Ondanks de gestegen aandelenkoersen en de gestegen rente zijn de match- en returnbandbreedtes niet doorbroken in 2017.

In 2017 heeft het bestuur uitvoerig stilgestaan bij de aandelenportefeuille. Zowel de verdeling van de exposure naar ontwikkelde en opkomende markten alsmede de actief/passief afweging zijn in de besprekingen meegenomen. Dit heeft geleid tot de keuze van het bestuur om de portefeuille in te delen in twee regio's. En binnen deze regio's zal passief worden belegd.

In het kader van EMIR en de daaruit volgende central clearing regelgeving heeft het bestuur besloten de bestaande swap portefeuille voor een groot gedeelte om te zetten naar clearing. Nieuwe swap contracten zullen eveneens onder clearing worden afgesloten. In het kader van de liquiditeitsbehoefte heeft het bestuur een liquiditeitsstrategie opgesteld. Daarnaast is het niveau van de renteafdekking jaarlijks herijkt en is besloten in dit beleid geen aanpassingen door te voeren.

In vervolg op de evaluatie uit 2016 heeft het bestuur in 2017 verder gekeken naar de mogelijkheid om de opkomende landen obligatieportefeuille via passief beheer in te vullen.

Onderstaande tabel laat de beleggingen in procenten zien per eind 2017.

CATEGORIE	Weging	Norm	Belegd Vermogen in 1,000	
	31-12-2017	2017	01-01-2017	31-12-2017
<i>Return portefeuille</i>	60,7%	60,7%	503.573	585.245
<i>Match portefeuille</i>	39,3%	39,3%	370.731	378.631
<i>Totaal portefeuille</i>	100%	100%	* 874.304	963.876
<i>Liquide Return portefeuille</i>				
<i>Aandelen</i>	64,7%	64,3%	276.258	305.716
<i>Obligaties</i>	18,3%	18,8%	71.083	86.252
<i>Grondstoffen</i>	10,6%	10,5%	46.938	49.939
<i>Beursgenoteerd vastgoed</i>	6,4%	6,4%	4.572	30.306
<i>Liquide middelen</i>	0,1%	0,0%	225	227
<i>Totaal liquide Returnportefeuille</i>	100%	100%	399.076	472.439

* De waarde van het totale belegde vermogen in deze tabel à € 874 miljoen wijkt af van de tabel opgenomen in de jaarrekening onder activa, beleggingen voor risico fonds à € 910 miljoen. Het verschil is de spaarrekening VPL van circa € 36 miljoen. Dit bedrag is in de jaarrekening onder overige beleggingen opgenomen.

Illiquide Return portefeuille				
Onderhandse leningen	0,1%	0,1%	109	97
Vastgoed SAR&F	40,2%	40,2%	42.275	45.347
Vastgoed Schroders	3,9%	3,9%	8.563	4.446
Hypotheken	37,5%	37,5%	32.488	42.341
Catastrophe obligaties	18,2%	18,2%	21.061	20.575
Totaal Return portefeuille	100%	100%	503.573	585.245
Liquide Match portefeuille				
Euro Staatsleningen	46,0%	46,0%	170.689	182.283
Bedrijfsobligaties	33,9%	33,9%	125.610	110.535
Nominale renteswaps + Liquiditeiten	20,1%	20,1%	74.432	85.813
Totaal Match portefeuille	100%	100%	370.731	378.631

Investment beliefs

Het bestuur heeft Investment Beliefs (beleggingsbeginselen) vastgelegd als kader hoe Bpf Beton omgaat met financiële markten en producten. Van belang voor het bestuur zijn onder andere risicomanagement, kostenbeheersing, een goed gediversifieerd en duurzaam beleggingsbeleid en begrijpelijke investeringen.

Het bestuur heeft tien uitgangspunten geformuleerd op basis waarvan het beleggingsbeleid wordt bepaald. De Investment Beliefs zijn opgenomen bij de Verklaring inzake de beleggingsbeginselen. De Verklaring inzake de beleggingsbeginselen is als bijlage opgenomen in de ABTN en op de website van Bpf Beton geplaatst.

- Bpf Beton belegt alleen in categorieën en strategieën die het bestuur begrijpt
- De vaststelling en allocatie van risicobudget naar beleggingscategorieën is de belangrijkste keuze in relatie tot de uiteindelijke ontwikkeling van de dekkingsgraad.
- Beleggingsrisico wordt op lange termijn beloond (een hoger rendement dan de risicovrije rente is nodig om aan de doelstellingen van het fonds te kunnen voldoen)
- Diversificatie is belangrijk (maar te veel diversificatie leidt tot extra kosten in beheerfee en monitoring kosten. Daarom bedraagt een strategisch gewicht van een beleggingscategorie minimaal 2,5%).
- Consistent outperformance genereren is moeilijk
- Voor illiquide beleggingen wordt een extra vergoeding ontvangen
- Kostenbeheersing is belangrijk
- Een sterke organisatie draagt bij aan het rendement
- Bpf Beton streeft naar een duurzaam beleid ten aanzien van haar investeringen
- Derivaten zijn een efficiënt hulpmiddel voor het fonds om het balansrisico te beheersen

Maatschappelijk verantwoord beleggen

Het pensioenfonds heeft een helder en transparant beleid voor maatschappelijke verantwoord beleggen (MVB) gericht op het identificeren en terugdringen van duurzaamheidsrisico's, maar ook het signaleren van kansen. De strategie richt zich op het zoeken van de dialoog met ondernemingen waarin wordt belegd (aandelen en bedrijfsobligaties) en de uitvoering van een actief stembeleid. Hierbij wordt gekeken naar diverse thema's op het gebied van milieu, de maatschappij en goed ondernemingsbestuur

(ESG). Uitgangspunt hierbij zijn de wereldwijd geaccepteerde standaarden zoals de UN Principles for Responsible Investment (UNPRI) en de UN Global Compact (UNGC).

In 2017 zijn verdere stappen gezet in de integratie van de Sustainable Development Goals (SDG's) binnen het engagementproces. De SDG's zijn door de Verenigde Naties geïntroduceerd als gemeenschappelijk vocabulaire tussen beleggers, ondernemingen en overheden. Deze SDG's kunnen als katalysator voor het engagementproces dienen en de transparantie bij ondernemingen bevorderen. Ook zijn ze bruikbaar om de impact van de engagementinspanningen verder in kaart te brengen.

Bpf Beton heeft haar MVB beleid in 2017 besproken en zal in het kader van eventuele wijzigingen binnen de portefeuille in 2018 de mogelijkheid tot verdere verfijning van haar MVB beleid meenemen.

Engagementbeleid

BMO gaat namens het pensioenfonds de dialoog aan met ondernemingen. In 2017 stonden de gesprekken in het teken van een aantal belangrijke thema's. Hieronder zijn twee thema's toegelicht:

- **Verantwoorde marketing en prijsstelling in de farmaceutische sector.**
Doel van dit project is om ondernemingen in de sector aan te sporen om sterke en duurzame werkwijzen te ontwikkelen voor een verantwoorde prijsstelling, waarbij een afweging plaatsvindt tussen winsttoogmerk enerzijds en legitieme onderzoeks- en ontwikkelingsplannen anderzijds. Dit project is gekoppeld aan SDG 3 "Gezondheid en welzijn".

Resultaten: De gezondheidszorg in de Verenigde Staten kwam in 2016 onder vuur te liggen tijdens de presidentsverkiezing. Er bestond grote onzekerheid over de medicijnprijzen als gevolg van uitspraken van de latere president Trump. De medicijnbedrijven zagen weliswaar mogelijke prijsverlagingen als een risico, maar ze wilden geen enkele toezegging doen voordat de beleidsrichting van de nieuwe regering duidelijker werd. Na talloze mislukkingen om de Affordable Care Act (genaamd Obamacare) volledig in te trekken, heeft de regering van Trump zich minder uitgesproken over dit onderwerp. In 2017 hebben we veel partijen in de sector gesproken. Hieruit werd duidelijk dat er heel veel opvattingen zijn ten aanzien van de prijsstelling voor medicijnen. We hebben een aantal goede praktijkvoorbeelden gezien waarvan we vinden dat andere bedrijven dit zouden moeten adopteren. We blijven daarom ook in 2018 met de bedrijven in de sector in gesprek over aanpassingen van hun prijsbeleid.

- **Water, energie en duurzame landbouw.**
Er bestaat wereldwijd een toenemende druk op beschikbare watervoorraden. Energie- en voedselbedrijven verbruiken steeds meer water als gevolg van de sterke toenames van de vraag naar energie en voedsel. Doel van het engagementproject is om bedrijven die actief zijn in kwetsbare watergebieden te bevragen over hun beleid ten aanzien van waterrisico en ze te vragen beleid te maken ten aanzien van watergebruik. Dit project is gekoppeld aan SDG 6 "Schoon drinkwater en goede sanitaire voorzieningen".

Resultaten: In 2017 hebben we met bedrijven gesproken in meerdere sectoren waaronder textiel, hotels, farmacie, voeding- en dranken en detailhandel. De belangrijkste aandachtsgebieden in de gesprekken waren waterrisicobeheer en hoe doelen worden vastgesteld. Sommigen bedrijven hebben al uitgebreide risico-analyses gedaan en strategieën voor waterbeheer ontwikkeld. Anderen bedrijven zijn nog niet zover. Met hen hebben we de praktijkvoorbeelden kunnen delen en het gebruik ervan kunnen stimuleren.

Klimaatverandering is in 2017 steeds nadrukkelijker als thema binnen het engagementproces naar voren gekomen. Dit is mede gebeurd onder invloed van DNB die in het rapport "De Nederlandse sector veilig achter de dijken?" waarschuwt voor de gevolgen van klimaatrisico's voor beleggers. Voorbeelden van engagementprojecten in 2017 die gerelateerd zijn aan het klimaatvraagstuk zijn:

Noemenswaardige projecten

- *Emissiebeheer in de auto-industrie.*

Doel van dit engagementproject was om bij de transportsector aan te dringen op een ontwikkeling van een bedrijfsmodel dat leidt tot een transportsector die past bij de internationale afspraken over CO2-reductie.

Resultaten: In 2017 hebben we een aantal diepgaande discussies gehouden met autobedrijven over hun beleid om de emissies in hun huidige vloot te verminderen en hoe ze de grote veranderingen in de sector aanpakken. Deze veranderingen zijn groei in de markt voor elektrische voertuigen, zelfrijdende auto's en gedeelde mobiliteit. Veel bedrijven zijn wel begonnen met het stellen van doelen met betrekking tot de uitrol van alternatieve aandrijvingen. Er is echter ook een spanning tussen de wens van bedrijven om in te spelen op deze veranderingen en de financiële druk om de huidige bedrijfsmodellen te beschermen. Ander probleem voor de sector is dat de regelgeving steeds verschuift. We bemerken dat bedrijven nog steeds terughoudend zijn om heel specifiek doelen te formuleren voor vloottransformatie en vlootemissies. Wij zullen daarom in 2018 vervolg geven aan dit project en druk blijven uitoefenen op de bedrijven.

- *Standaarden voor informatieverschaffing over klimaatverandering.*

In juni 2017 heeft de Task Force on Climate Related Disclosures (TCFD) haar eindrapport gepubliceerd. Doel van dit rapport is om richtlijnen te bieden voor de manier waarop beleggers en de ondernemingen waarin die beleggers investeren, de risico's en kansen van klimaatverandering voor de bedrijfsvoering kunnen analyseren en daarover kunnen rapporteren. Ondernemingen en beleidsmakers wordt gevraagd om meer duidelijkheid te geven over de manier waarop zij omgaan met en steun verlenen aan de transitie naar een koolstofarme economie. Het rapport van de TCFD biedt een nuttig kader voor nog gerichtere engagementsinspanningen voor beleggers in de diverse wereldwijde markten.

Binnen de beleggingsportefeuille van het pensioenfonds zijn 462 ondernemingen binnen de aandelenportefeuille aangesproken, wat 126 keer resultaat heeft opgeleverd. Binnen de bedrijfsobligatieportefeuille is met 134 ondernemingen de dialoog gezocht, wat in 57 gevallen tot positieve verandering heeft geleid.

Stembeleid

Een actief stembeleid maakt onlosmakelijk onderdeel uit van de dialoog die met ondernemingen wordt gevoerd. Voorafgaand aan aandeelhoudersvergaderingen wordt proactief met ondernemingen contact gezocht om de verwachtingen te delen en kwesties te adresseren. In het geval van een tegenstem (of bij onthouding) wordt dit veelal na afloop van de aandeelhoudersvergaderingen toegelicht aan de betreffende ondernemingen als dit de dialoog ten goede komt.

In 2017 zijn 18.764 stemmen uitgebracht op 1617 aandeelhoudersvergaderingen. In 19,4% van de gevallen is er een tegenstem uitgebracht. Deze tegenstem was met name gericht op de rol, samenstelling en werking van het bestuur.

Uitsluitingen

Het pensioenfonds heeft in lijn met haar beleggingsovertuiging het beleid om bepaalde sectoren en/of bedrijven uit te sluiten. Deze overtuiging is gebaseerd op het besluit marktmisbruik Wft waarin is vastgelegd dat maatregelen genomen moeten worden om te vermijden dat transacties uitgevoerd worden met het oogmerk een financieel instrument te verwerven als dat is uitgegeven door een onderneming die clustermunitie of cruciale onderdelen daarvan produceert, verkoopt of distribueert.

De volgende bedrijven zijn (per eind 2017) uitgesloten:

- Aeroteh S.A.
- China North Industries Corporation
- China Poly Group Corporation
- Hanwha Corporation
- Israel Aerospace Industries Ltd
- Motovilikha Plants JSC
- Orbital ATK Inc
- Poongsan Corporation
- S&T Dynamics Co. Ltd.
- Textron

Binnen de wet –en regelgeving is wel toegestaan om vanuit (index) fondsen een positie te hebben in deze bedrijven door transacties (in door derden beheerde beleggingsinstellingen) gebaseerd op een index die voor minder dan vijf procent bestaat uit deze ondernemingen.

3.6.3 Rendement van de beleggingsportefeuille

Het rendement van de portefeuille wordt afgezet tegen een meetlat (de zogenaamde benchmark) om de resultaten te kunnen beoordelen. Het rendement van de totale portefeuille bedroeg in 2017 4,83%. De benchmark (de afgesproken meetlat) bedroeg 4,50%.

In de tabel hieronder worden de absolute rendementen per categorie en van de totale portefeuille van 2017 weergegeven.

Rendementen %	2017		Out/Under Performance*
	Portefeuille	Benchmark	
Return portefeuille	11,34	10,95	0,35
Aandelen	17,82	17,40	0,36
Obligaties	6,49	6,03	0,43
Grondstoffen	-0,13	-0,18	0,05
Beursgenoteerd vastgoed	6,66	5,85	0,77
Liquide middelen	0,0	0,0	0,0
Totaal Liquide Return Portefeuille	12,99	12,47	0,46
Illiquide returnportefeuille			
Onderhandse Leningen	7,77	-0,33	8,12
Direct onroerend goed SARE&F	11,28	11,28	0,0
Direct onroerend goed Schroders	0,93	0,93	0,0
Catastrofe obligaties	-2,06	2,80	-4,73
Hypotheken	2,21	-0,31	2,53
Match portefeuille	-3,96	-4,19	0,24
Euro staatsleningen	-0,93	-1,11	0,19
Bedrijfsobligaties	3,60	3,07	0,52
Renteswaps	-4,91	-4,91	0,00
Liquiditeiten	-0,26	-0,26	0,00
Totale portefeuille	4,83	4,50	0,31

* De performance berekeningsmethodiek die gehanteerd wordt voor de relatieve performance wordt berekend op geometrische basis in plaats van rekenkundige basis. De berekeningsmethodiek die gebruikt wordt voor de berekening van het fondsrendement en benchmarkrendement is een tijdsgewogen rendement.

Evaluatie van de beleggingsportefeuille

De portefeuille is ingedeeld in een match- en een returncomponent. Het doel van deze indeling is om een betere sturing te verkrijgen van het totale risicoprofiel. Indien (van te voren vastgelegde) bandbreedtes worden doorbroken, wordt automatisch geherbalanceerd. Het primaire doel van de matchportefeuille is het betalen van een deel van de verplichtingen en daarnaast het verminderen van risico versus de verplichtingen. Het doel van de returnportefeuille is het betalen van de verplichtingen en daarnaast het genereren van extra rendement ten behoeve van het herstel van de portefeuille en het creëren van goede indexatiekansen. In de returnportefeuille zitten onder andere aandelen, high yield obligaties, obligaties opkomende landen, catastrofe obligaties, onroerend goed en grondstoffen.

De totale portefeuille behaalde een rendement van 4,83% en een outperformance versus de benchmark van +0,31%. Het absolute rendement is voor het grootste gedeelte toe te schrijven aan het rendement van de returnportefeuille (11,34%), gedreven door de stijging op de aandelenbeurzen.

De matchportefeuille kende een negatief resultaat (-3,96%), gedreven door de stijging van de rente.

Beleid renteafdekking

Het fonds heeft sinds enkele jaren een rentestafel waarbij de koppeling wordt gelegd tussen het rentehedgepercentage (op marktbasis) en het niveau van de 30-jaars Euro swaprente. Twee gedachtes liggen hieraan ten grondslag. De rentestafel is allereerst gebaseerd op een constant risicoprofiel. Tevens impliceert een staffel een rentevisie (namelijk "mean-reversion") waarbij het waarschijnlijker is dat rentes gaan stijgen bij lage renteniveaus dan bij hoge renteniveaus en vice versa. Concreet is de strategische renteafdekking 55% geweest gedurende 2017.

3.6.4 Z-Score 2017

De z-score wordt ieder jaar berekend en laat het verschil zien tussen het werkelijke rendement van de portefeuille en het rendement van de benchmark (een vergelijkingsmaatstaf). Een positief getal betekent dat de beleggingen van Bpf Beton beter hebben gerendeerd dan de markt; bij een negatief getal geldt het omgekeerde. Bij de berekening worden ook de kosten in de beschouwing opgenomen.

Naast de jaarlijks berekende z-score wordt een zogenaamde performancetoets gedaan, waarin de z-scores over een periode van 5 jaren worden berekend. In het Vrijstellingsbesluit Wet Bpf 2000 is opgenomen dat er vrijstelling van de verplichte deelname aan een bedrijfstakpensioenfonds kan worden verleend als de performancetoets lager is dan -1,28% (oude stijl) en 0 (nieuwe stijl). Het feitelijk behaalde rendement van Bpf Beton wijkt dan behoorlijk negatief af van de benchmark.

De z-score voor het jaar 2017 bedraagt 0,18. De performancetoets bedraagt 1,62 (nieuwe stijl). Bpf Beton zit hiermee boven de norm van minimaal 0.

3.7 Vooruitzichten

Algemene Verordening Gegevensbescherming (AVG)

Vanaf 25 mei 2018 geldt de Algemene Verordening Gegevensbescherming EU 2016/679 (AVG). De huidige privacyrichtlijn (95/46/EG) en Wet bescherming persoons-gegevens (Wbp) worden op dat moment ingetrokken. De verordening heeft als doel de privacy rechten van personen te verbeteren en brengt meer en andere verantwoordelijkheden met zich mee voor organisaties die werken met persoonsgegevensbestanden. De AVG bevat belangrijke wijzigingen ten opzichte van de Wbp en is dwingendrechtelijk van toepassing op organisaties die met persoonsgegevensbestanden werken, dus ook op pensioenfondsen en pensioenuitvoeringsorganisaties. Het is dan ook voor alle betrokken organisaties van belang om tijdig voorbereidingen te treffen om te voldoen aan de nieuwe wettelijke verplichtingen en om nieuwe regels in te bedden in de bedrijfsvoering. De wijzigingen zijn ook relevant voor de toekomstige innovaties in de pensioensector op het terrein van digitale informatie-uitwisseling en de toegankelijkheid voor deelnemers en werkgevers van gegevens via portalen en 'mijnpensioensites'.

De AVG is uitgewerkt in de IRM-commissie en behandeld in diverse bestuursvergaderingen. Er werd een plan van aanpak opgesteld met een tijdsplanning tot 25 mei 2018. Bij de implementatie van AVG is ook onderzocht hoe de "chinese walls" zijn ingericht; hoe is de administratie gescheiden van de adviserende en controlerende organen. De IRM-commissie heeft samen met het bestuur de criteria vastgesteld waaraan de leveranciers moeten voldoen. Het IT beleid is in het AVG proces meegenomen bij de uitvraag bij leveranciers. Er is een privacybeleid opgesteld, een privacyverklaring is op de website opgenomen, een verwerkingsregister opgesteld en er zijn verwerkersovereenkomsten overeengekomen. Ons fonds voldoet aan de nieuwe wettelijke verplichtingen.

Wet Waardeoverdracht klein pensioen

Op 12 december 2017 is de Wet Waardeoverdracht klein pensioen door de Eerste Kamer aangenomen. In het wetsvoorstel Waardeoverdracht klein pensioen wordt het recht op afkoop vervangen door een recht op automatische waardeoverdracht. Door de wetswijziging wordt het voor pensioenuitvoerders eenvoudiger om kleine pensioenen samen te voegen. Het kleine pensioen (minder dan 467 euro per jaar) wordt niet afgekocht, maar gaat over naar de volgende pensioenuitvoerder. Verder regelt het wetsvoorstel dat hele kleine pensioenen (minder dan 2 euro) mogen vervallen. Tot slot wordt in het wetsvoorstel verduidelijkt onder welke voorwaarden een fonds eenzijdig al opgebouwde pensioenaanspraken naar een hogere pensioenleeftijd mag omzetten.

De onderdelen in de wet over waardeoverdracht klein pensioen en het vervallen van kleine pensioenen treden als volgt in werking:

- Verval pensioenen kleiner dan 2 euro per jaar - Per 01-01-2019
- Start automatische waardeoverdracht van kleine pensioenen die zijn opgebouwd vanaf 01-01-2018 - Per 01-01-2019
- Start automatische waardeoverdracht van kleine pensioenen die zijn opgebouwd voor 01-01-2018 - Per 01-01-2020

Het bestuur heeft in de bestuursvergadering van 26 januari 2018 besloten dat besluitvorming aangaande de bestaande kleine pensioenen wordt opgeschort totdat de lagere regelgeving inzake het proces tot automatische waardeoverdracht nader is uitgewerkt.

Vooruitzichten van de vermogensbeheerder

Voor het komend jaar gaan we uit van een voortzetting van het rooskleurige beeld dat we vorig jaar ook hadden. De grote politieke hobbels zijn vorig jaar genomen. In 2018 zijn alleen de Italiaanse verkiezingen nog een risico in Europa, al voorzien we in de basis geen problemen. Zwarte zwanen zijn natuurlijk nooit uit te sluiten.

De economie heeft wereldwijd de wind in de zeilen en de positieve ontwikkelingen van 2017 zullen ook in 2018 zichtbaar zijn. Dit betekent voor de VS een economische groei van iets meer dan 2,5% en in Europa net iets minder dan 2,5%. Voor beide regio's betekent dit groei boven potentie, waarbij de arbeidsmarkt vooral in de VS uiteindelijk tegen limieten kan gaan aanlopen. In Europa is er iets meer speling in de markt, en kan de groei boven trend iets langer aanhouden. De economische cyclus is dus

wereldwijd in de expansieve fase en vooralsnog staan alle seinen op groen. De kans op een recessie in 2018 is bescheiden, ondanks het feit dat de cyclus al 'oud' is.

De forse waarderingen van aandelen worden nog altijd ondersteund door groeiende winsten en de lage rendementen op obligaties. De relatieve aantrekkelijkheid is nog altijd aanwezig. Waar 2017 een jaar was van politieke onzekerheden, zal 2018 in het teken staan van de monetaire veranderingen. Voor 2018 wordt breed verondersteld dat de FED de rente 3 of 4 keer zal verhogen, maar over het beleid daarna loopt de markt flink uit de pas met de 'forward guidance'. De markt prijst na 2018 nog nauwelijks renteverhogingen in, maar de FED geeft aan dat ze verwacht gestaag door te gaan met verhogen. In Europa liggen voor het eerste half jaar de kaarten op tafel, maar in de tweede helft van het jaar zal de markt van de ECB gaan verlangen dat ze duidelijkheid gaat verschaffen over wat ze na het stopzetten van de monetaire verruiming gaat doen. Wanneer gaat de ECB de rente verhogen, en hoe voortvarend zal ze de balans gaan afbouwen? Voor 2018 verwachten wij in de Eurozone in ieder geval nog geen rente verhogingen.

De naderende Brexit deadline zal aan het einde van het jaar de Britten parten gaan spelen. Tenzij er snel een overgangssituatie bedongen kan worden, en de EU zal het de Britten niet zondermeer gunnen, dan zal de onrust over het uitblijven van zichtbare resultaten voor nervositeit zorgen. De pijn zal voor de Britten veel groter zijn dan voor de Euro Landen, maar voor geen van beide zal het uitblijven van resultaten gunstig zijn.

In Nederland zullen de huizenprijzen blijven stijgen, maar dreigt de markt droog te koken (aanbod droogt op), tenzij de politiek stappen neemt. Hierdoor kan de zittende belegger nog wel profiteren van de stijgende prijzen, maar zal instappen lastiger zijn. De aanvangsrendementen zullen naar verwachting nog iets verder dalen. De hypotheekmarkt zal nog kunnen rekenen op mooie rendementen, maar zal wel meer en meer de randen van het risico spectrum moeten opzoeken. Dit betekent hogere bevoorschotting en langere rentevast periodes. Door de verplichte aflossingen en de sterke huizenmarkt blijven de risico's hiervan beheersbaar.

Het MVB beleid wordt in 2018 door het bestuur opnieuw tegen het licht gehouden en vervolgens met de fiduciair manager besproken.

3.8 Financiële paragraaf

3.8.1 Samenvatting van de financiële positie van Bpf Beton

De beleidsdekkingsgraad is in 2017 gestegen van 95,3% (ultimo 2016) naar 102,0% (ultimo 2017). De belangrijkste oorzaken zijn het behaalde beleggingsrendement en het stijgen van de rente. Voorzichtig zet het herstel zich in, maar de pensioenaanspraken kunnen in 2018 wederom niet verhoogd worden. Ook voor de komende jaren zal dat naar verwachting niet het geval zijn. Daarvoor moet de dekkingsgraad boven de 110% zijn.

De financiële positie begin 2018 is nog steeds broos en de vraag blijft of het fonds kortingen de komende jaren kan voorkomen. De ontwikkelingen worden nauwlettend in de gaten gehouden. Op 29 maart 2018 is de update van het herstelplan aan De Nederlandsche Bank (DNB) verstuurd. Uit de update van het herstelplan 2018 volgt dat Bpf Beton binnen de hersteltermijn uit zowel dekkingstekort als reservetekort zal zijn en vooralsnog niet hoeft te korten. Op 18 mei 2018 heeft DNB ingestemd met het herstelplan.

De waarde van de totale beleggingsportefeuille steeg in 2017 van € 910 miljoen naar € 964 miljoen en de voorziening pensioenverplichting steeg in 2017 van € 925 miljoen tot € 932 miljoen.

De absolute bedragen zeggen op zich echter niet zo veel. Het pensioenfonds heeft nog nooit zoveel geld in kas gehad. Maar het kan ook zo maar veranderen. Doordat het pensioenvermogen in 2017 procentueel gezien harder is toegenomen dan de pensioenverplichting is de financiële positie van het fonds verbeterd. De pensioenverplichting kan in waarde behoorlijk toe- of afnemen als gevolg van rentebewegingen. Om het risico van rentebewegingen voor het pensioenfonds te verminderen beweegt het pensioenvermogen gedeeltelijk mee met de pensioenverplichting. Bij rentebewegingen kunnen dus zowel het pensioenvermogen als de pensioenverplichting in waarde toe- of afnemen.

Z-score

De Z-score, die aangeeft in hoeverre het resultaat van het door het fonds gevoerde beleggingsbeleid afwijkt van het gemiddelde resultaat van de markt waarmee wordt vergeleken, is 0,18. Het gemiddelde van 5 jaar opeenvolgende Z-scores heet de performancetoets. De uitkomst van deze performancetoets laat over 2017 een getal van 1,62 (nieuwe stijl) zien en is daarmee positief. Bpf Beton zit hiermee boven de norm van minimaal 0.

3.8.2 Kosten uitvoering pensioenregeling

Bpf Beton maakt voor het uitvoeren van de pensioenregeling diverse kosten. Globaal kunnen deze kosten worden onderverdeeld in kosten voor de uitvoering van de pensioenregeling en kosten van het vermogensbeheer. Het bestuur van Bpf Beton vindt het belangrijk open te zijn over deze kosten. Onderstaand is in dit kader een rapportage over de kosten voor de uitvoering van de pensioenregeling opgenomen. De kosten van het vermogensbeheer zijn opgenomen in paragraaf 3.8.3.

De kosten worden gepresenteerd overeenkomstig de aanbevelingen van de Pensioenfederatie. Hierdoor kunnen de kosten die pensioenfondsen maken, eenvoudiger met elkaar worden vergeleken.

De kosten voor de uitvoering van de pensioenregeling voor 2017 bedragen € 2,6 miljoen (2016: € 2,2 miljoen). Omgerekend naar kosten per deelnemer (actieve deelnemers en pensioengerechtigde deelnemers) voor 2017 is dit € 180,22 (2016: € 163,81). Met ingang van 2016 heeft het fonds besloten een deel van de kosten toe te rekenen aan de vermogensbeheerkosten.

De kosten voor de uitvoering van de pensioenregeling zijn in 2017 toegenomen ten opzichte van 2016. Redenen die hieraan ten grondslag liggen zijn onder andere:

- De advieskosten zijn gestegen. Dit komt door extra uitgevoerde werkzaamheden ten aanzien van de selectie van de nieuwe uitvoerder en de transitie naar Centric à circa € 100.000,-;
- De advieskosten van de adviserend actuaire zijn toegenomen door de ondersteunende werkzaamheden aan de IRM-commissie à circa € 19.000,-;

- De bijdrage aan toezichtkosten zijn verhoogd en tevens heeft het bestuur extra werkzaamheden moeten verrichten voor de onderzoeken die door de toezichthouder werden gedaan à circa € 11.000,-.

De pensioenbeheerkosten zijn onderverdeeld in de categorieën:

- Bestuur, advies en controle
- Administratie

De kosten bestuur, advies en controle hebben betrekking op de bestuurlijke kosten (bestuur, verantwoordingsorgaan en raad van toezicht), de advies- en controlekosten (actuaris, onafhankelijke accountant, aan derden uitbestede activiteiten) en contributies en bijdragen (waaronder toezichtkosten van DNB en AFM).

De administratiekosten hebben betrekking op de kosten deelnemers en pensioengerechtigden, kosten werkgevers, kosten financieel beheer en bestuursondersteuning en kosten communicatie.

De kosten deelnemers bestaan uit alle werkzaamheden die de administratie van Bpf Beton verricht om de pensioenaanspraken te administreren, de uitkeringen van de pensioengerechtigden te verzorgen en alle deelnemers en gerechtigden te informeren. Te denken valt hierbij aan het verwerken van waardeoverdrachten, het afkopen van kleine pensioenen, het toekennen van pensioenen en de communicatie met alle doelgroepen (helpdesk, website, nieuwsbrief, Uniform Pensioenoverzicht, start- en stopbrief enzovoorts).

De kosten werkgever hebben betrekking op alle activiteiten die voortvloeien uit het beheer van het bestand van aangesloten werkgevers, de aanlevering en verwerking van de werknemersgegevens, het opleggen en innen van de pensioenpremies en het onderhouden van de contacten met die werkgevers.

De financieel beheer- en bestuursondersteuning hebben betrekking op het voeren van het bestuurssecretariaat en de bestuursondersteuning, het opstellen van het bestuursverslag, het samenstellen van financiële rapportages, juridische ondersteuning en actuariële advies.

De communicatiekosten hebben betrekking op de communicatie zoals opgenomen in paragraaf 3.3 verzorgd door Syntrus Achmea (Pensioenbeheer).

Overzicht kosten uitvoering pensioenregeling:

Bestuur, advies en controle	2017	2016
<i>Bedragen * 1.000</i>		
A Accountantskosten	29	32
B Controle en advieskosten actuaris	148	189
C Kosten adviseurs	123	83
D Contributies en bijdragen	51	48
E Bestuurskosten	201	201
F Overig	12	-80
Totaal	564	473

Administratie	2017	2016
1 Kosten deelnemers en pensioengerechtigden	953	728
2 Kosten werkgevers	132	105
3 Kosten financieel beheer en bestuursondersteuning	817	843
4 Kosten communicatie	87	57
	1.989	1.733
Totaal pensioenbeheerkosten	2.553	2.206

Actieve deelnemers	6.485	5.788
Gepensioneerden	7.679	7.676
Totaal	14.164	13.464
Pensioenbeheerkosten in euro per deelnemer	180,22	163,81

De hiervoor vermelde kosten komen niet overeen met de pensioenuitvoeringskosten zoals die zijn verantwoord in de rekening van baten en lasten. Het verschil zit in de nagekomen afrekening en de verwachte afrekening die in de jaarrekening wordt verwerkt.

3.8.3 Kosten van vermogensbeheer

De kosten van het vermogensbeheer in 2017 bedroegen € 4 miljoen (2016: € 4 miljoen). Afgezet tegen het gemiddeld belegd vermogen, komen de totale kosten van vermogensbeheer in 2017 neer op 0,45% (2016: 0,46%) van het gemiddeld belegd vermogen (gesaldeerd met negatieve derivaten) van € 970 miljoen (2016: € 875 miljoen). Omgerekend naar kosten per deelnemer (actieve deelnemers en pensioengerechtigde deelnemers) voor 2017 is dit € 309,31 (2016: € 299,39). De transactiekosten bedragen 0,12% van het gemiddeld belegd vermogen.

Met ingang van 2016 heeft het fonds besloten een deel van de kosten toe te rekenen aan de vermogensbeheerkosten.

Hieronder treft u een toelichting van diverse vermogensbeheerskosten:

- De beheerskosten van beleggingen, deze hebben betrekking op:
 - fiduciair beheer: service fees, fiduciare-/Multi manager pools en valuta afdekking fiduciare pools.
 - vermogensbeheer: F&C pools, LDI pools en discretionaire beleggingen.
- De overige kosten bestaan uit Reo kosten (maatschappelijk verantwoord beleggen) en accountants- en advieskosten.
- De transactiekosten bestaan uit F&C Pools, LDI Pools, discretionaire beleggingen en valuta hedging.

Transactiekosten vormen een aparte kostensoort, waarbij geldt dat de kosten worden bepaald door soort en omvang van de transacties die binnen de beleggingsportefeuille plaatsvinden. De gepresenteerde transactiekosten kunnen niet worden vergeleken, omdat op de markt geen benchmarks of normen beschikbaar zijn. Het pensioenfonds belegt voor een groot deel in beleggingsfondsen. De in- en uitstapkosten die het pensioenfonds betaalt aan deze beleggingsfondsen, zijn een indicatie van de kosten die de beheerders van de beleggingsfondsen maken om de financiële instrumenten aan te kopen of te verkopen. De aan- en verkoopkosten bij directe belegging in beleggingstitels zijn schattingen, waarvan de uitkomsten periodiek worden afgestemd met de relevante externe tegenpartijen. Deze kosten bestaan grotendeels uit kosten van brokers en transactiekosten die onderdeel uitmaken van de spread tussen bied- en laatkoersen.

Met ingang van 2016 heeft het fonds besloten een deel van de kosten toe te rekenen aan de vermogensbeheerkosten. De volgende kosten worden geheel of gedeeltelijk toegerekend aan de kosten voor vermogensbeheer

- 50% van kosten DNB en AFM (onderdeel van 'Contributies en bijdragen');
- 40% van de kosten bestuur inclusief de trainingskosten voor zover deze betrekking hebben op vermogensbeheer;
- 20% van de kosten accountant / actuaris (zowel controle als advies);
- 30% van de uren bestuursondersteuning (als onderdeel van 'Administratiekosten');
- 100% van de kosten adviseurs (voor zover deze daadwerkelijk betrekking hebben op vermogensbeheer);

Hierna treft u de overzichten van de kosten
vermogensbeheer.

2017	Beheerkosten	Performance gerelateerde kosten	Transactiekosten		To
			Transactiekosten exclusief aan- en verkoopkosten	Aan- en verkoopkosten	
Kosten per beleggingscategorie					
Vastgoed	266	-	92	4	
Aandelen	692	-	244	-	
Vastrentende waarden	981	-	510	-	
Commodities	144	-	161	-	
Overige beleggingen	-	-	-	-	
Totaal kosten toe te wijzen aan categorieën excl overlay	2.083	-	1.007	4	
Kosten overlay beleggingen	292	-	143	-	
Totaal kosten toe te wijzen aan categorieën incl overlay	2.375	-	1.150	4	
Overige vermogensbeheerkosten					
Kosten fiduciair beheer	17				
Bewaarloon	95				
Overige kosten	740				
Totaal overige vermogensbeheerkosten	852				
Totaal kosten vermogensbeheer	3.227				

2016	Beheerkosten	Performance gerelateerde kosten	Transactiekosten		To
			Transactiekosten exclusief aan- en verkoopkosten	Aan- en verkoopkosten	
Kosten per beleggingscategorie					
Vastgoed	231	-	40	-	
Aandelen	645	-	203	-	
Vastrentende waarden	866	-	642	-	
Commodities	141	-	19	-	
Overige beleggingen	-	-	8	-	
Totaal kosten toe te wijzen aan categorieën excl overlay	1.883	-	912	-	
Kosten overlay beleggingen	286	-	59	-	
Totaal kosten toe te wijzen aan categorieën incl overlay	2.169	-	971	-	
Overige vermogensbeheerkosten					
Kosten fiduciair beheer	151				
Bewaarloon	84				
Overige kosten	656				
Totaal overige vermogensbeheerkosten	891				
Totaal kosten vermogensbeheer	3.060				

De totale kosten voor de uitvoering van het vermogensbeheer over 2017 bedragen € 4.381 (2016: € 4.031). Dit bedrag is vastgesteld op look through basis en bestaat uit zowel directe kosten ('zichtbare' kosten, die het fonds op factuurbasis betaalt) als uit indirecte kosten ('niet zichtbare' kosten voor vermogensbeheer of transacties die verwerkt zijn in het rendement van het fonds). De indirecte kosten maken in de jaarrekening onderdeel uit van de beleggingsresultaten.

4 Raad van Toezicht

4.1 Inleiding

De algemene opdracht van de raad van toezicht (hierna: de raad) is, zoals in de statuten en reglementen vastgelegd, het verantwoording afleggen over de uitvoering van de taken en de uitoefening van de bevoegdheden, aan het verantwoordingsorgaan en in het jaarverslag.

De taken van de raad bestaan uit het toezicht houden op het beleid van het bestuur en op de algemene gang van zaken in het fonds. De raad is tenminste belast met het toezien op adequate risicobeheersing en evenwichtige belangenafweging door het bestuur. De raad vormt zich ook een oordeel over het functioneren van het bestuur. In 2017 heeft de raad zich gericht op de thema's algemeen beleid en governance, risicomanagement en uitbesteding, vermogensbeheer, financiële opzet en communicatie. Per thema worden de belangrijkste aandachtspunten die de raad heeft geconstateerd, nader benoemd.

De werkwijze van de raad is gebaseerd op de Code Pensioenfondsen en op de VITP-Toezichtcode. In 2017 heeft de raad, conform de Code Pensioenfondsen, de zelfevaluatie door een externe partij laten uitvoeren. Uitkomst van de evaluatie is dat de raad adequaat functioneert.

De raad heeft haar bevindingen gebaseerd op enerzijds de schriftelijke stukken van het bestuur en anderzijds op indrukken en feitelijkheden die tijdens overleggen met onder meer het bestuur aan de orde zijn geweest. De raad heeft in 2017 vier keer vergaderd en daarnaast heeft de raad twee keer overleg gevoerd met het verantwoordingsorgaan en vier keer met het bestuur. Ook is een beleggingsvergadering van het bestuur bijgewoond. Daarnaast is er maandelijks afstemming tussen de voorzitters van het bestuur en raad van toezicht geweest. Tevens heeft periodiek overleg plaatsgevonden tussen de voorzitters van het bestuur, raad van toezicht en verantwoordingsorgaan. De overleggen van de raad met het bestuur zijn constructief van aard, de raad is hier positief over. In de overleggen wordt onder meer de opvolging van de eerder gedane aanbevelingen van de raad besproken.

De raad heeft in 2017 één formele goedkeuring verleend, te weten over het beloningsbeleid. Daarnaast is de (her)benoeming van drie bestuursleden getoetst aan het functieprofiel. Er zijn daarbij geen beletsels geconstateerd die een herbenoeming in de weg stonden. Daarnaast heeft de raad het bestuur geadviseerd over de portefeuillevverdeling in het bestuur, de gedragscode, de compliance-rapportage en de voortgang van de transitie.

4.2 Bevindingen en aanbevelingen

Algemeen beleid en governance

Het bestuur heeft voor de overgang van de pensioenadministratie naar de nieuwe uitvoerder (Centric) een transitieplan opgesteld en een externe adviseur aangesteld. De raad stelt vast dat het bestuur hierbij en zorgvuldig voorbereid proces heeft doorlopen. Bij de nieuwe uitvoerder is ook de bestuursondersteuning ondergebracht, dit is voor Centric een nieuwe vorm van dienstverlening. De noodzakelijke kwaliteit van de uitvoering zou daarmee onder druk kunnen komen te staan. De raad gaat nauwkeurig volgen of dit aspect een goede plaats in de totale uitvoering krijgt.

Het bestuur heeft stappen gezet t.a.v. de portefeuillevverdeling, een nadere evaluatie is begin 2018 uitgevoerd. De raad ziet de uitkomsten met belangstelling tegemoet om te beoordelen of de door het bestuur gekozen invulling heeft geleid tot een verbetering van het evenwicht in het bestuur en de kwaliteit van de besprekingen en de besluitvorming in het bestuur. De raad kan daar op dit moment nog geen definitief oordeel over geven, de raad constateert wel dat uit de notulen van de bestuursvergaderingen de gewenste evenwichtige balans in de bestuursinbreng niet direct is terug te lezen. Uit de besluitvorming blijkt wel dat die afweging is gemaakt.

De raad vraagt het bestuur daarom blijvende aandacht te besteden aan de weerslag van de in de bestuursvergaderingen gevoerde discussies in de notulen. De door de raad gevraagde uitwerking van de functieprofielen en competenties is gemaakt, de raad constateert dat het geschiktheidsplan goed is uitgewerkt en dat het bestuur invulling geeft aan het voldoen aan de kennis- en competentie-eisen door de bestuursleden. De raad constateert dat het bestuur in gesprek blijft met sociale partners over de toekomstvisie en dat het bestuur de kwetsbaarheidsanalyse heeft geactualiseerd om te bezien of het fonds in de toekomst kan blijven bestaan.

Daarnaast heeft het bestuur opnieuw het strategiedocument missie, visie en strategie besproken en aangepast. Door het bestuur is geconstateerd dat de eerdere conclusies niet zijn veranderd en dat het fonds voor de nabije toekomst bestaansrecht heeft. Ook heeft het bestuur in de overleggen met de raad de visie op de toekomst van het fonds besproken. De raad constateert dat het bestuur hier serieus mee omgaat en een duidelijke afweging heeft gemaakt ten aanzien van de gemaakte keuzes. De raad zal de discussies over dit onderwerp nauwlettend volgen en hierover in gesprek met het bestuur blijven.

Het bestuur bespreekt jaarlijks de naleving van de Code Pensioenfondsen aan de hand van een checklist. De raad stelt vast dat het bestuur de code voor het overgrote deel toepast. Daar waar de code niet wordt toegepast (o.m. bij het diversiteitsbeleid) wordt voldoende uitleg gegeven waarom de code niet of nog niet wordt toegepast. De raad is bekend met de argumenten om af te wijken van de Code.

Risicomanagement en uitbesteding

De in 2016 in gang gezette stappen voor een gestructureerde aanpak van integraal risicomanagement (IRM) zijn in 2017 verder ingevuld. De inrichting van de IRM-commissie is gerealiseerd en er is een assessment t.a.v. de niet-financiële risico's uitgevoerd. Daarbij is geconcludeerd dat het bestuur in control is. Het bestuur stelt op kwartaalbasis risicorapportage op. De raad merkt op dat goede stappen gezet zijn door het vaststellen van de beleidsdocumenten voor het integraal risicomanagement en het IT- en uitbestedingsbeleid. Voor het IRM-beleid is een externe adviseur aangetrokken die zorg zal dragen voor de monitoring en rapportage. Ook is een systematische integriteitsrisicoanalyse (SIRA) door het bestuur uitgevoerd. De raad concludeert dat het bestuur op de goede weg is, waarbij het integrale risicomanagement een terugkerend thema is het bestuur is geworden. Logische vervolgstappen zijn een verdere verfijning van het proces, zodanig dat het gehanteerde instrumentarium ten volle benut kan gaan worden.

Het uitbestedingsbeleid is vastgesteld, de coördinatie ten aanzien van de verschillende onderdelen is er en de specifieke rapportages worden opgeleverd en besproken in het bestuur. Met de uitbestede partijen worden evaluatiegesprekken gevoerd. De door de raad gevraagde aandacht voor de jaarlijkse evaluatie van de uitbestede partijen is opgevolgd. Inmiddels wordt gewerkt met vooraf opgestelde evaluatieformulieren.

Het bestuur heeft voor de transitie naar de nieuwe uitvoerder voor de pensioenadministratie een plan van aanpak opgesteld en een stuurgroep ingericht en heeft een externe adviseur ingeschakeld als transitie-manager. Uit de rapportages echter blijkt niet altijd even duidelijk of het bestuur het proces in control heeft. De raad heeft gevraagd om meer inzicht in de beheersmaatregelen. Uit de gegeven terugkoppeling blijkt dat de transitie nauwlettend door het bestuur wordt gemonitord en dat daar waar nodig er adequate beheersmaatregelen zijn gedefinieerd.

Vermogensbeheer

Elk pensioenfonds dient jaarlijks een beleggingscyclus te doorlopen, waarbij het beleid op diverse onderdelen wordt geëvalueerd. Hierbij dienen niet alleen zaken als beleggingscategorieën en de bijbehorende mandaten, maar ook beleidsterreinen zoals het herbalanceringsbeleid, valuta afdekking, securities lending e.a. aan de orde te komen. De raad constateert dat het fonds stappen heeft gezet deze cyclus te doorlopen en dat het onderwerp steeds prominenter op de bestuursagenda terug komt. In het beleggingsplan voor 2018 wordt duidelijk aangegeven op welke wijze het bestuur de evaluatie van de beleggingscategorieën vorm wil geven. Een jaarplanning vooraf zou hierbij verdere ondersteuning kunnen leveren.

De raad constateert dat het fonds in 2017 een ingrijpende wijziging in het beleggingsbeleid van de aandelenportefeuille in gang heeft gezet en dat het fonds daarbij een gedegen proces heeft doorlopen. Het bestuur heeft in bestuursvergaderingen en op de studiedag alle aspecten aan de orde laten komen, waarbij uiteindelijk keuzes zijn gemaakt die goed aansluiten bij de investment beliefs van het fonds. De complexiteit van de portefeuille zal afnemen, niet alleen doordat de aandelenportefeuille passief zal

worden ingericht, maar ook omdat i.p.v. vier regiofondsen voortaan slechts onderscheid gemaakt zal worden tussen aandelen ontwikkelde markten en emerging markets. Hierdoor zullen duidelijke kostenvoordelen behaald gaan worden. Het fonds heeft tevens besloten te stoppen met TAA (tactische asset allocatie). Ook dit vermindert de complexiteit van de portefeuille en sluit dus goed aan bij de investment beliefs. Genoemde wijzigingen zullen in 2018 worden geïmplementeerd. Reeds in 2016 heeft het bestuur besloten het mandaat emerging markets debt hard currency passief in te gaan vullen. De search naar een manager voor deze categorie is weliswaar voltooid, maar de implementatie heeft ultimo 2017 nog steeds niet plaats gevonden. Het gehele traject komt op de raad enigszins diffuus over. Aanbevolen wordt in 2018 zorg te dragen voor de implementatie van dit mandaat.

Ook in het beleggingsplan voor 2018 wordt uitgebreid stil gestaan bij het MVB (maatschappelijk verantwoord beleggen) beleid van het fonds. De raad constateert evenwel dat maatschappelijk verantwoord beleggen slechts beperkt op de bestuursagenda is teruggekomen in 2017 en dat er geen grondige evaluatie van het beleid dan wel aanpassingen daarop hebben plaatsgevonden. Wel heeft het bestuur besloten een enquête onder de deelnemers uit te zetten om inzicht te krijgen in het draagvlak voor het toekomstige beleid.

Financiële opzet en communicatie

De financiële opzet van het fonds is in 2017 niet gewijzigd, in april 2017 is een geactualiseerd herstelplan ingediend bij DNB en is de haalbaarheidstoets opnieuw uitgevoerd, gezien de beëindiging van de optrekregeling en de verbetering van de pensioenregeling. Daarbij is gekeken of het pensioenresultaat, de herstelcapaciteit en het premiebeleid voldoende haalbaar en realistisch worden geacht. Het bestuur heeft de haalbaarheidstoets vastgesteld en hierover gecommuniceerd naar de deelnemers middels de nieuwsbrief.

De raad constateert dat de gevraagde blijvende aandacht voor een fondsspecifieke communicatie door het bestuur is opgepakt. De nieuwsbrief van juli is met voor twee doelgroepen toegespitste informatie gestuurd. Daarnaast is het jaarplan communicatie geactualiseerd, waarbij de overgang naar de nieuwe uitvoerder de mogelijkheid biedt om de communicatie op te frissen. De raad vraagt om een goede monitoring van de advisering, de communicatieadviesrol moet op voldoende afstand staan van de uitvoeringsadministratie. De raad is benieuwd of de genoemde opfrissing wordt gerealiseerd en of meer dan alleen de wettelijke communicatie wordt toegepast.

4.3 Verklaring inzake goedkeuring van het bestuursverslag en de jaarrekening

De raad van toezicht van Stichting Bedrijfstakpensioenfondsen voor de Betonproductenindustrie verklaart, conform het gestelde in artikel 6, lid 7 van het Reglement van de raad van toezicht, goedkeuring te verlenen aan het besluit tot vaststelling van het bestuursverslag 2017 en de jaarrekening 2017.

4.4 Reactie bestuur

Naar aanleiding van de rapportage van de raad van toezicht is onderstaand de reactie van het bestuur.

Het positieve algemeen oordeel van de raad van toezicht wordt door het bestuur erg gewaardeerd. Het bestuur heeft kennis genomen van de aanbevelingen en bevindingen die de raad van toezicht in haar rapportage heeft gegeven. De aanbevelingen worden door het bestuur ter harte genomen en zijn voor een deel reeds opgepakt.

Het bestuur bedankt de raad van toezicht voor de rol die zij in het verslagjaar heeft vervuld en is erkentelijk voor hun inspanningen.

5 Verantwoordingsorgaan

5.1 Verslag 2017

5.1.1 Algemeen

Het verantwoordingsorgaan heeft de bevoegdheid een oordeel te geven over het handelen van het bestuur, over het door het bestuur uitgevoerde beleid, alsmede de beleidskeuzes voor de toekomst. Het verantwoordingsorgaan legt zijn oordeel tenminste één maal per jaar schriftelijk vast.

Het verantwoordingsorgaan heeft een adviesrecht ten aanzien van:

- a. het beleid inzake beloningen.
- b. de vorm en inrichting van het intern toezicht.
- c. de profielschets voor leden van de raad van toezicht.
- d. het vaststellen en wijzigen van een interne klachten- en geschillenprocedure.
- e. het vaststellen en wijzigen van het communicatie- en voorlichtingsbeleid.
- f. gehele of gedeeltelijke overdracht van de verplichtingen van het fonds of de overname van verplichtingen door het fonds.
- g. liquidatie, fusie of splitsing van het fonds.
- h. het sluiten, wijzigen of beëindigen van een uitvoeringsovereenkomst.
- i. het omzetten van het pensioenfonds in een andere rechtsvorm, bedoeld in artikel 18 van Boek 2 van het Burgerlijk Wetboek.
- j. de samenstelling van de feitelijke premie en de hoogte van de premiecomponenten.

Het bestuur legt verantwoording af aan het verantwoordingsorgaan over het beleid en de wijze waarop het is uitgevoerd. De raad van toezicht legt verantwoording af over de uitoefening van zijn taken en bevoegdheden aan het verantwoordingsorgaan.

5.1.2 Werkzaamheden in 2017

Aan het begin van 2017 heeft het verantwoordingsorgaan afspraken gemaakt in een Plan van Aanpak over de agenda voor 2017 met de daarbij behorende activiteiten en begroting. Het bestuur heeft zich hierin kunnen vinden en heeft de begroting goedgekeurd.

Het verantwoordingsorgaan heeft in 2017 vier keer vergaderd. Twee maal met gedeeltelijke aanwezigheid van bestuursleden en tweemaal zonder aanwezigheid van bestuursleden. Tevens heeft het verantwoordingsorgaan twee maal vergaderd met de raad van toezicht.

Het verantwoordingsorgaan heeft twee maal een studiemiddag gehad. De onderwerpen behandeld tijdens de studiemiddagen waren:

- IRM Beleidsplan;
- Kernpunten van de risicohouding, rol van verantwoordingsorgaan hierbij en invullen van deze rol;
- Belangrijke ontwikkelingen pensioensector en aandachtspunten voor het verantwoordingsorgaan;
- Inzicht in normen/vragen verantwoordingsorgaan bij oordelen over evenwichtige belangenafweging.

De voorzitter en de plaatsvervangend voorzitter van het verantwoordingsorgaan hebben tweemaal overleg gehad met de voorzitter en de secretaris van het bestuur en de voorzitter van de raad van toezicht. Een lid van het verantwoordingsorgaan heeft de eerste vergadering van het bestuur bijgewoond betreffende de selectie van een nieuwe pensioenuitvoerder. Tevens is door

een lid van het verantwoordingsorgaan een vergadering van het bestuur betreffende het beleggingsbeleid bijgewoond. Een paar leden van het verantwoordingsorgaan hebben de themamiddagen van de Pensioenfederatie bezocht.

Het verantwoordingsorgaan heeft 2 speerpuntengroepen, één betreffende communicatie en één betreffende financiën. Met behulp van de werkgroep communicatie van het bestuur en speerpuntengroep communicatie heeft het verantwoordingsorgaan een enquête uitgevoerd onder actieve medewerkers en gepensioneerden in ons fonds betreffende de communicatie van ons fonds.

De speerpuntengroep financiën heeft van een 50-tal pensioenfondsen, hoofdzakelijk bedrijfstakpensioenfondsen, uit hun jaarverslagen 2016 de uitvoerings- en beleggingskosten per deelnemer gehaald en dit vergeleken met de uitvoerings- en beleggingskosten van ons fonds. Ons fonds zat wat betreft kosten in 2016 ruimschoots onder het gemiddelde van de ca. 50 andere fondsen.

Het verantwoordingsorgaan controleerde en gaf advies betreffende de Pensioenflitsen, welke door ons fonds naar alle deelnemers werden gezonden.

5.1.3 Bestuur

Ondersteund door waarnemingen van de raad van toezicht concludeert het verantwoordingsorgaan dat het bestuur zich professioneel en volwassen naar elkaar opstelt, dat het bestuur de materie beheerst, de ontwikkelingen overziet, over passende deskundigheid beschikt en voldoende tegenwicht biedt aan externe deskundigen, adviseurs en uitvoerders. Er is een goede aandacht voor individueel functioneren en zelfevaluatie.

5.1.4 Evenwichtige belangenbehartiging

Het verantwoordingsorgaan stelt vast dat het bestuur zich richt op evenwichtige afweging van de belangen van alle belanghebbenden. Het bestuur heeft aandacht voor vastleggen van afwegingen en conclusies over evenwichtige belangenafweging. De gevolgen van het beleid voor de evenwichtige belangenafweging worden regelmatig met betrokken partijen besproken.

5.1.5 Beleggingsbeleid

Het verantwoordingsorgaan is tevreden over het gevoerde beleggingsbeleid en daarbij behorende resultaten van de beleggingen. Er is voldoende aandacht voor transparantie – er wordt alleen maar belegd in zaken die het bestuur begrijpt. Het verantwoordingsorgaan verwacht wel dat maatschappelijk verantwoord beleggen door het bestuur verder ontwikkeld wordt.

5.1.6 Premie

De premie wordt, met het advies van het bestuur, door de CAO-partijen vastgesteld. Het verantwoordingsorgaan concludeert dat wat betreft premievaststelling er met alle betrokken partijen voldoende over gecommuniceerd is en het verantwoordingsorgaan heeft daarom een positief advies betreffende de premiestelling uitgebracht.

5.1.7 Toeslag

In het verslagjaar is de toeslagambitie niet gerealiseerd – er is geen toeslag gegeven. Het bestuur heeft aangegeven dat het verlenen van toeslag niet aan de orde is omdat de beleidsdekkingsgraad zich niet op het vereiste niveau bevindt. Het verantwoordingsorgaan begrijpt dit. Op basis van de huidige financiële positie is de kans op een toeslag op korte termijn klein. Het bestuur informeert de betrokken deelnemers hier adequaat over. Het herstelplan is bij het verantwoordingsorgaan bekend. Het verantwoordingsorgaan wordt voldoende op de hoogte gehouden over de ontwikkelingen.

5.1.8 Risicobeheersing

Het risicobeheersingsproces is naar de mening van het verantwoordingsorgaan adequaat ingericht. De commissie IRM (Integraal Risico Management) van het bestuur heeft een beleidsplan opgesteld en het bestuur voert dit geplande beleid naar behoren uit. Het verantwoordingsorgaan is tijdens een studiemiddag uitvoerig ingelicht door de IRM commissie betreffende het opgestelde IRM beleidsplan.

5.1.9 Communicatiebeleid

Naar de mening van het verantwoordingsorgaan voert het bestuur een helder communicatiebeleid. Alle belanghebbenden van het fonds zijn duidelijk geïnformeerd over diverse zaken van belang voor werkgevers, deelnemers en slapers van het fonds. Het verantwoordingsorgaan is betrokken bij de controle en eventuele correctie van de Pensioenflits, het informatieblad van ons fonds.

Leden van het verantwoordingsorgaan hebben in het verslagjaar een kleine enquête uitgevoerd onder deelnemers betreffende de gevoerde communicatie.

De verdergaande digitalisering van de dienstverlening en communicatie, welke het bestuur voorstaat, wordt door het verantwoordingsorgaan ondersteund.

5.1.10 Transitie

In het verslagjaar heeft de overgang plaatsgevonden van uitvoerder Syntrus Achmea naar Centric. Het bestuur heeft het verantwoordingsorgaan betrokken bij de keuze van een nieuwe uitvoerder en heeft het verantwoordingsorgaan constant op de hoogte gehouden betreffende de stand van zaken van de overgang. Het verantwoordingsorgaan is daarom van mening dat door het bestuur een goede keuze gemaakt is betreffende nieuwe uitvoerder en dat het bestuur goede controle heeft uitgevoerd op vele activiteiten met betrekking tot de overgang. Het verantwoordingsorgaan heeft het volste vertrouwen in het adequaat en kostenbewust uitvoeren van de pensioenregeling door Centric.

5.1.11 Toekomst

Het verantwoordingsorgaan ziet dat het bestuur oog heeft voor diverse toekomstige scenario's. Van belang is om, rekening houdend met alle belangen en (wettelijke) wijzigingen, een goed pensioen voor iedereen te realiseren. De keuzes die hierin gemaakt moeten worden zijn niet gemakkelijk. Het verantwoordingsorgaan wordt regelmatig betrokken in deze keuzes en is van oordeel dat ook hier rekening wordt gehouden met een evenwichtige belangenafweging. De verwachting is wel dat er, gezien de mogelijke wettelijke veranderingen, er op korte termijn keuzes moeten worden gemaakt om uiteindelijk ook in de toekomst een goed pensioen te behouden.

5.2 Oordeel 2017

Het verantwoordingsorgaan is van oordeel dat het bestuur in het jaar 2017 op evenwichtige wijze is omgegaan met de belangen van alle belanghebbenden en de juiste beleidskeuzes heeft gemaakt voor de toekomst. De pensioenregeling is ook in 2017 op een juiste manier uitgevoerd.

Tevens is het verantwoordingsorgaan van mening dat de raad van toezicht zijn taken en bevoegdheden correct heeft uitgevoerd en kan het verantwoordingsorgaan zich vinden in de bevindingen en aanbevelingen welke de raad van toezicht verwoordt heeft in zijn jaarrapportage 2017.

Het verantwoordingsorgaan dankt het bestuur en de raad van toezicht voor de open en constructieve samenwerking en spreekt zijn waardering uit voor de werkzaamheden die verzet zijn in 2017. Het verantwoordingsorgaan zet deze samenwerking graag op dezelfde wijze voort in 2018.

5.3 Reactie bestuur

Naar aanleiding van het oordeel van het verantwoordingsorgaan is onderstaand de reactie van het bestuur.

Het bestuur constateert met genoegen dat het verantwoordingsorgaan concludeert dat het bestuur 'in control' is en dat de bestuurlijke processen bij het Fonds verantwoord zijn ingericht en naar behoren worden uitgevoerd.

Het bestuur bedankt het verantwoordingsorgaan voor het gedegen onderzoek dat zij gedaan heeft en heeft deze dankzegging ook expliciet uitgesproken in de gezamenlijke overlegvergadering op 25 mei 2018. In deze vergadering heeft het verantwoordingsorgaan haar bevindingen, conclusies en aanbevelingen gestructureerd teruggekoppeld en nader toegelicht. Aandacht van het bestuur voor Maatschappelijk verantwoord beleggen staat als belangrijke aanbeveling in het verslag van het verantwoordingsorgaan. Het bestuur onderschrijft dit en heeft dit in 2018 nadrukkelijk op de agenda gezet.

Alle aanbevelingen en de besproken aandachtspunten van het verantwoordingsorgaan zullen op een actielijst worden geplaatst. In een komende bestuursvergadering wordt per punt besloten of en in hoeverre, op welke wijze en wanneer deze wordt opgevolgd. Een en ander zal in 2018 worden besproken met het verantwoordingsorgaan.

Het bestuur bedankt het verantwoordingsorgaan voor de rol die zij in het verslagjaar heeft vervuld.

6 Slotwoord

Het jaar 2017 heeft voor het bestuur in het teken gestaan van de selectie van een nieuwe uitvoerder en de transitie naar Centric. Daarnaast is door de voorbereiding in IRM-commissie het integraal risico management geïmplementeerd. Daarnaast werd veel aandacht besteed aan de pensioenregeling, de toekomst van het fonds en de financiële positie van Bpf Beton. De financiële marktontwikkelingen en de lage rentestand die gevolgen hebben voor de beleidsdekkingsgraad blijven een bron van zorg voor Bpf Beton. Het bestuur heeft voortdurend aandacht voor de financiële positie van Bpf Beton en probeert deze positie zo goed mogelijk te verbeteren met de middelen die het bestuur ter beschikking staan. Onder meer via de website en nieuwsbrieven houdt het bestuur de werkgevers, (gewezen) deelnemers, pensioengerechtigden en overige belanghebbenden zo goed mogelijk op de hoogte van de ontwikkelingen.

Ook dit jaar heeft het bestuur veel aandacht besteed aan de geschiktheid van de bestuursleden, zowel collectief als individueel. De steeds toenemende geschiktheidseisen zorgen ervoor dat het bestuur voortdurend bezig is de kennis op peil te houden. Het bestuur houdt daarbij de doelstellingen van Bpf Beton voor ogen, te weten: het uitkeren van ouderdoms- en nabestaandenpensioen in geval van ouderdom en overlijden en het nastreven van het toeslagenbeleid zoals eerder opgenomen in dit bestuursverslag.

Het bestuur bedankt hierbij alle medewerkers van de uitvoeringsorganisatie, de vermogensbeheerders en de externe partijen (beleggingsadviseur, onafhankelijke accountant en actuarissen) voor de medewerking aan het handhaven van het bovengenoemde doel, wat dit jaar met de nodige inspanningen gepaard is gegaan.

Stichting Bedrijfstakpensioenfonds voor de Betonproductenindustrie

Amsterdam, 20 juni 2018

De heer H. Korthof
Voorzitter

De heer G.W. van der Peijl
Secretaris

De heer H.J. Wuijten
Plaatsvervangend voorzitter

De heer D.P. Slob
Plaatsvervangend secretaris

De heer F. Doeve
Bestuurslid

De heer S.J.H. Borghouts
Bestuurslid

Mevrouw Y. Folkers
Bestuurslid

De heer A. Jorna
Bestuurslid

Mevrouw A. Houtman
Bestuurslid

7 Jaarrekening

In dit hoofdstuk presenteert het bestuur van de Stichting Bedrijfstakpensioenfonds voor de Betonproductenindustrie statutair gevestigd te Amsterdam de jaarrekening over boekjaar 2017 eindigend op 31 december 2017. In hoofdstuk 8 Overige gegevens volgen de verklaringen van de certificerend actuaire en van de onafhankelijke accountant van het pensioenfonds.

De in dit hoofdstuk vermelde bedragen zijn in duizenden euro's, tenzij anders is aangegeven.

7.1 BALANS PER 31 DECEMBER

(na voorgestelde bestemming van het saldo van baten en lasten)

(x € 1.000)

		2017	2016
ACTIVA			
Beleggingen voor risico fonds	(1)		
Vastgoedbeleggingen		80.019	57.149
Aandelen		304.406	277.220
Vastrentende waarden		471.801	419.692
Derivaten		90.077	106.761
Overige beleggingen		49.419	82.715
		<u>995.722</u>	<u>943.537</u>
Vorderingen en overlopende activa	(2)	852	810
Overige activa	(3)	3.400	1.477
		<u>999.974</u>	<u>945.824</u>

PASSIVA

Stichtingskapitaal en reserves	(4)		
Solvabiliteitsreserve		160.108	153.276
Bestemmingsreserve VPL		307	-
Algemene reserve		-125.588	-167.306
		<u>34.827</u>	<u>-14.030</u>
Technische voorzieningen voor risico fonds	(5)		
Voorziening pensioenverplichtingen voor risico fonds		931.829	924.912
Overige technische voorziening		16	9
		<u>931.845</u>	<u>924.921</u>
Overige schulden en overlopende passiva	(6)	33.302	34.933
		<u>999.974</u>	<u>945.824</u>

(*) De nummering verwijst naar de toelichting

	2017	2016
Dekkingsgraad op basis van FTK (in %)		
Actuele dekkingsgraad	103,7	98,5
Beleidsdekkingsgraad	102,0	95,3

7.2 STAAT VAN BATEN EN LASTEN

(x € 1.000)

		2017	2016
BATEN			
Premiebijdragen voor risico fonds (van werkgevers en werknemers)	(7)	31.480	59.688
Beleggingsresultaten voor risico pensioenfonds	(8)	41.682	99.032
Overige baten	(9)	4	-
		<u>73.166</u>	<u>158.720</u>
LASTEN			
Pensioenuitkeringen	(10)	14.706	13.290
Pensioenuitvoeringskosten	(11)	2.553	2.206
Mutatie technische voorzieningen voor risico fonds	(12)		
Pensioenopbouw		37.644	23.350
Inkoop uit hoofde van VPL-regeling		-50	35.772
Rentetoevoegingen		-2.065	-484
Onttrekking voor pensioenuitkeringen en pensioenuitvoeringskosten		-13.351	-12.819
Wijziging rentetermijnstructuur		-14.060	86.644
Wijziging overige actuariële uitgangspunten		-	1.110
Wijziging uit hoofde van overdracht van rechten		-100	-13
Overige mutatie voorziening pensioenverplichtingen		-1.101	-1.300
		<u>6.917</u>	<u>132.260</u>
Mutatie overige technische voorzieningen		7	1
		<u>6.924</u>	<u>132.261</u>
Saldo overdrachten van rechten voor risico fonds	(13)	126	35
(*) De nummering verwijst naar de toelichting			
		<u>24.309</u>	<u>147.792</u>
Saldo van baten en lasten		<u>48.857</u>	<u>10.928</u>

2017

2016

Bestemming van het saldo van baten en lasten

Mutatie algemene reserve	41.718	-841
Mutatie solvabiliteitsreserve	6.832	11.769
Mutatie bestemmingsreserve VPL	307	-
	<u>48.857</u>	<u>10.928</u>

7.3 KASSTROOMOVERZICHT

(x € 1.000)

Het kasstroomoverzicht is opgesteld volgens de directe methode.

	2017	2016
Kasstroom uit pensioenactiviteiten		
Ontvangen premiebijdragen voor risico fonds	31.283	59.906
Ontvangen waardeoverdrachten voor risico fonds	162	189
Betaalde pensioenuitkeringen	-14.733	-13.264
Betaalde waardeoverdrachten voor risico fonds	-130	-286
Betaalde pensioenuitvoeringskosten	-2.994	-1.616
Diverse ontvangsten	4	-
	<u>13.592</u>	<u>44.929</u>
Kasstroom uit beleggingsactiviteiten		
Ontvangen inzake verkopen beleggingen	611.843	309.002
Betaald inzake aankopen beleggingen	-634.058	-366.275
Ontvangen directe beleggingsopbrengsten	13.126	14.766
Overige uitgaven inzake beleggingen	-115	-109
Betaalde kosten van vermogensbeheer	-2.465	-2.178
	<u>-11.669</u>	<u>-44.794</u>
Mutatie liquide middelen	<u>1.923</u>	<u>135</u>
Samenstelling geldmiddelen		
	2017	2016
Liquide middelen per 1 januari	1.477	1.342
Mutatie liquide middelen	1.923	135
Liquide middelen per 31 december*	<u>3.400</u>	<u>1.477</u>

*) Liquide middelen opgenomen onder de Overige activa.

7.4 ALGEMENE TOELICHTING

Inleiding

Het doel van de Stichting Bedrijfstakpensioenfonds voor de Betonproductenindustrie, ingeschreven in het handelsregister onder nummer 41199582, statutair gevestigd te Amsterdam (hierna het 'fonds') is het nu en in de toekomst verstrekken van uitkeringen aan gepensioneerden en nabestaanden ter zake van ouderdom en overlijden. Deze doelstelling is nader uitgewerkt in onder andere de statuten, het pensioenreglement, de uitvoeringsovereenkomst en de Actuariële en Bedrijfstechnische Nota van het fonds.

Het vestigingsadres is Einsteinweg 12, 3404 LL, IJsselstein.

Overeenstemmingsverklaring

De jaarrekening is opgesteld in overeenstemming met de wettelijke bepalingen zoals deze zijn opgenomen in Titel 9 Boek 2 van het Burgerlijk Wetboek en met inachtneming van de Richtlijnen voor de Jaarverslaggeving in het bijzonder Richtlijn 610.

De bedragen opgenomen in de jaarrekening zijn vermeld in duizenden euro's, tenzij anders is aangegeven.

Het bestuur heeft op 9 juni 2018 de jaarrekening opgemaakt.

Vergelijking met voorgaand jaar

De gehanteerde grondslagen van waardering en van resultaatbepaling zijn ongewijzigd ten opzichte van het voorgaand jaar.

Schattingswijzigingen

De fiscale pensioenrichtleeftijd is per 1 januari 2018 verhoogd van 67 naar 68 jaar. Het bestuur heeft besloten de pensioenregeling per 2018 te wijzigen en de pensioenrichtleeftijd te verhogen naar 68 jaar. De conversie van de pensioenaanspraken geschiedt op dezelfde wijze als de conversie, zoals die heeft plaatsgevonden in 2014, toen de pensioenrichtleeftijd werd verhoogd van 65 naar 67 jaar.

In 2018 heeft adviserend actuaris Willis Towers Watson een controle uitgevoerd op het effect van de verhoging van de pensioenrichtleeftijd naar 68 jaar. Er is geen dekkingsgraadeffect als gevolg van deze omzetting. Het effect op de technische voorziening is een verlaging van € 655.

ALGEMENE GRONDSLAGEN

Activa en verplichtingen worden in het algemeen gewaardeerd tegen de verkrijgings- of vervaardigingsprijs of de actuele waarde. Indien geen specifieke waarderingsgrondslag is vermeld vindt waardering plaats tegen de verkrijgingsprijs. In de balans, de winst-en-verliesrekening en het kasstroomoverzicht zijn referenties opgenomen. Met deze referenties wordt verwezen naar de toelichting.

Opname van een actief of een verplichting

Een actief wordt in de balans opgenomen wanneer het waarschijnlijk is dat de toekomstige economische voordelen naar het fonds zullen toevloeien en de waarde daarvan betrouwbaar kan worden vastgesteld. Een verplichting wordt in de balans opgenomen wanneer het waarschijnlijk is dat de afwikkeling daarvan gepaard zal gaan met een uitstroom van middelen en de omvang van het bedrag daarvan betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Indien een transactie ertoe leidt dat nagenoeg alle of alle toekomstige economische voordelen en alle of nagenoeg alle risico's met betrekking tot een actief of een verplichting aan een derde zijn overgedragen, wordt het actief of de verplichting niet langer in de balans opgenomen. Verder worden activa en verplichtingen niet meer in de balans opgenomen vanaf het tijdstip waarop niet meer wordt voldaan aan de voorwaarden van waarschijnlijkheid van de toekomstige economische voordelen en betrouwbaarheid van de bepaling van de waarde. Dit betekent dat transacties worden verwerkt op handelsdatum en niet op afwikkelingsdatum. Als gevolg hiervan kan sprake zijn van een post "nog af te wikkelen transacties". Deze post kan zowel een actief als een passief zijn.

Verantwoording van baten en lasten

Baten worden in de staat van baten en lasten opgenomen wanneer een vermeerdering van het economisch potentieel, samenhangend met een vermeerdering van een actief of een vermindering van een verplichting, heeft plaatsgevonden, waarvan de omvang betrouwbaar kan worden vastgesteld. Lasten worden verwerkt wanneer een vermindering van het economisch potentieel, samenhangend met een vermindering van een actief of een vermeerdering van een verplichting, heeft plaatsgevonden, waarvan de omvang betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Saldering van een actief en een verplichting

Een financieel actief en een financiële verplichting worden gesaldeerd als nettobedrag in de balans opgenomen indien sprake is van een wettelijke of contractuele bevoegdheid om het actief en de verplichting gesaldeerd en gelijktijdig af te wikkelen en bovendien de intentie bestaat om de posten op deze wijze af te wikkelen. De met de gesaldeerd opgenomen financiële activa en financiële verplichtingen samenhangende rentebaten en rentelasten worden eveneens gesaldeerd opgenomen.

Schattingen en veronderstellingen

De opstelling van de jaarrekening in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 van het Burgerlijk Wetboek vereist dat het bestuur oordelen vormt en schattingen en veronderstellingen maakt die van invloed zijn op de toepassing van grondslagen en de gerapporteerde waarde van activa en verplichtingen, en van baten en lasten.

De schattingen en hiermee verbonden veronderstellingen zijn gebaseerd op ervaringen uit het verleden en verschillende andere factoren die gegeven de omstandigheden als redelijk worden beschouwd. De uitkomsten hiervan vormen de basis voor het oordeel over de boekwaarde van activa en verplichtingen die niet op eenvoudige wijze uit andere bronnen blijkt. De daadwerkelijke uitkomsten kunnen afwijken van deze schattingen.

De schattingen en onderliggende veronderstellingen worden voortdurend beoordeeld. Herzieningen van schattingen worden opgenomen in de periode waarin de schatting wordt herzien, indien de herziening alleen voor die periode gevolgen heeft, of in de periode van herziening en toekomstige perioden, indien de herziening gevolgen heeft voor zowel de verslagperiode als toekomstige perioden.

Verwerking van waardeveranderingen van beleggingen

Er wordt geen onderscheid gemaakt tussen gerealiseerde en ongerealiseerde waardeveranderingen van beleggingen. Alle waardeveranderingen van beleggingen, inclusief transactiekosten, provisies, valutakoersverschillen, e.d. worden als beleggingsopbrengsten in de staat van baten en lasten opgenomen.

Vreemde valuta

Activa en verplichtingen in vreemde valuta worden omgerekend naar euro's tegen de koers per balansdatum. Deze waardering is onderdeel van de waardering tegen reële waarde. Baten en lasten voortvloeiende uit transacties in vreemde valuta's worden omgerekend tegen de koers per transactiedatum. Alle valutakoersverschillen zijn verwerkt in de staat van baten en lasten.

	31-12-2017	31-12-2016
US Dollar	1,20	1,12
Japanse Yen	135,27	113,8
Britse pond	0,89	0,87
Zwitserse frank	1,17	1,09

SPECIFIEKE GRONDSLAGEN

GRONDSLAGEN VOOR DE WAARDERING VAN ACTIVA EN PASSIVA

Beleggingen voor risico fonds

Algemeen

De beleggingen worden gewaardeerd tegen reële waarde.

Vorderingen en schulden uit beleggingen welke samenhangen met een specifieke beleggingscategorie worden onder beleggingsdebiteuren dan wel -crediteuren opgenomen in de betreffende beleggingscategorie.

Reële waarde

De beleggingen van het fonds worden gewaardeerd tegen de reële waarde per balansdatum. Voor een deel van de financiële instrumenten van het fonds kan gebruik worden gemaakt van genoteerde marktprijzen. Derivaten worden gewaardeerd door gebruik te maken van netto contante waardeberekeningen. Bepaalde instrumenten, zoals participaties in beleggingsfondsen worden gewaardeerd door gebruik te maken van de intrinsieke waarde. Het is gebruikelijk en mogelijk om de reële waarde binnen een aanvaardbare bandbreedte van schattingen vast te stellen. Slechts indien de reële waarde van een beleggingen niet betrouwbaar kan worden vastgesteld, vindt waardering plaats op basis van geamortiseerde kostprijs.

Voor financiële instrumenten zoals beleggingsvorderingen en -schulden geldt dat de boekwaarde de reële waarde benadert als gevolg van het korte termijn karakter van de vorderingen en schulden. De boekwaarde van alle activa en de financiële verplichtingen op balansdatum benadert de reële waarde.

Vastgoedbeleggingen

Vastgoedbeleggingen worden gewaardeerd tegen de reële waarde per 31 december van het boekjaar. Voor niet-beursgenoteerde participaties en deelnemingen in onroerende zakenmaatschappijen is dit de berekende intrinsieke waarde die de reële waarde van de onderliggende beleggingen representeert.

De reële waarde van de vastgoedfondsen die in internationaal vastgoed beleggen worden gewaardeerd op basis van de door de onderliggende vastgoedfondsen opgegeven beleggingswaarden van die fondsen, zoals deze op het moment van waardering aan de beheerder ter beschikking staan. Overige vermogensbestanddelen van het fonds worden gewaardeerd volgens algemeen aanvaarde verslaggevingsgrondslagen.

Aandelen

De reële waarde van niet beursgenoteerde participaties is bepaald op basis van de laatst bekende intrinsieke waarde. Dit is het aandeel in het zichtbare eigen vermogen.

Vastrentende waarden

Beursgenoteerde vastrentende waarden en participaties in beursgenoteerde beleggingsinstellingen zijn gewaardeerd op reële waarde. De reële waarde is de per balansdatum geldende beurskoers.

Niet beursgenoteerde vastrentende waarden worden gewaardeerd tegen reële waarde. Deze waarde wordt bepaald door de te ontvangen kasstromen (rente, aflossingen en verwachte boeterente bij vervroegde aflossingen) contant te maken op basis van geldende marktrente, waarin opgenomen een opslag voor debiteurenrisico en liquiditeitsrisico.

Deposito's en vorderingen op banken worden gewaardeerd op verkrijgingsprijs.

Participaties in beleggingsfondsen die beleggen in hypothecaire leningen worden gewaardeerd tegen actuele waarde. De actuele waarde is berekend door middel van de "discounted cash flow"-methode (hierna: DCF-model). Bij de actuele waarde berekening is uitgegaan van een aantal parameters c.q. veronderstellingen met betrekking tot de disconteringsvoet en de verwachte kasstroom. De disconteringsvoet bestaat uit een basisrente gelijk aan de euroswapcurve plus opslagen voor type onderpand, soort financiering en risicocategorie. De verwachte kasstroom is de te ontvangen rente en aflossing op basis van het gewogen gemiddelde moment van ontvangst inclusief het vervroegd aflossingsrisico. De gehanteerde parameters in het DCF-model zijn ultimo boekjaar geactualiseerd.

Leningen worden gewaardeerd tegen actuele waarde, zijnde de contante waarde van de met vervroegde aflossing aangepaste kasstromen, verdisconteerd tegen de rente op staatsobligaties met vergelijkbare looptijden inclusief eventuele opslagen behorende bij het risicoprofiel van de leningen.

Derivaten

Derivaten worden gewaardeerd op reële waarde, zijnde de marktwaarde van het contract. Voor beursgenoteerde contracten is dit de beurskoers per balansdatum. Voor niet beursgenoteerde contracten is de waardering gebaseerd op beschikbare marktinformatie als input voor gehanteerde waarderingmodellen. Rentewaps worden gewaardeerd op basis van de verdisconteerde kasstromen tegen de zero-coupon swaprentecurve (EURIBOR). Creditposities in derivaten worden separaat verantwoord onder de overige schulden.

Overige beleggingen

De reële waarde van niet beursgenoteerde participaties is bepaald op basis van de laatst bekende intrinsieke waarde. Dit is het aandeel in het zichtbare eigen vermogen.

Vorderingen en overlopende activa

Vorderingen en overlopende activa worden bij de eerste verwerking gewaardeerd tegen reële waarde. Na de eerste verwerking worden vorderingen gewaardeerd tegen geamortiseerde kostprijs (gelijk aan de nominale waarde indien geen sprake is van transactiekosten) onder aftrek van eventuele bijzondere waardeverminderingen, indien sprake is van oninbaarheid.

Overige activa

Hieronder worden de liquide middelen opgenomen voor zover dit banktegoeden betreft welke onmiddellijk opeisbaar zijn. Liquide middelen worden gewaardeerd op nominale waarde. Onder de liquide middelen zijn opgenomen die banktegoeden die onmiddellijk opeisbaar zijn dan wel een looptijd korter dan twaalf maanden hebben. Zij worden onderscheiden van tegoeden in verband met beleggingstransacties. Liquide middelen uit hoofde van beleggingstransacties worden gepresenteerd onder de beleggingen.

Stichtingskapitaal en reserves

Algemeen

Stichtingskapitaal en reserves worden bepaald door het bedrag dat resteert nadat alle actiefposten en posten van het vreemd vermogen, inclusief de voorziening pensioenverplichtingen voor risico van het fonds en overige technische voorzieningen, volgens de van toepassing zijnde waarderingsgrondslagen in de balans zijn opgenomen.

In de toelichting wordt opgenomen het krachtens de Pensioenwet minimaal vereiste eigen vermogen volgens de in het Besluit financieel toetsingskader (FTK) voorgeschreven berekeningsmethodiek als het surplusvermogen.

Algemene reserve

Deze reserve is dat deel van het vermogen dat resteert nadat via de resultaatbestemming de solvabiliteitsreserve op het gewenste niveau is gebracht. Er is geen sprake van een maximering van de algemene reserve.

Solvabiliteitsreserve

De hoogte van de Solvabiliteitsreserve is gelijk aan het Vereist Eigen Vermogen berekend op basis van het standaardmodel van DNB.

Bestemmingsreserve VPL

Na het beëindigen van de VPL-regeling per 1 januari 2017 zijn nog nakomende premies VPL ontvangen. Het bestuur heeft besloten deze ontvangsten te reserveren voor onvoorziene nakomende aanspraken van deelnemers uit hoofde van de VPL-regeling. De hoogte van de bestemmingsreserve VPL is gelijk aan de nakomende premiepremiebetalingen VPL.

Technische voorzieningen voor risico fonds

Voorziening pensioenverplichtingen voor risico fonds

De voorziening pensioenverplichtingen voor risico fonds wordt gewaardeerd op marktwaarde. De marktwaarde wordt bepaald op basis van de contante waarde van de beste inschatting van toekomstige kasstromen die samenhangen met de op balansdatum onvoorwaardelijke pensioenverplichtingen. Onvoorwaardelijke pensioenverplichtingen zijn de opgebouwde nominale aanspraken en de onvoorwaardelijke (toeslag)toezeggingen.

De contante waarde wordt bepaald met gebruikmaking van de door DNB gepubliceerde rentetermijnstructuur.

Bij de berekening van de voorziening pensioenverplichtingen voor risico fonds is uitgegaan van het op de balansdatum geldende pensioenreglement en van de over de verstreken deelnemersjaren verworven aanspraken. Jaarlijks wordt door het bestuur besloten of op de opgebouwde pensioenaanspraken toeslagverlening kan worden toegepast. Alle per balansdatum bestaande toeslagbesluiten (ook voor toeslagbesluiten na balansdatum voor zover sprake is van ex ante condities) zijn in de berekening begrepen. Er wordt geen rekening gehouden met toekomstige salarisontwikkelingen.

Bij de berekening van de voorziening wordt rekening gehouden met premievrije pensioenopbouw in verband met invaliditeit op basis van de contante waarde van de toekomstige opbouw waarvoor vrijstelling is verleend wegens arbeidsongeschiktheid.

Bij de bepaling van de actuariële uitgangspunten wordt uitgegaan van voor de toezichthouder acceptabele grondslagen, waarbij rekening wordt gehouden met de voorzienbare trend in overlevingskansen.

De berekeningen zijn uitgevoerd op basis van de volgende actuariële grondslagen en veronderstellingen per 31 december:

Overlevingstafels

De voorziening ultimo jaar is berekend op basis van de door het Koninklijk Actuarieel Genootschap gepubliceerde Prognosetafel AG2016, startkolom 2018 (2016: Prognosetafel AG2016, startkolom 2017). De sterftetekansen zijn gecorrigeerd voor het verschil tussen de gehele Nederlandse bevolking en de deelnemerspopulatie van het pensioenfonds door gebruik te maken van fondsspecifieke correctiefactoren, berekend op basis van het Willis Towers Watson ervaringssterftemodel 2016. De overlevingskansen van de kinderen aan wie een wezenpensioen wordt uitgekeerd worden op één gesteld (geen sterfte).

Partnerfrequentie

Voor de berekening van de technische voorzieningen voor nog niet ingegane partnerpensioenen wordt uitgegaan van de partnerfrequentie zoals opgenomen in de CBS data 2013. Na de pensioendatum wordt uitgegaan van het bepaalde partnersysteem. In 2016 is de pensioenrichtleeftijd gewijzigd van 65 naar 67 en zijn de partnerfrequenties voor de leeftijden 65 en 66 geëxtrapoleerd vanaf de frequenties op leeftijd 65. Per 2018 worden de partnerfrequenties voor de leeftijd 68 geëxtrapoleerd vanaf de frequenties op leeftijd 67.

Leeftijdsverschil man-vrouw

Voor partnerpensioen is aangenomen dat de partner 3 jaar jonger is dan de verzekerde man en 3 jaar ouder dan de verzekerde vrouw.

Voorziening voor uitgesteld wezenpensioen

Ter dekking van nog niet ingegaan wezenpensioen wordt de voorziening voor het latente partnerpensioen voor deelnemers die nog niet gepensioneerd zijn met 2% verhoogd.

Voorziening voor toekomstige excassokosten

Ter dekking van toekomstige administratiekosten is een voorziening administratiekosten opgenomen. Deze voorziening bedraagt 6,25% van de totale netto voorziening pensioenverplichtingen.

Voorziening voor toekomstige pensioenopbouw arbeidsongeschikten

De technische voorzieningen voor de premievrijgestelde aanspraken van arbeidsongeschikte deelnemers worden bepaald als de contante waarde van de toekomstig op te bouwen aanspraken.

Voorziening voor het risico van premievrijstelling

Een voorziening voor het risico van premievrijstelling van zieke deelnemers die in de WIA terecht kunnen komen, wordt berekend door de invaliditeitsopslag uit de premie van de afgelopen twee jaar te nemen.

Niet opgevraagd pensioen

Voor pensioen dat nog niet is ingegaan omdat de deelnemer onvindbaar is of niet reageert wordt er gereserveerd alsof het pensioen is ingegaan. Daarnaast wordt tot de leeftijd van 70 jaar de som van de niet gedane uitkeringen gereserveerd.

Overige technische voorziening

Onder het hoofd 'Overige technische voorziening' worden voorzieningen opgenomen voor met de pensioenverplichtingen samenhangende risico's voor zover niet opgenomen in de berekening van de pensioenvoorziening. Het betreft hier voorziening gemoedsbezwaarden.

Overige schulden en overlopende passiva

Overige schulden en overlopende passiva worden bij de eerste verwerking gewaardeerd tegen reële waarde. Na de eerste verwerking worden schulden gewaardeerd tegen geamortiseerde kostprijs (gelijk aan de nominale waarde indien geen sprake is van transactiekosten).

Dekkingsgraad

De (nominale) dekkingsgraad van het fonds wordt berekend door op balansdatum het balanstotaal minus de kortlopende schulden te delen op de technische voorzieningen zoals opgenomen in de balans.

Onder het FTK is de beleidsdekkingsgraad leidend voor alle beleidsmaatregelen. De beleidsdekkingsgraad is het gemiddelde van de dekkingsgraad van de afgelopen 12 maanden en is daarmee minder afhankelijk van dagkoersen.

GRONDSLAGEN VOOR DE RESULTAATBEPALING

Algemeen

Baten en lasten worden toegerekend aan het boekjaar waarop deze betrekking hebben. De in de staat van baten en lasten opgenomen posten zijn in belangrijke mate gerelateerd aan de in de balans gehanteerde waarderinggrondslagen voor beleggingen en de voorzieningen pensioenverplichtingen. Zowel gerealiseerde als ongerealiseerde resultaten worden rechtstreeks verantwoord in het resultaat.

Premiebijdragen risico fonds

Onder premiebijdragen van werkgevers en werknemers wordt verstaan de aan derden in rekening gebrachte c.q. te brengen bedragen voor de in het verslagjaar verzekerde pensioenen onder aftrek van kortingen. Premies zijn toegerekend aan de periode waarop ze betrekking hebben.

De premiebaten in het boekjaar zijn gebaseerd op de voorlopige loonsomopgaven van de werkgevers, tenzij definitieve loonsomopgaven al zijn verwerkt in dat boekjaar.

Beleggingsresultaten risico fonds

(In)directe beleggingsresultaten zijn toegerekend aan de periode waarop ze betrekking hebben.

Indirecte beleggingsopbrengsten

Onder de indirecte beleggingsopbrengsten worden verstaan de gerealiseerde en ongerealiseerde waardeveranderingen en valutaresultaten. In de jaarrekening wordt geen onderscheid gemaakt tussen gerealiseerde en ongerealiseerde waardeveranderingen van beleggingen. Alle waardeveranderingen van beleggingen, inclusief valutakoersverschillen, worden als indirecte beleggingsopbrengsten in de staat van baten en lasten opgenomen. Aankoopkosten zijn verwerkt in de reële waarde van de beleggingen. Verkoopkosten worden verantwoord als onderdeel van de gerealiseerde herwaarderingen.

Directe beleggingsopbrengsten

Onder de directe beleggingsopbrengsten worden verstaan rentebaten en -lasten, dividenden, huuropbrengsten en soortgelijke opbrengsten. Dividend wordt verantwoord op het moment van betaalbaarstelling.

Kosten van vermogensbeheer

Onder kosten van vermogensbeheer worden de externe en de daaraan toegerekende interne kosten verstaan. Exploitatiekosten van onroerende zaken in exploitatie zijn in de kosten van vermogensbeheer opgenomen.

Verrekening van kosten

Met de directe en indirecte beleggingsopbrengsten zijn verrekend de aan de opbrengsten gerelateerde transactiekosten, provisies, valutaverschillen, e.d.

Pensioenuitkeringen

De pensioenuitkeringen betreffen de aan deelnemers uitgekeerde bedragen inclusief afkopen. De pensioenuitkeringen zijn berekend op actuariële grondslagen en toegerekend aan het verslagjaar waarop zij betrekking hebben.

Pensioenuitvoeringskosten

De pensioenuitvoeringskosten zijn toegerekend aan de periode waarop ze betrekking hebben. De kosten worden gerapporteerd inclusief BTW.

Mutatie technische voorzieningen voor risico fonds

Pensioenopbouw

De pensioenopbouw is de contante waarde van de pensioenaanspraken die toegekend zijn in het boekjaar.

Rentetoevoeging technische voorziening

De pensioenverplichtingen worden contant gemaakt tegen de nominale marktrente op basis van de door DNB gepubliceerde rentetermijnstructuur. De interesttoevoeging wordt tegen de rekenrente primo boekjaar berekend over de beginstand en de mutaties gedurende het jaar.

Onttrekking uit technische voorziening voor pensioenuitkeringen en pensioenuitvoeringskosten

Verwachte toekomstige pensioenuitkeringen worden vooraf actuariëel berekend en opgenomen in de technische voorziening. De onder dit hoofd opgenomen afname van de voorziening betreft het bedrag dat vrijkomt ten behoeve van de financiering van de pensioenen in de verslagperiode. Jaarlijks wordt 6,25% van de pensioenopbouw en de inkomende waardeoverdrachten toegevoegd aan de technische voorziening ten behoeve van de pensioenuitvoeringskosten. Daarnaast valt 6,25% van de uitkeringen, afkopen en uitgaande waardeoverdrachten vrij uit de technische voorziening ten behoeve van pensioenuitvoeringskosten (excassokosten).

Wijziging rentetermijnstructuur

Jaarlijks wordt per 31 december de actuele waarde van de technische voorzieningen herrekend door toepassing van de actuele rentetermijnstructuur. Het effect van de verandering van de rentetermijnstructuur wordt hieronder verantwoord.

Wijziging overige actuariële uitgangspunten

Mutatie technische voorzieningen uit hoofde van wijziging actuariële uitgangspunten heeft betrekking op de aanpassing van de sterftetafels. Voor verdere toelichting wordt verwezen naar de toelichting in de grondslagen inzake schattingswijzigingen.

Saldo overdrachten van rechten voor risico fonds

De post saldo overdrachten van rechten bevat het saldo van bedragen uit hoofde van overgenomen dan wel overgedragen pensioenverplichtingen.

Overige baten en lasten

De overige baten en lasten worden opgenomen voor de aan het verslagjaar toe te rekenen bedragen.

GRONDSLAGEN KASSTROOMOVERZICHT

Het kasstroomoverzicht is opgesteld overeenkomstig de directe methode. Alle ontvangsten en uitgaven worden hierbij als zodanig gepresenteerd. Er wordt onderscheid gemaakt tussen kasstromen uit pensioen- en beleggingsactiviteiten.

7.5 TOELICHTING OP DE BALANS

(x € 1.000)

ACTIVA

1. Beleggingen voor risico fonds

Verloopoverzicht per beleggingscategorie

	Vastgoed- beleggingen	Aandelen	Vastrentende waarden	Derivaten	Overige beleggingen	Totaal
Stand per 1 januari 2017	57.149	277.220	419.692	73.465	82.715	910.241
Aankopen	26.753	139.966	416.561	-	50.778	634.058
Verkopen	-461	-147.609	-368.433	-11.565	-83.775	-611.843
Overige mutaties*	-525	-	132	-	508	115
Waardemutaties	-2.897	34.829	3.849	-3.951	-807	31.023
Stand per 31 december 2017	<u>80.019</u>	<u>304.406</u>	<u>471.801</u>	<u>57.949</u>	<u>49.419</u>	<u>963.594</u>
Bij: Derivaten met een negatieve waarde						32.128
						<u>995.722</u>

* Overige mutaties betreft mutaties in beleggingsdebiteuren.

	Vastgoed- beleggingen	Aandelen	Vastrentende waarden	Derivaten	Overige beleggingen	Totaal
Stand per 1 januari 2016	57.431	254.847	380.342	41.386	32.346	766.352
Aankopen	5.668	66.520	241.935	2.746	49.406	366.275
Verkopen	-728	-75.088	-228.482	-	-4.704	-309.002
Overige mutaties*	244	-	-32	-	-	212
Waardemutaties	-5.466	30.941	25.929	29.333	5.667	86.404
Stand per 31 december 2016	<u>57.149</u>	<u>277.220</u>	<u>419.692</u>	<u>73.465</u>	<u>82.715</u>	<u>910.241</u>
Bij: Derivaten met een negatieve waarde						33.296
						<u>943.537</u>

Het fonds belegt zowel in 2017 als in 2016 niet in premiebijdragende ondernemingen. Zowel ultimo 2017 als ultimo 2016 heeft het fonds geen beleggingen uitgeleend en heeft het fonds geen andere constructies waarbij de beleggingen niet ter directe beschikking van het fonds staan.

In de beleggingsfondsen wordt gebruik gemaakt van derivaten, er is sprake van collateral management. Ultimo 2017 bedraagt het in de beleggingsfondsen ontvangen collateral € 1.169 (2016: € 288) en het betaalde collateral € - (2016: € -).

Voor directe beleggingen in derivaten is onderpand ontvangen in de vorm van staatsobligaties Frankrijk, Duitsland en Groot-Brittannië ter waarde van € 29.109 (2016: € 76.154).

Derivaten met een negatieve waarde zijn verantwoord onder de overige schulden en overlopende passiva.

Reële waarde

Schattingen en oordelen

Afgezien van de beleggingsvorderingen, -schulden en liquide middelen zijn de beleggingen van het pensioenfonds gewaardeerd tegen reële waarde per balansdatum. Het is over het algemeen mogelijk en gebruikelijk om de reële waarde binnen een aanvaardbare bandbreedte van schattingen vast te stellen. De boekwaarde van alle activa en de financiële verplichtingen op balansdatum benadert de reële waarde.

Voor een deel van de beleggingen van het pensioenfonds kan gebruik worden gemaakt van genoteerde marktprijzen. Echter, bepaalde beleggingen zijn gewaardeerd door middel van gebruikmaking van verschillende waarderingssystemen, inclusief verwijzing naar de huidige reële waarde van vergelijkbare instrumenten.

Gehanteerde waarderingssystematiek op basis van Richtlijn 290

	Genoteerde marktprijzen	NCW- berekeningen	Andere methode(n)	Totaal
Per 31 december 2017				
Vastgoedbeleggingen	-	-	80.019	80.019
Aandelen	-	-	304.406	304.406
Vastrentende waarden	181.593	41.491	248.717	471.801
Derivaten	-	57.949	-	57.949
Overige beleggingen	-	-	49.419	49.419
Totaal	181.593	99.440	682.561	963.594
	Genoteerde marktprijzen	NCW- berekeningen	Andere methode(n)	Totaal
Per 31 december 2016				
Vastgoedbeleggingen	-	-	57.149	57.149
Aandelen	-	-	277.220	277.220
Vastrentende waarden	169.341	31.781	218.570	419.692
Derivaten	-	73.465	-	73.465
Overige beleggingen	-	-	82.715	82.715
Totaal	169.341	105.246	635.654	910.241

Schatting van reële waarde

Vastgoedbeleggingen

Het deel van de waarde aan vastgoedbeleggingen dat is opgenomen op basis van 'andere methode' betreft indirect vastgoed. Vastgoedbeleggingen worden gewaardeerd tegen de reële waarde per 31 december van het boekjaar. voor niet-beursgenoteerde participaties en deelnemingen in onroerende zakenmaatschappijen is dit de berekende intrinsieke waarde die de reële waarde van de onderliggende beleggingen representeert.

Aandelen

Van de belegde waarde in aandelen staat de waarde van aandelenfondsen opgenomen als vastgesteld op basis van 'andere methode'. Aandelenfondsen worden gewaardeerd tegen de reële waarde, zijnde de intrinsieke waarde.

Vastrentende waarden

Het deel van de vastrentende waarden dat is opgenomen op basis van "genoteerde marktprijzen" betreft vooral staatsobligaties. Onder "NCW berekeningen" zijn de hypotheeklen opgenomen waar bij de schatting van de reële waarde van hypotheeklen wordt uitgegaan van verwachte toekomstige kasstromen. Onder "andere methode" zijn de obligatiebeleggingsfondsen opgenomen die worden gewaardeerd tegen berekende intrinsieke waarde.

Derivaten

Bij de schatting van de reële waarde van derivaten wordt uitgegaan van verwachte toekomstige kasstromen.

Overige beleggingen

Onder "andere methode" zijn de commodities opgenomen die worden gewaardeerd tegen berekende intrinsieke waarde. Onder "andere methode" zijn tevens de liquide middelen met betrekking tot beleggingsactiviteiten, beleggingsdebiteuren en -crediteuren verantwoord.

Vastgoedbeleggingen

	31-12-2017	31-12-2016
Specificatie vastgoedbeleggingen naar soort:		
Indirect vastgoed	77.833	54.438
Debiteuren vastgoed	2.186	2.711
	<u>80.019</u>	<u>57.149</u>

Aandelen

De aandelen kunnen als volgt worden gespecificeerd:

	31-12-2017	31-12-2016
Specificatie naar soort:		
Aandelenbeleggingsfondsen	<u>304.406</u>	<u>277.220</u>

Vastrentende waarden

De vastrentende waarden kunnen als volgt worden gespecificeerd:

	31-12-2017	31-12-2016
Specificatie naar soort:		
<i>Directe vastrentende waardenbeleggingen:</i>		
Staatsobligaties (beursgenoteerd)	181.593	169.341
Hypotheeklen	41.394	31.672
Leningen op schuldbekentenis	97	109
<i>Indirecte vastrentende waardenbeleggingen:</i>		
Obligatiebeleggingsfondsen	247.770	217.755
<i>Overige</i>		
Beleggingsdebiteuren	947	815
	<u>471.801</u>	<u>419.692</u>

Derivaten

	31-12-2017	31-12-2016
Specificatie naar soort:		
Rentederivaten	55.619	74.406
Valutaderivaten	2.273	-985
Overige derivaten	57	44
	<u>57.949</u>	<u>73.465</u>

Voor de uitvoering van het beleggingsbeleid wordt gebruikgemaakt van financiële derivaten. Als hoofdregel geldt dat derivaten uitsluitend worden gebruikt voor zover dit passend is binnen het algemene beleggingsbeleid. De portefeuillestructuur en het risicoprofiel, berekend inclusief de economische effecten van derivaten, dienen zich binnen de door het bestuur vastgestelde grenzen (limieten) te bevinden.

Het pensioenfonds gebruikt derivaten voornamelijk om het valutarisico en het renterisico af te dekken. Eén van de belangrijkste risico's bij derivaten is het kredietrisico. Dit is het risico dat tegenpartijen niet aan hun betalingsverplichtingen kunnen voldoen. Dit risico wordt beperkt door alleen transacties aan te gaan met te goeder naam en faam bekend staande partijen. Bovendien geldt dat zoveel mogelijk wordt gewerkt met onderpand.

Gebruik wordt gemaakt van onder meer de volgende instrumenten:

- Valutatermijncontracten: dit zijn met individuele banken afgesloten contracten waarbij de verplichting wordt aangegaan tot het verkopen van een valuta en de aankoop van een andere valuta, tegen een vooraf vastgestelde prijs en op een vooraf vastgestelde datum. Door middel van valutatermijncontracten worden valutarisico's afgedekt.
- Renteswaps: dit betreft met individuele banken afgesloten contracten waarbij de verplichting wordt aangegaan tot het uitwisselen van rentebetalingen over een nominale hoofdsom. Door middel van swaps wordt de rentegevoeligheid van de portefeuille beïnvloed.

Onderstaande tabel geeft inzicht in de derivatenposities per 31 december 2017:

Type contract	Contract- omvang	Activa	Passiva
Interest rate swaps	396.992	87.477	31.858
Valutaderivaten	255.035	2.543	270
Futures	-5.173	57	-
		<u>90.077</u>	<u>32.128</u>

Onderstaande tabel geeft inzicht in de derivatenposities per 31 december 2016:

Type contract	Contract- omvang	Activa	Passiva
Interest rate swaps	397.765	106.525	32.119
Valutaderivaten	130.119	192	1.177
Futures	572	44	-
		<u>106.761</u>	<u>33.296</u>

Overige beleggingen

De overige beleggingen kunnen als volgt worden gespecificeerd:

	<u>31-12-2017</u>	<u>31-12-2016</u>
Specificatie naar soort:		
Commodities*	49.174	46.938
Liquide middelen	-263	35.777
Beleggingsdebiteuren	508	-
	<u>49.419</u>	<u>82.715</u>

* Het commodities fonds heeft geen fysieke belangen in grondstoffen, maar neemt posities in grondstoffen door middel van financiële derivaten. Het commodities fonds is belegd in 21 liquide goederentermijncontracten. Behalve derivaten is het commodities fonds belegd in korte staatsobligaties en cash.

Door het pensioenfonds wordt niet belegd in premiebijdragende (aangesloten) ondernemingen.

2. Vorderingen en overlopende activa

	<u>31-12-2017</u>	<u>31-12-2016</u>
Vordering op werkgevers	654	705
Vordering op deelnemers	40	10
Terug te vorderen BTW 2009 -2014	81	81
Administratiekosten	22	-
Overige vorderingen	55	14
	<u>852</u>	<u>810</u>

Bij de waardering van vorderingen wordt rekening gehouden met het risico van oninbaarheid door hiervoor een voorziening in aftrek te brengen op het saldo van de uitstaande vorderingen. Voor gelijksoortige posten met gelijksoortige risico's wordt gezamenlijk een schatting gemaakt van verliezen en risico's op balansdatum. Deze systematiek om de voorziening vast te stellen wordt gerekend tot de statische methode.

Alle vorderingen hebben een resterende looptijd van korter dan één jaar.

	<u>31-12-2017</u>	<u>31-12-2016</u>
Nadere specificatie "Vordering op werkgevers"		
Werkgevers	781	887
Voorziening dubieuze debiteuren	-127	-182
	<u>654</u>	<u>705</u>

In 2017 is een bedrag van €55 vrijgevallen uit de voorziening (2016: €251). Er werd een bedrag van €48 aan premies over voorgaande jaren als oninbaar afgeschreven (2016: €6). In 2016 werd €108 ontvangen uit een reeds afgeschreven faillissement.

3. Overige activa

	<u>31-12-2017</u>	<u>31-12-2016</u>
Liquide middelen	<u>3.400</u>	<u>1.477</u>

Onder de liquide middelen worden opgenomen die tegoeden op bankrekeningen, die onmiddellijk dan wel op korte termijn opeisbaar zijn en niet het karakter van beleggingen hebben. Bankrekeningen die beheerd worden door de vermogensbeheerder zijn onder de overige beleggingen opgenomen. Er zijn geen kredietfaciliteiten van toepassing.

PASSIVA

4. Stichtingskapitaal en reserves

Mutatieoverzicht eigen vermogen

	Solvabiliteits- reserve	Bestemmings- reserve VPL	Algemene reserve	Totaal
Stand per 1 januari 2017	153.276	-	-167.306	-14.030
Uit bestemming saldo van baten en lasten	6.832	307	41.718	48.857
Stand per 31 december 2017	160.108	307	-125.588	34.827

	Solvabiliteits- reserve	Algemene reserve	Totaal
Stand per 1 januari 2016	141.507	-166.465	-24.958
Uit bestemming saldo van baten en lasten	11.769	-841	10.928
Stand per 31 december 2016	153.276	-167.306	-14.030

	31-12-2017	31-12-2016
	In %	In %

Solvabiliteit

Pensioenvermogen	966.349	103,7	910.882	98,5
Af: technische voorzieningen	931.829	100,0	924.912	100,0
Eigen vermogen	34.520	3,7	-14.030	-1,5
Af: vereist eigen vermogen	160.108	17,2	153.276	16,6
Vrij vermogen	-125.588	-13,5	-167.306	-18,1
Minimaal vereist eigen vermogen	41.001	4,4	40.696	4,4
Actuele dekkingsgraad		103,7		98,5
Beleidsdekkingsgraad		102,0		95,3

Herstelplan

Per 1 januari 2017 was de beleidsdekkingsgraad 95,3% en lag daarmee onder het vereist eigen vermogen. Er is sprake van een reservetekort waardoor het fonds verplicht was om op uiterlijk 31 maart 2017 een herstelplan in te dienen bij DNB. Het fonds heeft op 28 maart 2017 het herstelplan verstuurd naar DNB. Hiermee vervalt het reeds bestaande herstelplan.

In het nieuwe herstelplan heeft het fonds aangegeven welke maatregelen worden ingezet om binnen 10 jaar het vereist eigen vermogen te behalen. Het fonds heeft zich ten doel gesteld om in 2026 een beleidsdekkingsgraad van 117,8% te hebben. Bij het opstellen van het herstelplan heeft het bestuur zich laten ondersteunen door externe adviseurs. Het herstelplan is goedgekeurd door toezichthouder DNB.

Het herstelplan is opgesteld op basis van de in 2017 geldende pensioenregeling, er wordt niet uitgegaan van aanvullende maatregelen.

In 2017 heeft de dekkingsgraad zich ten opzichte van het herstelplan als volgt ontwikkeld:

	Werkelijk 2017	Herstelplan 2017
	%	%
Dekkingsgraad per 1 januari	98,5	98,2
Premie	-0,6	-1,0
Verandering van de rentetermijnstructuur	1,5	-
Rendement op beleggingen	4,7	3,9
Overige oorzaken en kruiseffecten	-0,4	-0,1
Dekkingsgraad per 31 december	103,7	101,0

In het herstelplan wordt uitgegaan van een dekkingsgraad van 98,2% primo 2017.

De dekkingsgraad bedroeg op 31 december 2017 103,7% en liep daarmee voor op het herstelplan dat uitgaat van 101,0% op die datum.

De premie heeft meer bijgedragen aan de dekkingsgraad dan verwacht volgens het herstelplan. Dit wordt verklaard doordat in het herstelplan is uitgegaan van een lagere premie dan de werkelijke premie in 2017.

De verandering van de rentetermijnstructuur heeft geleid tot een stijging van de dekkingsgraad. In het herstelplan is de verandering van de rentetermijnstructuur per definitie op nul gesteld. Bij de bepaling van de werkelijke dekkingsgraad is van de daadwerkelijke rentetermijnstructuur ultimo van het boekjaar uitgegaan die hoger is dan de rentetermijnstructuur primo het jaar.

Het rendement op beleggingen heeft meer positief bijgedragen aan de dekkingsgraad dan verwacht volgens het herstelplan. Dit wordt verklaard doordat in het herstelplan is uitgegaan van een lager rendement dan het rendement op de beleggingen werkelijk was.

Het effect bij overige oorzaken en kruiseffecten wordt voornamelijk veroorzaakt door het resultaat door wijzigingen van de actuariële uitgangspunten. De in het herstelplan opgegeven maatregelen zijn volledig uitgevoerd, in het verslagjaar of het lopende jaar is geen definitieve korting doorgevoerd.

Ultimo 2017 was nog steeds sprake van een reservetekort. Daarom is op 29 maart 2018 een update van het herstelplan aan DNB verstuurd. Uit de update van het herstelplan 2018 volgt dat het fonds binnen de hersteltermijn uit zowel dekkingstekort als reservetekort zal zijn en vooralsnog niet hoeft te korten. Op 18 mei 2018 heeft DNB ingestemd met het herstelplan.

5. Technische voorzieningen voor risico fonds

Mutatieoverzicht voorziening pensioenverplichtingen voor risico fonds

	2017	2016
Stand per 1 januari	924.912	792.652
Pensioenopbouw	37.644	23.350
Inkoop uit hoofde van VPL-regeling	-50	35.772
Rentetoevoegingen	-2.065	-484
Onttrekking voor pensioenuitkeringen en pensioenuitvoeringskosten	-13.351	-12.819
Wijziging rentetermijnstructuur	-14.060	86.644
Wijziging overige actuariële uitgangspunten	-	1.110
Wijziging uit hoofde van overdracht van rechten	-100	-13
Overige mutatie voorziening pensioenverplichtingen	-1.101	-1.300
Stand per 31 december	<u>931.829</u>	<u>924.912</u>

Voor een toelichting op de verschillende posten wordt verwezen naar de toelichting op de verschillende posten uit de staat van baten en lasten.

	31-12-2017	31-12-2016
Specificatie technische voorziening naar aard:		
Basisregeling	919.954	914.033
Premievrijstelling / IBNR	11.875	10.879
	<u>931.829</u>	<u>924.912</u>

Specificatie voorziening pensioenverplichtingen voor risico fonds:

	31-12-2017		31-12-2016	
	Aantal	Aantal	Aantal	Aantal
Actieve deelnemers	6.485	360.142	5.788	362.096
Pensioengerechtigden	7.679	216.485	7.676	215.430
Gewezen deelnemers	16.096	289.212	15.952	282.740
Overigen	-	11.284	-	10.319
Netto pensioenverplichtingen	<u>30.260</u>	<u>877.123</u>	<u>29.416</u>	<u>870.585</u>
Toekomstige kosten uitvoering pensioenregeling	-	54.706	-	54.327
	<u>30.260</u>	<u>931.829</u>	<u>29.416</u>	<u>924.912</u>

De methode voor de berekening van de pensioenverplichtingen is zodanig toegepast dat er geen sprake is van een financieringsachterstand.

Naar hun aard hebben de technische voorzieningen in het algemeen een langlopend karakter.

Overige technische voorziening

	2017	2016
Overige technische voorziening (Spaarfonds gemoedsbezwaarden)		
Stand 1 januari	9	8
Rentetoevoeging	-	1
Premie	7	-
Stand per 31 december	<u>16</u>	<u>9</u>

Spaarfonds gemoedsbezwaarden

Het bestuur kan individuele vrijstelling van deelneming aan de verplichte pensioenregelingen aan een werknemer verlenen, indien deze gemoedsbezwaarden heeft tegen iedere vorm van verzekeren. Dit ontslaat zijn werkgever noch betrokkene van de verplichting tot afdracht van de reguliere bijdragen aan het fonds. Deze bijdragen worden op een individuele spaarrekening gestort, waaraan jaarlijks interest wordt toegevoegd. De gespaarde bijdragen van de gemoedsbezwaarden worden na het bereiken van de 67-jarige leeftijd in gelijke termijnen aan betrokkene gedurende 15 jaar uitgekeerd. Bij overlijden van de gemoedsbezwaarde voordat de uitkeringen zijn ingegaan, wordt het saldo in gelijke termijnen gedurende 15 jaar aan de partner uitgekeerd. Bij overlijden van de gemoedsbezwaarde na ingang van de uitkering, worden de uitkeringen gedurende de resterende periode voortgezet ten behoeve van de partner.

Korte beschrijving van de pensioenregeling

De regeling kent een pensioenrichtleeftijd* van 67 jaar en is een middelloonregeling. De toetredingsleeftijd is 21 jaar. Voor 2017 bedraagt het opbouwpercentage 1,875% (2016: 1,875%) van de pensioengrondslag. Het maximum pensioensalaris, de vaste bestanddelen van het inkomen, is gelijk aan het maximum premieloon als bedoeld in artikel 17 van de Wet financiering sociale verzekeringen.

Er is sprake van opbouw voor een levenslang partnerpensioen, dat 70% van het (haalbare) ouderdompensioen bedraagt. In de regeling zijn tevens premievrijstelling bij arbeidsongeschiktheid en flexibiliseringsmogelijkheden opgenomen.

* Per 1 januari 2018 is de pensioenrichtleeftijd verhoogd naar 68 jaar.

Toeslagverlening

De mate van toeslagverlening wordt jaarlijks door het bestuur vastgesteld en is afhankelijk van de financiële positie van het pensioenfonds. Er bestaat geen recht op toeslagen. De premie bevat geen expliciete opslag ten behoeve van het toeslagbeleid. Bovendien wordt er door het pensioenfonds geen reserve aangehouden om in de toekomst toeslagen te kunnen verlenen. De voorwaardelijke toeslagen worden gefinancierd uit overrendementen.

De ambitie van de toeslagverlening is:

- a) een toeslag te verlenen op de pensioenaanspraken van deelnemers, gewezen deelnemers en andere aanspraakgerechtigden van maximaal de stijging van het CBS-consumentenprijsindexcijfer, alle huishoudens. Als referentieperiode voor de vaststelling van de toeslag wordt uitgegaan van de periode aanvangende 1 juli van het afgelopen jaar tot 1 juli van het jaar daarvoor;
- b) een toeslag te verlenen op de pensioenrechten van pensioengerechtigden van maximaal de stijging van het CBS-consumentenprijsindexcijfer, alle huishoudens. Als referentieperiode voor de vaststelling van de toeslag wordt uitgegaan van de periode aanvangende 1 juli van het afgelopen jaar tot 1 juli van het jaar daarvoor.

Het toeslagbeleid is gebaseerd op toekomstbestendige toeslagverlening. Het fonds verleent alleen een toeslag indien de beleidsdekkingsgraad per 1 januari van het kalenderjaar van het fonds zich boven de 110% bevindt. De hoogte van de toeslag is afhankelijk van de beleidsdekkingsgraad en de hierboven genoemde toeslagambitie. Hierbij wordt rekening gehouden met de wettelijke voorschriften voor toekomstbestendige toeslag.

Eventuele toeslag vindt plaats per 1 januari van enig jaar en wordt verleend over de pensioenaanspraken en pensioenrechten per 31 december van het laatste kalenderjaar, met inbegrip van eerder verleende toeslagen. Nadat de toeslag is verleend maakt de toeslag deel uit van de pensioenaanspraak of het pensioenrecht.

Feitelijke toekenning van toeslagen zal altijd eerst plaatsvinden na een daartoe door het bestuur genomen besluit.

In de afgelopen drie jaren zijn de pensioenaanspraken en de ingegane pensioenen verhoogd met

	actieven	Inactieven
1 januari 2017	0,00%	0,00%
1 januari 2016	0,00%	0,00%
1 januari 2015	0,00%	0,00%

Het bestuur heeft besloten om per 1 januari 2018 geen toeslagen te verlenen.

6. Overige schulden en overlopende passiva

	<u>31-12-2017</u>	<u>31-12-2016</u>
Te verrekenen premies	197	446
Derivaten met negatieve waarde	32.128	33.296
Belastingen en premies sociale verzekeringen	275	272
Beleggingskosten	417	414
Waardeoverdrachten	162	4
Advieskosten en controlekosten	116	188
Administratiekosten	-	259
Overige schulden	7	54
	<u>33.302</u>	<u>34.933</u>

Alle schulden hebben een resterende looptijd van korter dan één jaar.

Risicobeheer en derivaten

Solvabiliteitsrisico

Het pensioenfonds wordt bij het beheer van de pensioenverplichtingen en de financiering daarvan geconfronteerd met risico's. De belangrijkste doelstelling van het fonds is het nakomen van de pensioentoezeggingen. Voor het realiseren van deze doelstelling wordt gestreefd naar een toereikende solvabiliteit op basis van de reële waarde van de pensioenverplichtingen.

Het belangrijkste risico voor het pensioenfonds betreft het solvabiliteitsrisico, ofwel het risico dat het pensioenfonds niet beschikt over voldoende vermogen ter dekking van de pensioenverplichtingen. De solvabiliteit wordt gemeten zowel op basis van algemeen geldende normen als ook naar de specifieke normen welke door de toezichthouder worden opgelegd. Indien de solvabiliteit van het pensioenfonds zich negatief ontwikkelt, bestaat het risico dat het pensioenfonds de premie voor de onderneming en deelnemers moet verhogen en het risico dat er geen ruimte beschikbaar is voor een eventuele toeslagverlening van opgebouwde pensioenrechten. In het uiterste geval kan het noodzakelijk zijn dat het pensioenfonds verworven pensioenaanspraken en pensioenrechten moet verminderen.

De actuele dekkingsgraad heeft zich als volgt ontwikkeld:

	<u>31-12-2017</u>	<u>31-12-2016</u>
Het tekort op FTK-grondslagen is als volgt:		
Voorziening pensioenverplichtingen voor risico fonds	931.829	924.912
Buffers:		
S1 Renterisico	35.698	32.673
S2 Risico zakelijke waarden	111.916	107.914
S3 Valutarisico	15.391	13.704
S4 Grondstoffenrisico	19.873	19.623
S5 Kredietrisico	39.856	37.865
S6 Verzekeringstechnisch risico	28.634	29.622
S7 Liquiditeitsrisico	-	-
S8 Concentratierisico	-	-
S9 Operationeel risico	-	-
S10 Actief beheerrisico	-	-
Diversificatie effect	-91.260	-88.125
Totaal S (vereiste buffers)	<u>160.108</u>	<u>153.276</u>
Vereist vermogen (artikel 132 Pensioenwet)	1.091.937	1.078.188
Pensioenvermogen (totaal activa - schulden)	<u>966.349</u>	<u>910.882</u>
Tekort	<u>-125.588</u>	<u>-167.306</u>

Het pensioenfonds heeft ter afdekking van risico's derivatencontracten afgesloten. Hiermee is bij het bepalen van de vereiste buffers rekening gehouden. Bij de berekening van de buffers past het pensioenfonds het standaard model van DNB toe, waarbij uitgegaan wordt van het vereist vermogen in evenwichtssituatie, gebaseerd op de strategische asset mix.

Beleid en risicobeheer

Het bestuur beschikt over een aantal beleidsinstrumenten ten behoeve van het beheersen van deze risico's. Deze beleidsinstrumenten betreffen:

- beleggingsbeleid;
- premiebeleid;
- herverzekeringsbeleid;
- toeslagbeleid.

De keuze en toepassing van beleidsinstrumenten vindt plaats na uitvoerige analyses ten aanzien van te verwachten ontwikkelingen van de verplichtingen en de financiële markten. Daarbij wordt onder meer gebruikgemaakt van ALM-studies. Een ALM-studie is een analyse van de structuur van de pensioenverplichtingen en van verschillende beleggingsstrategieën en de ontwikkeling daarvan in diverse economische scenario's.

De uitkomsten van deze analyses vinden hun weerslag in jaarlijks door het bestuur vast te stellen beleggingsrichtlijnen als basis voor het uit te voeren beleggingsbeleid. De beleggingsrichtlijnen geven normen en limieten aan waarbinnen de uitvoering van het beleggingsbeleid moet plaatsvinden. Ze zijn gericht op het beheersen van de volgende belangrijkste (beleggings)risico's. Bij de uitvoering van het beleggingsbeleid wordt gebruik gemaakt van derivaten.

Marktrisico's (S1 - S4)

Het marktrisico omvat het renterisico, het prijs(koers)risico en het valutarisico. Marktrisico omvat de mogelijkheden voor winst of verlies en door een verandering van marktfactoren. Marktfactoren kunnen bijvoorbeeld marktprijzen zijn van aandelen, grondstoffen, vastgoed en private equity (prijsrisico), maar ook valutakoersen (valutarisico) of rentes (renterisico).

De strategie van het pensioenfonds met betrekking tot het beleggingsrisico wordt bepaald door de beleggingsdoelstellingen. Het marktrisico wordt op dagelijkse basis beheerst in overeenstemming met de aanwezige beleidskaders en richtlijnen. De overallmarktposities worden periodiek gerapporteerd aan het bestuur.

De mate waarin de beleggingsportefeuille van het pensioenfonds gevoelig is voor het prijs- en renterisico is in de volgende alinea weergegeven, vervolgens worden de risico's die het pensioenfonds loopt nader toegelicht.

S1 Renterisico

Het renterisico is het risico dat de waarden van de portefeuille vastrentende waarden en de pensioenverplichtingen wijzigen als gevolg van veranderingen in de marktrente.

De rentegevoeligheid kan worden gemeten door middel van de duration. De duration geeft aan hoeveel procent bij benadering de reële waarde van een belegging of verplichting verandert bij een parallelle verschuiving van de rentecurve. Een hoge duration geeft een hoge gevoeligheid voor veranderingen in de rente weer.

	31-12-2017		31-12-2016	
	Balanswaarde	Duration	Balanswaarde	Duration
Vastrentende waarden (voor derivaten)	570.707	7,6	504.968	7,8
Vastrentende waarden (na derivaten)	627.293	19,7	580.174	22,4
Voorziening pensioenverplichtingen voor risico fonds	931.813	21,2	924.912	21,6

Op balansdatum is de duration van de beleggingen aanzienlijk korter dan de duration van de verplichtingen. Er is derhalve sprake van een zogenaamde "duration-mismatch". Dit betekent dat bij een rentestijging de waarde van de beleggingen minder snel daalt dan de waarde van de verplichtingen (bij toepassing van de actuele marktrentestructuur) daalt, waardoor de dekkingsgraad zal stijgen. Bij een rentedaling zal de waarde van de beleggingen minder snel stijgen dan de waarde van de verplichtingen, waardoor de dekkingsgraad daalt.

Het beleid van het pensioenfonds is gericht op het verkleinen van de "duration-mismatch". Dit wordt gerealiseerd door het kopen van meer langlopende obligaties in plaats van aandelen (aandelen hebben per definitie een duration van nul), binnen de portefeuille kortlopende obligaties vervangen door langlopende obligaties of door middel van renteswaps.

Bij een renteswap wordt een vaste lange rente geruild tegen een variabele korte rente. Het pensioenfonds ontvangt in dit geval een lange rente, vergelijkbaar met de kasstroom van een langlopende obligatie en betaalt daarvoor een variabele korte rente (bijvoorbeeld Euribor). Hierdoor wordt de "duration-mismatch" verkleind, maar het pensioenfonds wordt wel afhankelijk van de ontwikkeling van de korte rente die het pensioenfonds aan de tegenpartij betaalt. Bij het afsluiten van een swap kunnen dus mismatchrisico's worden afgedekt en worden nieuwe risico's geïntroduceerd die gepaard gaan met dit soort instrumenten (zoals liquiditeit, tegenpartij en juridisch risico).

In 2015 is besloten om met ingang van juni 2015 het renterisico van de pensioenverplichtingen voor 55% af te dekken. Dit matchpercentage wordt bereikt door een combinatie van vastrentende waarden en discretionaire swaps. Als bandbreedte wordt een marge aangehouden van 5% naar beneden en naar boven. Elk kwartaal ultimo zal de fiduciair manager het matchpercentage monitoren en indien deze buiten de gestelde bandbreedte komt rebalancen naar het afgesproken matchpercentage. Hierbij vindt afstemming op de meest recente schatting van de pensioenverplichtingen plaats. Het matchpercentage wordt na de rebalancing passief beheerd. Hierdoor kunnen veranderingen in de verplichtingen en beleggingen gedurende het kwartaal resulteren in een afwijking van het beoogde match- en afdekkingpercentage. De renteafdekking per balansdatum, op basis van marktrente, bedraagt 52,1%.

Het bestuur hanteert een zogenaamde 'bucket' benadering in het matchingbeleid, waarbij de matching van de verplichtingen plaatsvindt per mandje van looptijden van 5 jaar teneinde het risico van veranderingen in de rentetermijnstructuur zoveel mogelijk te elimineren. Er vindt geen automatische rebalancing op bucketniveau plaats.

De samenstelling van de vastrentende waarden naar looptijd is als volgt:

	31-12-2017		31-12-2016	
	In %		In %	
Resterende looptijd < 1 jaar	97.413	16,9	65.845	12,2
Resterende looptijd > 1 en < 5 jaar	86.237	15,0	85.528	15,9
Resterende looptijd > 5 jaar	392.504	68,1	386.784	71,9
	<u>576.154</u>	<u>100,0</u>	<u>538.157</u>	<u>100,0</u>

Het in de balans verantwoorde saldo vastrentende waarden ad € 471.801 (2016: € 419.692) is niet gelijk aan het in bovenstaande tabel genoemde saldo vastrentende waarden. Dit wordt veroorzaakt doordat in deze paragraaf het doorkijk-principe wordt toegepast. Het verschil ultimo boekjaar is in onderstaande tabel nader gekwantificeerd:

(x € 1.000)	31-12-2017 EUR	31-12-2016 EUR
Vastrentende waarden balans	471.801	419.692
Rente derivaten	55.617	74.405
Valuta derivaten	-1.205	1.650
Staatsobligaties in commoditiesfonds	56.382	45.736
Overige	-6.441	-3.326
Totaal correctie "doorkijk principe"	104.353	118.465
Vastrentende waarden risicoparagraaf	576.154	538.157

De benodigde buffer voor het renterisico bedraagt € 35.698 (2016: € 32.673).

S2 Risico zakelijke waarden

Prijrisico

Prijrisico is het risico van waardewijzigingen door de ontwikkeling van marktprijzen, die wordt veroorzaakt door factoren gerelateerd aan een individuele belegging, de uitgevende instelling of generieke factoren. Omdat alle beleggingen worden gewaardeerd tegen reële waarde waarbij waardewijzigingen onmiddellijk in het saldo van baten en lasten worden verwerkt, zijn alle wijzigingen in marktomstandigheden direct zichtbaar in het beleggingsresultaat. Het prijsrisico wordt gemitigeerd door diversificatie.

	31-12-2017		31-12-2016	
		In %		In %
Specificatie vastgoedbeleggingen naar aard:				
Kantoren	10.322	12,9	10.567	18,5
Winkels	22.105	27,6	16.819	29,4
Bedrijfsruimten	4.230	5,3	1.101	1,9
Woningen	25.243	31,6	21.024	36,8
Overige*	18.119	22,6	7.638	13,4
	<u>80.019</u>	<u>100,0</u>	<u>57.149</u>	<u>100,0</u>

* Onder overige valt een bedrag van € 3.303 onder vastgoed Zorgsector (2016: € 2.278).

	31-12-2017		31-12-2016	
	In %		In %	
Specificatie vastgoedbeleggingen naar regio:				
Europa	53.882	67,3	51.510	90,2
Noord-Amerika	16.944	21,2	4.419	7,7
Overige	9.193	11,5	1.220	2,1
	<u>80.019</u>	<u>100,0</u>	<u>57.149</u>	<u>100,0</u>

	31-12-2017		31-12-2016	
	In %		In %	
Specificatie aandelen naar sector:				
Beleggingsinstellingen	1.611	0,5	1.082	0,4
Financiële instellingen (w.o. banken en verzekeraars)	65.530	21,3	57.799	20,8
Nijverheid en industrie	148.007	48,3	137.412	49,6
Handel	17.627	5,8	15.976	5,8
Transport en opslag	3.144	1,0	3.082	1,1
Nutsbedrijven	10.286	3,4	10.397	3,8
Overige dienstverlening	51.734	16,9	43.607	15,7
Andere instellingen	8.467	2,8	7.865	2,8
	<u>306.406</u>	<u>100,0</u>	<u>277.220</u>	<u>100,0</u>

	31-12-2017		31-12-2016	
		In %		In %
Specificatie aandelen naar regio:				
Europa	101.881	33,5	103.848	37,5
Noord Amerika	105.998	34,9	89.929	32,4
Overige Mature Markets	15.879	5,2	17.570	6,3
Asia Pacific	35.615	11,7	29.220	10,5
BRIC landen	20.746	6,8	19.809	7,2
Emerging Markets	7.440	2,4	7.108	2,6
Overig	16.847	5,5	9.736	3,5
	<u>304.406</u>	<u>100,0</u>	<u>277.220</u>	<u>100,0</u>

De benodigde buffer voor het risico zakelijke waarden bedraagt € 111.916 (2016: € 107.914).

S3 Valutarisico

Het totaalbedrag van de gehele beleggingsportefeuille dat buiten de euro wordt belegd bedraagt ultimo 2017 circa € 460.120 (2016: € 404.320). De netto risicopositie bedraagt circa 7% (2016: 7%).

De vreemde valutapositie voor en na afdekking door valutaderivaten is als volgt weer te geven:

	Positie voor afdekking	Valuta-derivaten	Nettopositie na afdekking 2017	Nettopositie na afdekking 2016
EUR	503.474	393.531	897.005	848.939
CHF	14.575	-14.215	360	423
GBP	36.739	-34.943	1.796	628
JPY	2.844	-2.891	-47	49
USD	324.847	-309.970	14.877	14.202
Overige	81.115	-31.512	49.603	46.000
	<u>963.594</u>	<u>-</u>	<u>963.594</u>	<u>910.241</u>

De benodigde buffer voor het valutarisico bedraagt € 15.391 (2016: € 13.704).

S4 Grondstoffenrisico

De omvang van de buffer voor het grondstoffenrisico moet dusdanig zijn dat een waardedaling van 35% kan worden opgevangen voor dat deel van de portefeuille dat in grondstoffen is belegd.

De benodigde buffer voor grondstoffenrisico bedraagt € 19.873 (2016: € 19.623).

S5 Kredietrisico

Kredietrisico is het risico van financiële verliezen voor het pensioenfonds als gevolg van faillissement of betalingsonmacht van tegenpartijen waarop het pensioenfonds (potentiële) vorderingen heeft. Hierbij kan onder meer worden gedacht aan partijen die obligatieleningen uitgeven, banken waar deposito's worden geplaatst, marktpartijen waarmee Over The Counter (OTC)-derivatenposities worden aangegaan en aan bijvoorbeeld herverzekeraars.

Een voor beleggingsactiviteiten specifiek onderdeel van kredietrisico is het settlementrisico. Dit heeft betrekking op het risico dat partijen waarmee het pensioenfonds transacties is aangegaan niet meer in staat zijn hun tegenprestatie te verrichten waardoor het pensioenfonds financiële verliezen lijdt.

Beheersing vindt plaats door het stellen van limieten aan tegenpartijen op totaalniveau, dat wil zeggen met inachtneming van alle posities die een tegenpartij heeft jegens het pensioenfonds; het vragen van extra zekerheden zoals onderpand en dergelijke bij hypothecaire geldleningen en het uitlenen van effecten; het hanteren van prudente verstrekkingnormen bij hypothecaire geldleningen. Ter afdekking van het settlementrisico wordt door het pensioenfonds enkel belegd in markten waar een voldoende betrouwbaar clearing- en settlementsysteem functioneert. Voordat in nieuwe markten wordt belegd, wordt eerst onderzoek gedaan naar de waarborgen op dit gebied. Met betrekking tot OTC-derivaten wordt door het pensioenfonds enkel gewerkt met tegenpartijen waarmee ISDA/CSA-overeenkomsten zijn afgesloten zodat posities van het pensioenfonds adequaat worden afgedekt door onderpand. Er wordt gebruik gemaakt van dagelijkse waarderingen.

	31-12-2017		31-12-2016	
	In %		In %	
Specificatie vastrentende waarden naar sector:				
Nederlandse overheidsinstellingen	61.165	10,6	59.039	11,0
Buitenlandse overheidsinstellingen	222.543	38,6	192.054	35,7
Beleggingsinstelling	44.721	7,8	35.009	6,5
Transport en opslag	3.532	0,6	4.068	0,8
Financiële instellingen (waaronder banken en verzekeraars)	139.081	24,1	148.567	27,5
Vastgoed	3.177	0,6	2.807	0,5
Nijverheid en industrie	51.476	8,9	51.252	9,5
Handel	6.455	1,1	5.152	1,0
Overige dienstverlening	42.941	7,5	39.599	7,4
Diversen	1.063	0,2	610	0,1
	<u>576.154</u>	<u>100,0</u>	<u>538.157</u>	<u>100,0</u>

	31-12-2017		31-12-2016	
	In %		In %	
Specificatie vastrentende waarden naar regio:				
Europa	391.513	67,9	377.045	70,0
Noord Amerika	138.139	24,0	105.548	19,6
Overige Mature Markets	7.815	1,4	5.628	1,1
Asia Pacific	7.638	1,3	8.852	1,6
BRIC landen	3.782	0,7	2.975	0,6
Emerging Markets	6.353	1,1	5.316	1,0
Overig	20.914	3,6	32.793	6,1
	<u>576.154</u>	<u>100,0</u>	<u>538.157</u>	<u>100,0</u>

Ten aanzien van de kredietwaardigheid van de debiteuren van de vastrentende portefeuille kan het volgende overzicht worden gegeven:

	31-12-2017		31-12-2016	
	In %		In %	
AAA	220.285	38,2	194.052	36,1
AA	81.868	14,2	69.651	12,9
A	50.311	8,7	38.348	7,1
BBB	68.882	12,0	76.327	14,2
Lower than B	78.827	13,7	69.713	13,0
Not rated*	75.981	13,2	90.066	16,7
	<u>576.154</u>	<u>100,0</u>	<u>538.157</u>	<u>100,0</u>

*Het saldo bestaat met name uit rentederivaten € 55.619.

Voor de bepaling van de rating wordt afhankelijk van beschikbaarheid gebruik gemaakt van S&P, Moody's en Fitch.

De benodigde buffer voor het kredietrisico bedraagt € 39.856 (2016: € 37.865).

S6 Verzekeringstechnisch risico

Langlevenrisico

Het langlevenrisico is het belangrijkste actuariële (verzekeringstechnische) risico. Langlevenrisico is het risico dat deelnemers langer blijven leven dan gemiddeld verondersteld wordt bij de bepaling van de voorziening pensioenverplichtingen. Als gevolg hiervan volstaat de opbouw van het pensioenvermogen niet voor de uitkering van de pensioenverplichting. Door toepassing van AG-prognosetafel 2016 met adequate correcties voor ervaringssterfte is het langlevenrisico nagenoeg geheel verdisconteerd in de waardering van de pensioenverplichtingen.

Overlijdensrisico

Het overlijdensrisico betekent dat het fonds in geval van overlijden mogelijk een nabestaandenpensioen moet toekennen waarvoor door het fonds geen voorzieningen zijn getroffen. Dit risico kan worden uitgedrukt in risicokapitalen.

Arbeidsongeschiktheidsrisico

Het arbeidsongeschiktheidsrisico betreft het risico dat het pensioenfonds voorzieningen moet treffen voor premievrijstelling bij invaliditeit en het toekennen van een arbeidsongeschiktheidspensioen (schadereserve). Voor dit risico wordt jaarlijks een risicopremie in rekening gebracht. Het verschil tussen de risicopremie en de werkelijke kosten wordt verwerkt via het resultaat. De actuariële uitgangspunten voor de risicopremie worden periodiek herzien. Het beleid van het pensioenfonds is om het overlijden- en arbeidsongeschiktheidsrisico niet te herverzekeren.

Toeslagrisico

Het bestuur van het pensioenfonds heeft de ambitie om het pensioen te indexeren. De mate waarin dit kan worden gerealiseerd is afhankelijk van de ontwikkelingen in de rente, rendement, looninflatie en demografie. Uitdrukkelijk wordt opgemerkt dat de toeslagtoezegging voorwaardelijk is.

Het beleid en de ambitie inzake toeslagverlening is weergegeven in de korte beschrijving van de pensioenregeling, opgenomen in de toelichting op de balans, punt 5 technische voorziening.

De benodigde buffer voor het verzekeringstechnisch risico bedraagt € 28.634 (2016: € 29.622).

S7 Liquiditeitsrisico

Liquiditeitsrisico is het risico dat beleggingen niet tijdig en/of niet tegen een aanvaardbare prijs kunnen worden omgezet in liquide middelen. Hierdoor kan het pensioenfonds op korte termijn niet aan zijn verplichtingen voldoen. Waar de overige risicocomponenten vooral de langere termijn betreffen (solvabiliteit), gaat het hierbij om de kortere termijn. Dit risico wordt beheerst door in het strategische en tactische beleggingsbeleid voldoende ruimte aan te houden voor de liquiditeitsposities. Er wordt eveneens rekening gehouden met de directe beleggingsopbrengsten en andere inkomsten zoals premies. Inzake het liquiditeitsrisico wordt vermeld dat het pensioenfonds in haar beleggingsportefeuille over voldoende obligaties beschikt die onmiddellijk zonder waardeverlies te gelde kunnen worden gemaakt om eventuele onvoorziene uitstroom van geldmiddelen te financieren.

S8 Concentratierisico

Grote posten zijn aan te duiden als een vorm van concentratierisico. Om te bepalen welke posten hieronder vallen, moeten per beleggingscategorie alle instrumenten met dezelfde debiteur worden gesommeerd. Als grote post wordt aangemerkt elke post die meer dan 2% van het balanstotaal uitmaakt. Concentratierisico is gemeten naar concentratie van een land of bij een tegenpartij.

Dit betreft per 31 december 2017 de volgende posten:

	31-12-2017	31-12-2016
Koninkrijk der Nederlanden	61.022	58.901
Federale republiek Duitsland	60.726	53.888

Republiek Frankrijk	64.953	56.344
Verenigde staten	59.881	47.629

In het algemeen geldt dat concentratierisico kan optreden als een adequate spreiding van activa en passiva ontbreekt. Concentratierisico's kunnen optreden bij een concentratie van de portefeuille in regio's, economische sectoren of tegenpartijen. Een portefeuille van beleggingen die sterk sectorgebonden is, kan door deze sectorconcentratie een verhoogd risico lopen. Indien aandelen in dezelfde sector worden aangehouden is sprake van een cumulatief concentratierisico.

Bij de bepaling van het vereist vermogen past het pensioenfonds het standaardmodel van de DNB toe. In dat model wordt het concentratierisico vooralsnog op nihil gesteld.

Overige niet-financiële risico's

S9 Operationeel risico

Operationeel risico is het risico van een onjuiste afwikkeling van transacties, fouten in de verwerking van gegevens, het verloren gaan van informatie, fraude en dergelijke. Dergelijke risico's worden door het fonds beheerst door het stellen van hoge kwaliteitseisen aan de organisaties die bij de uitvoering betrokken zijn op gebieden zoals interne organisatie, procedures, processen en controles, kwaliteit geautomatiseerde systemen, enzovoorts. Deze kwaliteitseisen worden periodiek getoetst door het bestuur.

Systeemrisico

Het systeemrisico betreft het risico dat het mondiale financiële systeem (de internationale markten) niet langer naar behoren functioneert waardoor beleggingen van het fonds niet langer verhandelbaar zijn en zelfs, al dan niet tijdelijk, hun waarde kunnen verliezen. Net als voor andere marktpartijen, is dit risico voor het fonds niet beheersbaar.

S10 Actief beheerrisico

Het actief beheerrisico heeft betrekking op de ruimte om bij de uitvoering van het beleggingsbeleid af te wijken van de strategisch nageleefde portefeuille.

Het fonds heeft beoordeeld dat voor het actief beheerrisico geen buffer hoeft te worden aangehouden.

Verbonden partijen

Identiteit van verbonden partijen

Er is sprake van een relatie tussen het fonds, haar bestuurders, de aangesloten ondernemingen en hun bestuurders, voor zover zij bestuurder zijn in het fonds.

Transacties met bestuurders

Inzake de beloning van bestuurders wordt verwezen naar paragraaf 6.11. Er zijn geen leningen verstrekt aan, noch is er sprake van vorderingen op (voormalige) bestuurders.

Niet in de balans opgenomen activa en verplichtingen

Langlopende contractuele verplichtingen

Administratiekosten

Inzake het voeren van de administratie van het fonds met ingang van 2018 is een langlopende administratieovereenkomst met Centric Pension and Insurance Solutions B.V. overeengekomen. De overeenkomst zal gelden tot en met 31 december 2020.

Met het bestuur zijn afspraken gemaakt over de vergoedingssystematiek. Deze systematiek bestaat zowel uit vaste als variabele componenten. De vergoeding voor 2018 bedraagt circa € 1,0 miljoen.

Vermogensbeheerkosten

Met de vermogensbeheerder Syntrus Achmea Real Estate & Finance B.V. is de beheerovereenkomst met 1 jaar verlengd tot en met 31 december 2018. In 2018 bedraagt de vergoeding circa € 0,4 miljoen.

Met de vermogensbeheerder BMO Global Asset Management is een beheerovereenkomst voor onbepaalde tijd overeengekomen. Het contract kan jaarlijks worden opgezegd met een opzegtermijn van 3 maanden. De vergoeding over 2018 bedraagt circa € 1,6 miljoen.

Derivaten

Voor de contractomvang van de derivaten wordt verwezen naar de toelichting op de balans, punt 1 toelichting beleggingen voor risico fonds, behorende tot de jaarrekening 2017.

Belangrijke gebeurtenissen na balansdatum

Er zijn na de balansdatum geen gebeurtenissen geweest van dien aard dat een wezenlijk ander beeld zou ontstaan van de financiële positie per einde 2017 dan op grond van dit jaarrapport kan worden verkregen.

7.6 TOELICHTING OP DE STAAT VAN BATEN EN LASTEN

(x € 1.000)

7. Premiebijdragen voor risico fonds (van werkgevers en werknemers)

	2017	2016
Werkgevers- en werknemersgedeelte	30.163	21.962
Aanvullende verzekering	185	150
Premie oude jaren	1.118	3
	<u>31.466</u>	<u>22.115</u>
Inkoopsom toekenning VPL aanspraken	-	37.220
Mutatie inzake voorziening premiedebiteuren	55	251
Afschrijving premiedebiteuren	-48	102
Premie gemoedsbezwaarden	7	-
	<u>31.480</u>	<u>59.688</u>

De kostendekkende, gedempte en feitelijke premie volgens artikel 130 van de Pensioenwet zijn als volgt:

	2017	2016
Kostendekkende premie	48.105	30.491
Gedempte kostendekkende premie	30.474	19.675
Feitelijke premie (exclusief premie oude jaren)	30.355	22.112

De kostendekkende premie is gebaseerd op de marktrente (nominale rentetermijnstructuur van 31 december 2016 gepubliceerd door DNB).

De samenstelling van de kostendekkende premie is als volgt:

	2017	2016
Actuarieel benodigde koopsom	39.852	24.709
Opslag voor uitvoeringskosten	1.638	1.359
Solvabiliteitsopslag	6.615	4.423
	<u>48.105</u>	<u>30.491</u>

De samenstelling van de gedempte premie is als volgt:

	2017	2016
Actuarieel benodigde koopsom	17.367	11.020
Opslag voor uitvoeringskosten	1.638	1.359
Solvabiliteitsopslag	2.883	1.973
Voorwaardelijke onderdelen	8.586	5.323
	<u>30.474</u>	<u>19.675</u>

Het fonds hanteert een financieringsbeleid dat uitgaat van een gedempte premie. De gedempte premie wordt geacht kostendekkend te zijn. De gedempte premie wordt analoog aan de kostendekkende premie berekend. De gedempte kostendekkende premie is berekend op basis van een verwacht rendement. De gehanteerde rendementscurve is gebaseerd op de maximaal toegestane parameters, waarbij de gehele curve met 0,1%-punt wordt verlaagd, uit oogpunt van evenwichtige belangenafweging. De gedempte premie maakt gebruik van de gemiddelde markttrente van de afgelopen 10 jaar, gebaseerd op de door DNB gepubliceerde termijnstructuren.

De samenstelling van de feitelijke premie is als volgt:

	2017	2016
Actuarieel benodigde koopsom	17.367	11.020
Opslag voor uitvoeringskosten	1.638	1.359
Solvabiliteitsopslag	2.883	1.973
Voorwaardelijke onderdelen	8.586	5.323
Opslag feitelijke premie	-119	2.437
	<u>30.355</u>	<u>22.112</u>

8. Beleggingsresultaten voor risico pensioenfonds

2017	Directe beleggings- opbrengsten	Indirecte beleggings- opbrengsten	Kosten van vermogens- beheer	Totaal
Vastgoedbeleggingen	7.186	-2.897	-286	4.003
Aandelen	-	34.829	-559	34.270
Vastrentende waarden	5.955	3.849	-815	8.989
Derivaten	-	-3.951	-236	-4.187
Overige beleggingen	-15	-807	-116	-938
Toegerekende kosten*	-	-	-455	-455
	<u>13.126</u>	<u>31.023</u>	<u>-2.467</u>	<u>41.682</u>

2016	Directe beleggings- opbrengsten	Indirecte beleggings- opbrengsten	Kosten van vermogens- beheer	Totaal
Vastgoedbeleggingen	9.624	-5.466	-226	3.932
Aandelen	-	30.941	-520	30.421
Vastrentende waarden	5.255	25.929	-719	30.465
Derivaten	-	29.333	-230	29.103
Overige beleggingen	-113	5.667	-114	5.440
Toegerekende kosten*	-	-	-432	-432
	<u>14.766</u>	<u>86.404</u>	<u>-2.241</u>	<u>98.929</u>

Af: Rendementstoerekening VPL 103

99.032

Transactiekosten zijn geen onderdeel van de kosten van vermogensbeheer. Transactiekosten zijn onderdeel van de aan- en verkooptransacties van beleggingen. Deze zijn tevens onderdeel van de indirecte beleggingsopbrengsten en bedragen in 2017 € 1.154 (2016: € 971).

* Een deel van de algemene kosten is toegerekend aan de vermogensbeheerkosten.

9. Overige baten

	2017	2016
Restsaldo bankrekening Vut Beton	4	-

10. Pensioenuitkeringen

	2017	2016
Ouderdomspensioen	10.846	10.301
Nabestaanden pensioen	2.680	2.522
Wezenpensioen	70	77
Afkopen	1.110	390
	<u>14.706</u>	<u>13.290</u>

De post afkopen betreft de afkoop van pensioenen die lager zijn dan € 467,89 (2016: € 465,94) per jaar overeenkomstig de Pensioenwet (artikel 66).

11. Pensioenuitvoeringskosten

	2017	2016
Administratiekosten	1.989	1.733
Accountantskosten	29	32
Bestuurskosten	201	201
Controle - en advieskosten (excl. accountantskosten)	271	272
Contributies en bijdragen	51	48
Toerekening overgangsrecht en (VPL)	-	-102
Overige kosten	12	22
	<u>2.553</u>	<u>2.206</u>

Een deel van de algemene kosten is toegerekend aan de vermogensbeheerkosten.

Honoraria onafhankelijke accountant

	Onafhankelijke accountant	Overig netwerk	Totaal
2017			
Controle van de jaarrekening	36	-	36
Andere controlewerkzaamheden	-	-	-
Fiscale advisering*	-	23	23
Andere niet-controle diensten	-	-	-
	<u>36</u>	<u>23</u>	<u>59</u>

De accountantskosten zijn voor € 7 (2016: € 8) toegerekend aan vermogensbeheerkosten.

	Onafhankelijke accountant	Overig netwerk	Totaal
2016			
Controle van de jaarrekening	36	-	36
Andere controlewerkzaamheden	-	-	-
Fiscale advisering*	-	65	65
Andere niet-controle diensten	-	-	-
	<u>36</u>	<u>65</u>	<u>101</u>

* De kosten voor fiscale advisering zijn geboekt onder controle- en advieskosten (excl. accountantskosten).

Deze werkzaamheden zijn zowel in 2017 als 2016 uitgevoerd door PricewaterhouseCoopers Accountants N.V.

Bezoldiging Personeelsleden

Het fonds heeft zowel in 2017 als in 2016 geen personeel in dienst. De beheeractiviteiten worden op basis van een uitvoeringsovereenkomst verricht door personeel in dienst van Syntrus Achmea Pensioenbeheer N.V., Qipo B.V. dan wel vermogensbeheerder.

Bezoldiging bestuurders

De transacties met bestuurders hebben betrekking op de vergoedingen voor de werkzaamheden verband houdende met de bestuurs- en commissievergaderingen. De vergoedingen bestaan uit vacatiegeld, vergoeding van reis- en verblijfkosten, overige kosten bestuur en overige bestuurskosten. De bezoldiging bestuurders en leden van de Raad van Toezicht en het verantwoordingsorgaan bedraagt in 2017 € 270 (2016: € 253), hiervan is toegerekend aan de vermogensbeheerkosten € 108 (2016: € 101).

Afgezien hiervan zijn geen bezoldigingen toegekend.

12. Mutatie technische voorzieningen voor risico fonds

	2017	2016
Pensioenopbouw	37.644	23.350
Inkoop uit hoofde van VPL-regeling	-50	35.772
Rentetoevoegingen	-2.065	-484
Onttrekking voor pensioenuitkeringen en pensioenuitvoeringskosten	-13.351	-12.819
Wijziging rentetermijnstructuur	-14.060	86.644
Wijziging overige actuariële uitgangspunten	-	1.110
Wijziging uit hoofde van overdracht van rechten	-100	-13
Overige mutatie voorziening pensioenverplichtingen	-1.101	-1.300
	<u>6.917</u>	<u>132.260</u>

Pensioenopbouw

Onder pensioenopbouw is opgenomen de actuariel berekende waarde van de diensttijdopbouw. Dit is het effect op de voorziening pensioenverplichtingen van de in het verslagjaar opgebouwde nominale rechten ouderdomspensioen en nabestaandenpensioen. Verder is hierin begrepen het effect van de individuele salarisontwikkeling.

Rentetoevoeging

De voorziening pensioenverplichtingen is in het boekjaar opgerent met -0,217% (2016: -0,060%), zijnde -€2.065 (2016: -€484).

Het rentepercentage is afgeleid van de éénjaarsrente uit de door DNB gepubliceerde rentetermijnstructuur per 31 december 2016.

Pensioenuitkeringen en afkopen

Verwachte toekomstige pensioenuitkeringen worden vooraf actuarieel berekend en opgenomen in de voorziening pensioenverplichtingen. De onder dit hoofd opgenomen afname van de voorziening betreft het bedrag dat vrijkomt ten behoeve van de financiering van de verwachte pensioenuitkeringen in de verslagperiode.

Toekomstige pensioenuitvoeringskosten (in het bijzonder excassokosten) worden vooraf actuarieel berekend en opgenomen in de voorziening pensioenverplichtingen. De onder dit hoofd opgenomen afname van de voorziening betreft het bedrag dat vrijkomt ten behoeve van de financiering van de verwachte uitvoeringskosten in de verslagperiode.

Wijziging rentetermijnstructuur

Jaarlijks wordt per 31 december de reële waarde van de technische voorzieningen herrekend door toepassing van de actuele rentetermijnstructuur wordt verantwoord onder het hoofd wijziging marktrente.

Wijziging overige actuariële uitgangspunten

De actuariële grondslagen en/of methoden worden periodiek beoordeeld en mogelijk herzien ten behoeve van de berekening van de actuele waarde van de pensioenverplichtingen. Hierbij wordt gebruik gemaakt van interne en externe actuariële deskundigheid. Dit betreft onder meer de vergelijking van veronderstellingen ten aanzien van sterfte, langlevens, arbeidsongeschiktheid met werkelijke waarnemingen voor zowel de gehele bevolking als specifiek voor de populatie van het pensioenfonds.

De vaststelling van de toereikendheid van de voorziening voor pensioenverplichtingen is een inherent onzeker proces, waarbij gebruik wordt gemaakt van schattingen en oordelen door het bestuur van het pensioenfonds. Het effect van deze wijzigingen wordt verantwoord in het resultaat op het moment dat de actuariële uitgangspunten worden herzien.

Overige wijzigingen

	2017	2016
Resultaat op kanssystemen:		
Resultaat op sterfte	-1.821	-627
Resultaat op arbeidsongeschiktheid	1.630	364
Resultaat op mutaties	-910	-1.037
	<u>-1.101</u>	<u>-1.300</u>

Mutatie overige technische voorzieningen

	2017	2016
Rentetoevoeging Spaarfonds gemoedsbezwaarden	-	1
Premie	7	-
	<u>7</u>	<u>1</u>

13. Saldo overdrachten van rechten voor risico fonds

	2017	2016
Inkomende waardeoverdrachten	-4	-251
Uitgaande waardeoverdrachten	130	286
	<u>126</u>	<u>35</u>
	2017	2016
Wijziging technische voorziening inzake overdracht van rechten:		
- toevoeging aan de technische voorzieningen	11	324
- onttrekking aan de technische voorzieningen	-111	-337
	<u>-100</u>	<u>-13</u>

Een inkomende waardeoverdracht betreft de ontvangst van het pensioenfonds of de pensioenverzekeraar van de vorige werkgever van de contante waarde van premievrije pensioenaanspraken van deelnemers, die tot de ontslagdatum zijn opgebouwd. Een uitgaande waardeoverdracht betreft de overdracht aan het pensioenfonds of de pensioenverzekeraar van de nieuwe werkgever van de contante waarde van premievrije pensioenaanspraken van deelnemers, die tot de ontslagdatum zijn opgebouwd. De ontvangen koopsommen worden aangewend voor de inkoop van extra pensioenaanspraken.

Belastingen

De activiteiten van het fonds zijn vrijgesteld van belastingheffing in het kader van de vennootschapsbelasting.

Bestemming saldo van baten en lasten

Ten aanzien van de bestemming van het saldo van baten en lasten is geen bepaling opgenomen in de statuten van het fonds. De bestemming is nader uitgewerkt in de ABTN.

Het resultaat boekjaar is voor €41.718 toegevoegd aan de algemene reserve, voor €6.832 toegevoegd aan de solvabiliteitsreserve en voor €307 toegevoegd aan de bestemmingsreserve VPL.

Vaststelling van de jaarrekening door het bestuur

Het bestuur van Stichting Bedrijfstakpensioenfonds voor de Betonproductenindustrie heeft de jaarrekening 2017 besproken in de vergadering van 6 juni 2018. Het jaarverslag is vastgesteld op 20 juni 2018.

Ondertekening bestuur voor akkoord

Amsterdam, 20 juni 2018

De heer H. Korthof,
Voorzitter

De heer G.W. van der Peijl,
Secretaris

De heer H.J. Wuijten,
Plaatsvervangend voorzitter

De heer D.P. Slob,
Plaatsvervangend secretaris

De heer F. Doeve,
Bestuurslid

De heer S.J.H. Borghouts,
Bestuurslid

Mevrouw Y. Folkers,
Bestuurslid

De heer A. Jorna,
Bestuurslid

Mevrouw A. Houtman,
Bestuurslid

,

,

8 Overige gegevens

8.1 Bestemming van het saldo van baten en lasten

Ten aanzien van de bestemming van het saldo van baten en lasten is geen bepaling opgenomen in de statuten van het fonds. De bestemming is nader uitgewerkt in de ABTN.

Het resultaat boekjaar is voor € 41.718 toegevoegd aan de algemene reserve, voor € 6.832 toegevoegd aan de solvabiliteitsreserve en voor € 307 toegevoegd aan de bestemmingsreserve VPL.

8.2 Belangrijke gebeurtenissen na balansdatum

Er zijn na de balansdatum geen gebeurtenissen geweest van dien aard dat een wezenlijk ander beeld zou ontstaan van de financiële positie per eind 2017 dan op grond van dit verslag kan worden verkregen.

8.3 Actuariële verklaring

Opdracht

Door Stichting Bedrijfstakpensioenfonds voor de Betonproductenindustrie te Amsterdam is aan Towers Watson Netherlands B.V. de opdracht verleend tot het afgeven van een actuariële verklaring als bedoeld in de Pensioenwet over het boekjaar 2017.

Onafhankelijkheid

Als waarmerkend actuaris ben ik onafhankelijk van Stichting Bedrijfstakpensioenfonds voor de Betonproductenindustrie, zoals vereist conform artikel 148 van de Pensioenwet. Ik verricht geen andere werkzaamheden voor het pensioenfonds.

Gegevens

De gegevens waarop mijn onderzoek is gebaseerd, zijn verstrekt door en tot stand gekomen onder de verantwoordelijkheid van het bestuur van het pensioenfonds.

Voor de toetsing van de technische voorzieningen en voor de beoordeling van de vermogenspositie heb ik mij gebaseerd op de financiële gegevens die ten grondslag liggen aan de jaarrekening.

Afstemming accountant

Op basis van de door mij en de accountant gehanteerde Handreiking heeft afstemming plaatsgevonden over de werkzaamheden en de verwachtingen bij de controle van het boekjaar. Voor de toetsing van de technische voorzieningen en voor de beoordeling van de vermogenspositie als geheel heb ik de materialiteit bepaald op € 3.375.000. Met de accountant ben ik overeengekomen om geconstateerde afwijkingen boven € 225.000 te rapporteren. Deze afspraken zijn vastgelegd en de uitkomsten van mijn bevindingen zijn met de accountant besproken.

Ik heb voorts gebruik gemaakt van de door de accountant in het kader van de jaarrekeningcontrole onderzochte basisgegevens. De accountant van het pensioenfonds heeft mij geïnformeerd over zijn bevindingen ten aanzien van de betrouwbaarheid (materiële juistheid en volledigheid) van de basisgegevens en de overige uitgangspunten die voor mijn oordeel van belang zijn.

Werkzaamheden

Ter uitvoering van de opdracht heb ik, conform mijn wettelijke verantwoordelijkheid zoals beschreven in artikel 147 van de Pensioenwet onderzocht of is voldaan aan de artikelen 126 tot en met 140 van de Pensioenwet.

Als onderdeel van de werkzaamheden voor de opdracht heb ik onder meer onderzocht of:

- de technische voorzieningen, het minimaal vereist eigen vermogen en het vereist eigen vermogen toereikend zijn vastgesteld;
- de kostendekkende premie voldoet aan de gestelde wettelijke vereisten;
- het beleggingsbeleid in overeenstemming is met de prudent-person regel.

Voorts heb ik mij een oordeel gevormd over de vermogenspositie van het pensioenfonds. Daarbij heb ik mij gebaseerd op de tot en met balansdatum aangegane verplichtingen en de op dat moment aanwezige middelen en is mede het financieel beleid van het pensioenfonds in aanmerking genomen.

Mijn onderzoek heb ik zodanig uitgevoerd, dat een redelijke mate van zekerheid wordt verkregen dat de resultaten geen onjuistheden van materieel belang bevatten.

De beschreven werkzaamheden en de uitvoering daarvan zijn in overeenstemming met de binnen het Koninklijk Actuarieel Genootschap geldende normen en gebruiken en vormen naar mijn mening een deugdelijke grondslag voor mijn oordeel.

Oordeel

De technische voorzieningen zijn, overeenkomstig de beschreven berekeningsregels en uitgangspunten, als geheel gezien, toereikend vastgesteld.

Het eigen vermogen van het pensioenfonds is op de balansdatum lager dan het wettelijk minimaal vereist eigen vermogen.

Met inachtneming van het voorafgaande heb ik mij ervan overtuigd dat is voldaan aan de artikelen 126 tot en met 140 van de Pensioenwet, met uitzondering van de artikelen 131 en 132, omdat het aanwezig eigen vermogen lager is dan het minimaal vereist eigen vermogen.

Ik merk op dat de ex-post feitelijke premie lager was dan de ex-post gedempte kostendekkende premie. Aangezien de ex-ante feitelijke premie wel hoger was dan de ex-ante kostendekkende premie, is naar mijn mening geen sprake van premiekorting en wordt voldaan aan artikel 129 van de Pensioenwet.

In het herstelplan dat het fonds in 2017 heeft opgesteld, zal naar verwachting binnen de wettelijke termijn van 10 jaar de beleidsdekkingsgraad hoger zijn dan de vereiste dekkingsgraad, zonder dat daar aanvullende maatregelen voor nodig zijn.

Het fonds heeft in 2018 een actualisatie van het herstelplan opgesteld, waaruit blijkt dat de beleidsdekkingsgraad vanaf 31 december 2017 binnen de wettelijke termijn van 10 jaar de vereiste dekkingsgraad bereikt.

De beleidsdekkingsgraad van het pensioenfonds op balansdatum is lager dan de dekkingsgraad bij het vereist eigen vermogen.

Mijn oordeel over de vermogenspositie van Stichting Bedrijfstakpensioenfonds voor de Betonproductenindustrie is gebaseerd op de tot en met balansdatum aangegane verplichtingen en de op dat moment aanwezige middelen. De vermogenspositie is naar mijn mening slecht, omdat het aanwezig eigen vermogen lager is dan het minimaal vereist eigen vermogen.

Eindhoven, 20 juni 2018,

drs. M.B.H. Ceelaert AAG

verbonden aan Towers Watson Netherlands B.V.

8.4 Controleverklaring van de onafhankelijke accountant

Controleverklaring van de onafhankelijke accountant

Aan: het bestuur van Stichting Bedrijfstakpensioenfonds voor de Betonproductenindustrie

Verklaring over de jaarrekening 2017

Ons oordeel

Naar ons oordeel geeft de jaarrekening van Stichting Bedrijfstakpensioenfonds voor de Betonproductenindustrie een getrouw beeld van de grootte en de samenstelling van het vermogen van de stichting op 31 december 2017 en van het resultaat over 2017 in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 van het in Nederland geldende Burgerlijk Wetboek (BW).

Wat we hebben gecontroleerd

Wij hebben de in dit jaarrapport opgenomen jaarrekening 2017 van Stichting Bedrijfstakpensioenfonds voor de Betonproductenindustrie te Amsterdam ('de stichting') gecontroleerd.

De jaarrekening bestaat uit:

- de balans per 31 december 2017;
- de staat van baten en lasten over 2017; en
- de toelichting met een overzicht van de gehanteerde grondslagen voor financiële verslaggeving en overige toelichtingen.

Het stelsel voor financiële verslaggeving dat is gebruikt voor het opmaken van de jaarrekening is Titel 9 Boek 2 BW.

De basis voor ons oordeel

Wij hebben onze controle uitgevoerd volgens Nederlands recht, waaronder ook de Nederlandse controlestandaarden vallen. Onze verantwoordelijkheden op grond hiervan zijn beschreven in de paragraaf 'Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening'.

Wij vinden dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel.

Onafhankelijkheid

Wij zijn onafhankelijk van Stichting Bedrijfstakpensioenfonds voor de Betonproductenindustrie zoals vereist in de Wet toezicht accountantsorganisaties (Wta), de Verordening inzake de onafhankelijkheid van accountants bij assuranceopdrachten (ViO) en andere voor de opdracht relevante onafhankelijkheidsregels in Nederland. Verder hebben wij voldaan aan de Verordening gedrags- en beroepsregels accountants (VGBA).

Verklaring over de in het jaarrapport opgenomen andere informatie

Naast de jaarrekening en onze controleverklaring daarbij, omvat het jaarrapport andere informatie, die bestaat uit:

- het bestuursverslag;
- de overige gegevens;
- bijlagen.

Op grond van onderstaande werkzaamheden zijn wij van mening dat de andere informatie:

- met de jaarrekening verenigbaar is en geen materiële afwijkingen bevat;
- alle informatie bevat die op grond van Titel 9 Boek 2 BW is vereist.

Wij hebben de andere informatie gelezen en hebben op basis van onze kennis en ons begrip, verkregen vanuit de jaarrekeningcontrole of anderszins, overwogen of de andere informatie materiële afwijkingen bevat.

Met onze werkzaamheden hebben wij voldaan aan de vereisten in Titel 9 Boek 2 BW en de Nederlandse Standaard 720. Deze werkzaamheden hebben niet dezelfde diepgang als onze controlewerkzaamheden bij de jaarrekening.

Het bestuur is verantwoordelijk voor het opstellen van de andere informatie, waaronder het verslag en de overige gegevens in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW.

Verantwoordelijkheden met betrekking tot de jaarrekening en de accountantscontrole

Verantwoordelijkheden van het bestuur voor de jaarrekening

Het bestuur is verantwoordelijk voor:

- het opmaken en het getrouw weergeven van de jaarrekening in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW; en voor
- een zodanige interne beheersing die het bestuur noodzakelijk acht om het opmaken van de jaarrekening mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fouten of fraude.

Bij het opmaken van de jaarrekening moet het bestuur afwegen of de stichting in staat is om haar werkzaamheden in continuïteit voort te zetten. Op grond van het genoemde verslaggevingsstelsel moet het bestuur de jaarrekening opmaken op basis van de continuïteitsveronderstelling, tenzij het bestuur het voornemen heeft om de stichting te liquideren of de bedrijfsactiviteiten te beëindigen of als beëindiging het enige realistische alternatief is. Het bestuur moet gebeurtenissen en omstandigheden waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of de stichting haar bedrijfsactiviteiten kan voortzetten, toelichten in de jaarrekening.

Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening

Onze verantwoordelijkheid is het zodanig plannen en uitvoeren van een controleopdracht dat wij daarmee voldoende en geschikte controle-informatie verkrijgen voor het door ons af te geven oordeel.

Ons controleoordeel beoogt een redelijke mate van zekerheid te geven dat de jaarrekening geen afwijkingen van materieel belang bevat. Een redelijke mate van zekerheid is een hoge mate maar geen absolute mate van zekerheid waardoor het mogelijk is dat wij tijdens onze controle niet alle afwijkingen ontdekken.

Afwijkingen kunnen ontstaan als gevolg van fraude of fouten en zijn materieel indien redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze, afzonderlijk of gezamenlijk, van invloed kunnen zijn op de economische beslissingen die gebruikers op basis van deze jaarrekening nemen. De materialiteit beïnvloedt de aard, timing en omvang van onze controlewerkzaamheden en de evaluatie van het effect van onderkende afwijkingen op ons oordeel.

Een meer gedetailleerde beschrijving van onze verantwoordelijkheden is opgenomen in de bijlage bij onze controleverklaring.

Amsterdam, 20 juni 2018

PricewaterhouseCoopers Accountants N.V.

drs. H.C. van der Rijst RA

Bijlage bij onze controleverklaring over de jaarrekening 2017 van Stichting Bedrijfstakpensioenfondsvon de Betonproductenindustrie

In aanvulling op wat is vermeld in onze controleverklaring hebben wij in deze bijlage onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening nader uiteengezet en toegelicht wat een controle inhoudt.

De verantwoordelijkheden van de accountant voor de controle van de jaarrekening

Wij hebben deze accountantscontrole professioneel-kritisch uitgevoerd en hebben waar relevant professionele oordeelsvorming toegepast in overeenstemming met de Nederlandse controlestandaarden, ethische voorschriften en de onafhankelijkheidseisen.

Onze doelstelling is om een redelijke mate van zekerheid te verkrijgen dat de jaarrekening vrij van materiële afwijkingen als gevolg van fouten of fraude is. Onze controle bestond onder andere uit:

- Het identificeren en inschatten van de risico's dat de jaarrekening afwijkingen van materieel belang bevat als gevolg van fouten of fraude, het in reactie op deze risico's bepalen en uitvoeren van controlewerkzaamheden en het verkrijgen van controle-informatie die voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel. Bij fraude is het risico dat een afwijking van materieel belang niet ontdekt wordt groter dan bij fouten. Bij fraude kan sprake zijn van samenspanning, valsheid in geschrifte, het opzettelijk nalaten transacties vast te leggen, het opzettelijk verkeerd voorstellen van zaken of het doorbreken van de interne beheersing.
- Het verkrijgen van inzicht in de interne beheersing die relevant is voor de controle met als doel controlewerkzaamheden te selecteren die passend zijn in de omstandigheden. Deze werkzaamheden hebben niet als doel om een oordeel uit te spreken over de effectiviteit van de interne beheersing van de stichting.
- Het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte grondslagen voor financiële verslaggeving en het evalueren van de redelijkheid van schattingen door het bestuur en de toelichtingen die daarover in de jaarrekening staan.
- Het vaststellen dat de door het bestuur gehanteerde continuïteitsveronderstelling aanvaardbaar is. Tevens op basis van de verkregen controle-informatie vaststellen of er gebeurtenissen en omstandigheden zijn waardoor gereede twijfel zou kunnen bestaan of de stichting haar bedrijfsactiviteiten in continuïteit kan voortzetten. Als wij concluderen dat er een onzekerheid van materieel belang bestaat, zijn wij verplicht om aandacht in onze controleverklaring te vestigen op de relevante gerelateerde toelichtingen in de jaarrekening. Als de toelichtingen inadequaaf zijn, moeten wij onze verklaring aanpassen. Onze conclusies zijn gebaseerd op de controle-informatie die verkregen is tot de datum van onze controleverklaring. Toekomstige gebeurtenissen of omstandigheden kunnen er echter toe leiden dat een organisatie haar continuïteit niet langer kan handhaven.
- Het evalueren van de presentatie, structuur en inhoud van de jaarrekening en de daarin opgenomen toelichtingen en het evalueren of de jaarrekening een getrouw beeld geeft van de onderliggende transacties en gebeurtenissen.

Wij communiceren met het bestuur onder andere over de geplande reikwijdte en timing van de controle en over de significante bevindingen die uit onze controle naar voren zijn gekomen, waaronder eventuele significante tekortkomingen in de interne beheersing.

9 Bijlagen

Bijlage 1: Nevenfuncties 2017

Nevenfuncties bestuur:

Naam	Nevenfuncties
Andre Jorna	Vergaderbezoeker VEB
Annemiek Houtman	Adviseur Sociale Zaken Betonhuis Secretaris cao-partijen Betonproductenindustrie
Dick Slob	Lid Zakenvrienden van Gemiva Voorzitter Raad van Toezicht thuiszorgorganisatie Bestuurslid Stichting Betonindustrie Bestuurslid Stichting Parents 2 Parents Lid Klantenraad Syntrus Achmea Lid Raad van Toezicht BPF Houthandel
Fred Doeve	Adviseur HRM BTE Nederland B.V. Lid werkgeversdelegatie in het cao overleg Betonproductenindustrie
Govert van der Peijl	Voorzitter Rvt Bpf Houthandel Secretaris-Penningmeester Stichting Pensioenfonds De Hoop (in liquidatie) Leasemanager De Hoop
Henk Korthof	Voorzitter Gewest Fryslân (PvdA) tot 1 april 2017 Vakbondsbestuurder FNV tot 1 september 2017 Plaatsvervangend lid NL-EITI
Henk Wuijten	BPF Meubel (bestuurslid) PSS Pensioenstichting Security (bestuurslid) Lid College, College van kerkrentmeesters Protestantse gemeente te Vught Bestuurslidmaatschap in het BPF PSL
Johan Blom	Geen
Stef Borghouts	Zelfstandig interim professional Bestuurslid Bpf voor het Bakkersbedrijf
Yvonne Folkers	Bestuurslid namens pensioengerechtigden bij Bpf AVH (tot 1 maart 2017) Juridisch medewerker pensioenen IBB bij FNV

Nevenfuncties raad van toezicht:

Peter Priester	Bpf Particuliere beveiliging, uitvoerend bestuurslid Bpf Meubel, uitvoerend bestuurslid Xudoo BV, DGA Lid raad van toezicht Pensioenfonds Robeco StrategIM BV, DGA
Maas Simon	Bpf Banden en Wielen, bestuurslid Bpf True Blue, Lid RvT Bpf Molenaars, Lid RvT Bpf VLEP, voorzitter RvT Bpf Slagers, voorzitter RvT StrategIM BV, DGA Xudoo BV, DGA
Gerard Sirks	Pf Horeca & Catering, lid BAC KCM, lid RvT beleggingsfondsen PSF SPNG, Adviseur BAC Bpf Wonen, bestuurslid Bpf voor het Kappersbedrijf, bestuurslid St. Psf. Heijmans , bestuurslid

Nevenfuncties verantwoordingsorgaan:

Bert Bodelier	Geen
Arend van de Burg	Kaderlid cao-partijen Betonproductenindustrie namens CNV Vakmensen Lid van de OR Spanbeton
Arno van Riet	Geen
Wim van der Linden	Adviseur Linden Concrete solutions
Jan van Mulligen	Geen
Wout Pieterse	Kaderlid cao-partijen Betonproductenindustrie namens FNV
Anton Rijkers	Lid van de ASA (Adviescommissie Sociale Aangelegenheden)

Bijlage 2 Begrippenlijst

AAF verklaring	Internationaal geaccepteerde auditingstandaard. Een dergelijke verklaring wordt afgegeven door de vermogensbeheerder, waarin wordt verklaard dat de interne beheersing van de processen op het gebied van vermogensbeheer afdoende zijn geborgd.
Actuariële en bedrijfstechnische nota (ABTN)	Pensioenfondsen dienen te werken volgens een ABTN. Hierin zijn de financiële opzet van een fonds en de grondslagen waarop deze berust, gemotiveerd omschreven.
Asset Liability Management (ALM)	Het op elkaar afstemmen van de beleggingen, de verplichtingen en het premie- en toeslagenbeleid. Een ALM-studie wordt gebruikt om het meerjarig financieel beleid te optimaliseren uitgaande van verschillende economische scenario's.
Anw pensioen	Vrijwillige overlijdensverzekering (keuze uit drie vaste pensioenbedragen), onderdeel van de regeling van Bpf Beton.
Asset mix	Samenstelling van de beleggingsportefeuille, bijvoorbeeld aandelen, obligaties en onroerend goed.
Beleidsdekkingsgraad	De gemiddelde dekkingsgraad van de 12 maanden voorafgaand aan het moment van vaststelling.
Benchmark	Vergelijkingsmaatstaf. Representatieve herbeleggingsindex waartegen de prestaties van een beleggingsportefeuille worden vergeleken.
Collective Defined Contribution (CDC)	Wordt ook wel collectieve beschikbare premieregeling genoemd. Hierbij wordt de hoogte van het pensioen gebaseerd op salaris en deelnemersjaren, alsof het een DB-regeling betreft. De premie ligt echter voor een groot aantal jaren vast. Blijkt de premie achteraf niet voldoende, dan zal de pensioenuitkering lager zijn dan aanvankelijk beoogd.
Commodities	Beleggingscategorie gericht op grondstoffen zoals graan, metalen en olie.
Corporate Governance	Goed ondernemerschap; o.a. integer en transparant handelen door het bestuur, alsmede goed toezicht hierop. Ook het afleggen van verantwoording over het uitgevoerde beleid en het toezicht hierop valt eronder.
Defined Contribution (DC)	Wordt ook wel beschikbare premieregeling genoemd. Niet het pensioenresultaat, maar de jaarlijkse premie staat vast. De hoogte van het pensioen afhankelijk is van de tijdens de opbouwfase betaalde premies en het rendement dat daar op is behaald.

Defined Benefit (DB)	Wordt ook wel “salaris-diensttijdregelingen” genoemd. De pensioenuitkering vooraf al vastligt. In Nederland gaat het dan om eindloon- en middelloonregelingen. Daarin is de hoogte van het pensioen gekoppeld aan het salaris en aantal dienstjaren.
Dekkingsgraad	Procentuele verhouding tussen het aanwezige vermogen en de pensioenverplichtingen.
De Nederlandsche Bank (DNB)	DNB verzorgt het onafhankelijk (prudentieel) toezicht op pensioenfondsen.
Dispensatie	Vrijstelling van de verplichte deelneming aan de pensioenregeling van het bedrijfstakpensioenfonds.
Excedentpensioen	Pensioenaanspraken boven de basisregeling van Bpf Beton, betrekking hebbend op hetzelfde dienstverband.
Franchise	Vrijgesteld bedrag dat jaarlijks door het bestuur wordt vastgesteld. Pensioenopbouw vindt plaats over het loon boven de franchise.
Financieel Toetsingskader (FTK)	Het financieel toetsingskader is onderdeel van de Pensioenwet en stelt voorschriften aan premiehoogte en de omvang van de aan te houden reserves.
Korting	Wanneer de financiële positie van Bpf Beton niet goed genoeg is, wordt in het uiterste geval een korting doorgevoerd. Dat houdt in dat de opgebouwde pensioenen worden verlaagd. Dit doet het fonds alleen als het niet anders kan.
ISAE 3402	Internationaal geaccepteerde auditingstandaard. Met een ISAE 3402-verklaring wordt aangegeven dat het interne beheersproces adequaat is vormgegeven (verklaring type I) en functioneert (verklaring type II).
Liability Driven Investments (LDI)	Vanuit de verplichtingen gedreven beleggingen.
Outperformance	Er wordt een beter resultaat behaald dan de benchmark.
Partnerpensioen	Levenslange uitkering aan een nabestaande partner, vanaf het overlijden van de deelnemer.
Pensioengrondslag	Het deel van het pensioengevend loon boven de franchise. Over de pensioengrondslag worden aanspraken opgebouwd.
Pension Fund Governance (PFG)	Ofwel goed pensioenfondsbestuur. PFG stelt aan pensioenfondsen eisen op het gebied van transparantie, verantwoording, intern toezicht en zeggenschap.
Performance	Direct resultaat in de vorm van rente en dividendopbrengsten; indirect resultaat door waardeverandering van de portefeuille.
Rekenrente	Fictief rendementspercentage dat het belegde vermogen in de toekomst wordt geacht op te brengen.

Rentedekking	Financieringsvorm waarin de betaalde premies gelijk zijn aan de contante waarde van de aanspraak die in dat jaar begint.
Service level agreement (SLA)	In een service level agreement worden afspraken gemaakt over het niveau van de te leveren dienstverlening.
Solvabiliteit	Het vermogen dat op langere termijn aanwezig moet zijn om de verplichtingen te kunnen nakomen.
Toereikendheidstoets	Actuariële toets in hoeverre het pensioenvermogen voldoende is om de verplichtingen na te komen.
Toeslagverlening/Indexatie	Elk jaar probeert Bpf Beton de pensioenen te verhogen. Een verhoging heet toeslag (indexatie). Als de financiële situatie van ons pensioenfonds goed genoeg is, laat Bpf Beton uw pensioen meegroeien met de prijzen. Dit wordt ieder jaar besloten.
Underperformance UPO	Er wordt een slechter resultaat behaald dan de benchmark. Uniform Pensioenoverzicht. Iedereen die deelneemt aan een pensioenregeling krijgt van zijn pensioenuitvoerder jaarlijks een UPO zolang hij actief aan de regeling deelneemt. Het overzicht geeft aan hoeveel pensioen je ongeveer kunt verwachten bij pensionering en soms bij arbeidsongeschiktheid. En ook hoeveel je partner en kinderen aan pensioen uitgekeerd krijgen als je overlijdt.
Vastrentende waarden	Beleggingssoort waarvoor in beginsel een vaste rentevergoeding en een vaste looptijd geldt, zoals obligaties, onderhandse leningen en hypotheekleningen.
Voorbeleggen	Vastleggen van huidige rente- of aandelen niveaus voor toekomstige cash flows.
Voorziening pensioenverplichting (VPV)	De passiva van Bpf Beton, gelijk aan de waarde van de pensioenverplichtingen.
Waardeoverdracht	Het naar een andere pensioenregeling overdragen van de waarde van een tot zeker moment opgebouwde pensioenaanspraak, in het geval de deelnemer verandert van werkgever of verzekeraar.
Wittenveenkader	Het Witteveen kader is in Nederland een begrip bij de heffing van belasting. Het bepaalt hoeveel er jaarlijks voor de opbouw van een pensioen maximaal mag worden afgetrokken. Op die manier bouwt men een pensioen op zonder dat men daar bij de inleg van de premie al belasting over heeft betaald. Het betalen van inkomstenbelasting wordt naar later doorgeschoven. Het gaat dus om de politieke begrenzing van de fiscale facilitering van de pensioenopbouw.
Z-score	Mate waarin het werkelijke rendement van een fonds afwijkt van het rendement van de door het bestuur vastgestelde normportefeuille. Een positieve z-score geeft aan dat het rendement hoger was dan dat van de normportefeuille. De performancetoets betreft de cumulatieve z-score over de laatste vijf jaar.